

ISSN 1987-6890

ეკონომიკისა და
სტატისტიკის ეროვნული
სერვისების ცენტრი

EKONOMISTI

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი
International Scientific-Analytical Journal

1

2 0 1 5

UDC33

ე-49

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი

ეკონომისტი

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი
გამოდის 2009 წლის იანვრიდან

იანვარი
თებერვალი
მარტი

1

2015

მთავარი რედაქტორი რამაზ აბუსაძე

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია:

აკადემიკოსები:

ვლადიმერ პაპავა, ავთანდილ სილაგაძე.

საქ. მეც. პროფესორი აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

ლევო ჩიქავა.

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები:

იური ანანიავილი, ოზურგა ასათიანი, გივი ბედიანაშვილი, თემურ ბერიძე, გიორგი ბერუაშვილი, ვახტანგ ბურღული, რევაზ გველეხიანი, რევაზ გოგონია, რევაზ კაკულია, თემურ კანდელიანი, მურმან კვარაცხელია, ალფრედ კურატაშვილი, იაკობ მენსია, ელგუჯა მემვაბიშვილი, სოლომონ პავლიაშვილი, შუანგი სამაღაშვილი, როლანდ სარჩიშვილი, ავთანდილ სულაბერიძე, თემურ შენგელია, თინა ჩხეიძე, ნოდარ ზითანავა, ეთერ ხარაიშვილი, მიხეილ ჯიბუტი.

ეკონომიკის დოქტორები:

ნანუა არევაძე, თამილა არნანი-კეკელიძე, ნანა ბიბილაშვილი, ბადრი ბერბაია, მერაბ გველეხიანი, შალვა გობიაშვილი, ლინა ღათუნაშვილი, გულნაზ ერქომაიშვილი, ეთერ კაკულია, ნაზირა კაკულია, ანსორ კურატაშვილი, თეა ლახარაშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), იზა ნათელაური, დალი სოლოღაშვილი, ნოდარ ხაღუტი, მამუკა ხუციშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), რევაზ ჯავახიშვილი.

უცხოელი წევრები:

ანა ახვლედიანი (დიდი ბრიტანეთი, პასუხისმგებელი მდივანი უცხოეთში), ლარისა ბელინსკაია (ლიტვა), ელდარ ისმაილოვი (აზერბაიჯანი), ბინდრა კანაუსკიენე (ლიტვა), დავით კურტანიძე (აშშ, მთავარი რედაქტორის მოადგილე), ვლადიმერ მენშიკოვი (ლატვია), მიხეილ როკატლიშვილი (აშშ), ბაღინა სავინა (უკრაინა), სლავომირ პარტიცკი (პოლონეთი), დიმიტრი სოროკინი (რუსეთი).

თამარ ღაღიანი (პასუხისმგებელი მდივანი)

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპით. რედაქციის შეხედულება შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ავტორის აზრს და იგი პასუხს არ აგებს ინფორმაციის სიზუსტეზე.

თბილისი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Paata Gugushvili Institute of Economics

EKONOMISTI

International Scientific-Analytical Journal
Published from January 2009

January
February
March

1

2015

Editor-in-Chief Ramaz Abesadze

SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD:

ACADEMICIAN OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA:

Vladimer Papava, Avtandil Silagadze

CORRESPONDING MEMBER OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA:

Leo Chikava,

DOCTORS OF ECONOMIC SCIENCES:

Iuri Ananiashvili, Roseta Asatiani, Givi Bedianashvili, Temur Beridze, Giorgi Berulava, Vakhtang Burduli, Nodar Chitanava, Tina Chkheidze, Revaz Gvelesiani, Revaz Gogokhia, Mikhail Jibuti, Revaz Kakulia, Temur Kandelaki, Eter Kharashvili, Murman Kvaratskhelia, Alfred Kuratashvili, Jakob Meskhia, Elguja Mekvabishvili, Solomon Pavliashvili, Ushangi Samadashvili, Roland Sarchimelia, Temur Shengelia, Avtandil Sulaberidze.

DOCTORS OF ECONOMICS:

Nanuli Arevadze, Tamila Arnanian-Kepuladze, Nana Bibilashvili, Lina Datunashvili, Gulnaz Erkomaishvili, Badri Gechbaia, Shalva Gogiashvili, Merab Gvelesiani, Revaz Javakhishvili, Nazira Kakulia, Eteri Kakulia, Anzor Kuratashvili, Tea Lazarashvili (deputy editor-in-chief), Iza Natelauri, Nodar Khaduri, Mamuka Khuskivadze (deputy editor-in-chief), Dali Sologhashvili.

FOREIGN MEMBERS:

Larisa Belinskaja (Lithuania), Eldar Ismailov (Azerbaijan), Gindra Kasnauskiene (Lithuania), David Kurtanidze (USA, deputy editor-in-chief abroad), Vladimir Menshikov (Latvia), Slawomir Partycki (Poland), Mikhail Roketlishvili (USA), Galina Savina (Ukraine), Dmitri Sorokin (Russia).

Tamar Dadiani (executive secretary)

The journal follows the principles of free press. The views of editorial board do not necessarily reflect author's option and it accepts no responsibility for the accuracy of information.

Tbilisi

ს ა რ ჩ ე ვ ი

ძართველ მენეჯერთა ნაშრომის აღიარება	6
საზღვარგარეთის ქვეყნების ეკონომიკა	
<i>იური პრიზიაუნევი</i> – გერმანია მაღალტექნოლოგიური სერვისების ბაზარზე	14
საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები	
<i>იზა ნათელაური</i> – საქართველოს საგარეო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში მოსალოდნელი ცვლილებების შესახებ	20
სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები	
<i>ლამარა ბერიძე</i> – მოსახლეობის დასაქმების სისტემის სრულყოფისათვის	25
სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა	
<i>თენგიზ ქავთარაძე</i> – ცხვრის გადასარეკი ტრასების მდგომარეობის საკითხები საქართველოში	37
ტურიზმი	
<i>ვევლინა ფალკო</i> – ტურისტული ბიზნესის ინფორმაციზაციის სამეცნიერო-თეორიული საფუძველი გლობალიზებულ მსოფლიოში	43
მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები	
<i>ოთარ აბესაძე</i> – ევროკავშირის ქვეყნებთან საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ძირითადი მაჩვენებლების პროგნოზირება	53
<i>ოქსანა პრისვიტსლა</i> – საერთაშორისო საგანმანათლებლო გარემოს განვითარება საერთაშორისო სტრატეგიული პარტნიორობის მექანიზმის გზით	60
<i>ვევენია ვაკუაძე</i> – ინოვაციების ინვესტიციური მხარდაჭერის რეგულირება	66
<i>დავით ხაყოშია</i> – რეგიონული მმართველობითი ორგანოების ინფორმაციული სისტემის არსის შესახებ	73
<i>ეკატერინე შაინიძე</i> – საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემის ფუნქციონირების მექანიზმები განვითარებულ ქვეყნებში	86
<i>მაია დიაკონიძე</i> – ტურიზმი, კანონმდებლობა და საქართველო	62
<i>ვალერი არღუთაშვილი</i> – ტურიზმის როლი საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში	97
სიახლე	
<i>რეცენზია ემდ, პროფ. რ. აბესაძის წიგნზე</i> – „ეკონომიკური განვითარება და ეკონომიკური რეგრესია“.	105
ინფორმაცია	114
	3

СОДЕРЖАНИЕ

ПРИЗНАНИЕ РАБОТ ГРУЗИНСКИХ УЧЕНЫХ	6
ЭКОНОМИКА ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН	
<i>Юрий Присяжнук</i> – Германия на рынке услуг высоких технологий	14
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ	
<i>Иза Нателаури</i> – Об ожидаемых изменениях в зарубежных торговых связях Грузии	20
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ	
<i>Ламара Беридзе</i> – К совершенствованию системы занятости населения в Грузии	25
ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА	
<i>Тенгиз Кавтарадзе</i> – Вопросы состояния трасс для перегона овечьего стада в Грузии	37
ТУРИЗМ	
<i>Эвелина Фалко</i> – Научно-теоретическая структура информатизации туристического бизнеса в глобальном мире	43
НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ	
<i>Отар Абесадзе</i> – Прогнозирование основных показателей внешней торговли Грузии со странами Евросоюза	53
<i>Оксана Присвитсла</i> – Развитие международной образовательной среды через механизмы международного стратегического партнерства	60
<i>Вакуленко Евгения</i> – Регулирование инвестиционной поддержки инноваций	66
<i>Давид Хажомия</i> – О сути информационной системы органов регионального правления	73
<i>Екатерина Шаинидзе</i> – Механизм функционирования системы налогового администрирования в развитых странах	86
<i>Майя Диаконидзе</i> – Туризм, Законодательство и Грузия	92
<i>Валери Аргуташвили</i> – Роль туризма в развитии экономики Грузии	97
НОВШЕСТВО	
<i>Рецензия на книгу д-р, проф. Р. Абесадзе</i> – "Экономическое развитие и экономический регресс"	105
ИНФОРМАЦИЯ	114

C O N T E N T S

RECOGNITION OF WORKS OF GEORGIAN SCIENTISTS	6
ECONOMY OF FOREIGN COUNTRIES	
<i>Prysiashniuk Yuriy</i> – Germany at the Market of Highly Technological Services	14
INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS	
<i>Iza Natealauri</i> – On Expecting Changes in Foreign Trade Relations of Georgia	20
SOCIAL-ECONOMIC PROBLEMS	
<i>Lamara Beridze</i> – For improvement of the employment system	25
AGRICULTURAL ECONOMY	
<i>Tengiz Kavtaradze</i> – Issues of conditions of sheep droving tracks in Georgia	37
TOURISM	
<i>Yevelina Falko</i> – Scientific-Theoretical Framework of Travel Business Informatization in Globalized World	43
SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS	
<i>Otar Abesadze</i> – The Forecast of main indicators of the foreign trade of Georgia with EU countries	53
<i>Oksana Prisivita</i> – The Development of International Educational Environment Through the Mechanisms of International Strategic Partnership	60
<i>Vakulenko E.V.</i> – State Regulation of Innovation Investment Promotion	66
<i>David Khazhomia</i> – On the Essence of Information System of Governing Bodies	73
<i>Ekaterine Shainidze</i> – Functioning Mechanisms of Revenue Administrative system in developed countries	86
<i>Maia Diakonidze</i> – Tourism, Legislation and Georgia	92
<i>Valeri Argutashvili</i> – The Role of Tourism in the Development of Georgian Economy	97
INNOVATION	
<i>Review on the Monograph of Professor R. Abesadze</i> – “Economic development and economic regress”	105
INFORMATION	114

ძართველ მეცნიერთა ნაშრომის აღიარება

მაღალი რეიტინგის მქონე ჟურნალ “Вопросы экономики”-ს 2015, № 3 (გვ. 151-159) დაიბეჭდა ქართველ მეცნიერთა – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორის, აკადემიკოს **ვლადიმერ პაპავას** და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომეტრიკის კათედრის ხელმძღვანელის ემდ, პროფესორ **იური ანანიაშვილის** წიგნზე – *«Лафферо-кейнсианский синтез и макроэкономическое равновесие»* გამოსმაურება. სადაც ამ ნაშრომს მაღალი შეფასება ეძლევა.

გთავაზობთ მას უცვლელად:

размышления над книгой

Н. Макашева

макроэкономическое примирение?

(О. книге Ю. Ананиашвили и В. Папавы

«Лафферо-кейнсианский синтез и макроэкономическое равновесие»)

Авторы обсуждаемой книги предлагают модель макроэкономического равновесия, объединяющую кейнсианский и лафферовский подходы к анализу влияния налогов на производство и налоговые поступления. Они показали ограниченность простой модели Лаффера и дали ее более реалистичную модификацию, разработали модель, отражающую влияние налогов на экономический рост, и получили соответствующие оценки для разных стран.

Ключевые слова: кривая Лаффера, налоги, фискальная кривая, агрегированный спрос, агрегированное предложение.

JEL: E00, E62, E12, O23.

Книга известных грузинских экономистов, специалистов в области макроэкономики Владимира Папавы и Юрия Ананиашвили¹ посвящена предметной области, интерес к которой объединяет экономистов-теоретиков, эконометристов, политиков и простых граждан. Налоги и экономическая активность, налоговые поступления в бюджет и оптимальная структура налогов – эти вопросы возникли вместе с государством, задолго до формирования экономической науки в современном смысле слова и никогда не отходили на второй план. С развитием экономической теории совершенствовался инструментальный анализа, но не снижался градус дискуссионности.

Макашева Наталия Андреевна (nmakasheva@mail.ru), д. э. н., завотделом экономики Института научной информации по общественным наукам (ИНИОН) РАН (Москва), профессор департамента теоретической экономики НИУ ВШЭ (Москва).

¹ Владимир Папава – член-корреспондент НАН Грузии, ректор Тбилисского государственного университета им. Иванэ Джавахишвили, министр экономики Грузии (1994 – 2000), член парламента Грузии (2004 – 2008). автор работ в области исследования постсоветской экономики, макроэкономики и экономического развития. Юрий Ананиашвили – профессор, руководитель департамента эконометрики Тбилисского государственного университета им. Иванэ Джавахишвили, автор работ в области макроэкономики, а также по проблемам налогов и экономического роста.

Причина здесь не только в сложности проблем или в том, что и боле совершенный инструментарий, как правило, не дает однозначных ответов, но и в том, что вопрос о налогах и, следовательно, о государстве всегда идеологически и политически окрашен.

Современный этап исследований указанных проблем отмечен влиянием американского экономиста А. Лаффера и одноименной кривой, причем даже если исследователи не соглашались с ним и не разделяют его политико-экономическую позицию. Этот экономист 40 лет назад высказал идею о том, что объем налоговых поступлений не всегда есть возрастающая функция ставки налогов, а зависит от других факторов, прежде всего от объема производства, на который налоги также оказывают влияние. В 1978 г. Д. Ваниски предложил термин «кривая Лаффера» для обозначения зависимости налоговых поступлений от ставки налогов (так называемая фискальная кривая) (Wanniski, 1978). Кривая была представлена в виде параболы, принимающей нулевые значения при средней ставке налогов, равной 0 и 1, и достигающей максимума в некоторой точке, названной точкой Лаффера².

Основное внимание Лаффер и его сторонники уделили ситуации, когда снижение налоговых ставок приводит к увеличению объема используемых факторов производства, масштабов производства и налогооблагаемой базы и, как следствие, налоговых поступлений. Это рассуждение было с готовностью воспринято сторонниками экономической программы Р. Рейгана, а идея Лаффера стала важнейшей составляющей экономической теории предложения, весьма популярной в 1980-е годы.

Лаффер исходил из того, что существовавшие в середине 1970-х годов в США ставки налогов чрезмерно высокие, и полагал, что их снижение может значительно стимулировать экономическую активность и способствовать решению сразу нескольких проблем дефицита бюджета, безработицы и инфляции. Это, конечно, было весьма привлекательно с политической точки зрения в период, когда одновременное существование значительной инфляции и высокой безработицы поставило многих экономистов в тупик.

Для обоснования своей идеи Лаффер ссылаясь как на высказывания авторитетов прошлого, так и на опыт прошлых налоговых реформ. Показательно, что в одной из своих работ он привел цитату из «Мукаддими» знаменитого мусульманского мыслителя XIV в. Ибн Хальдуна: «Знай, что в начале существования государства большие налоговые поступления дает маленькое налогообложение, а в конце – большое дает маленькие поступления» (Laffer, 2004. P. 1). Среди налоговых реформ особое внимание Лаффера и его сторонников привлекали налоговые реформы Хардинга-Кулиджа (1925 г.), Кеннеди (1964 г.), Рейгана (1981 г.), - последняя уже как реализация рекомендаций экономики предложения. Сравнивая ситуацию в экономике до и после реформ, Лаффер и его сторонники находили подтверждение своему тезису о значительном стимулирующем эффекте сокращения налогов (см., например: Sauto et al., 1979; Laffer, 1981; Domitrovic, 2014). Так, согласно Лафферу, до реформы Хардинга – Кулиджа средний темп роста реального ВВП США за четыре года, предшествовавшие этой реформе, составил 2 %, а после нее вырос до 3,4 %; для роста реальных доходов федерального бюджета цифры были соответственно – 9,2 и 0,1 %, а для нормы безработицы – 6,5 и 3,1%. Похожая ситуация наблюдалась и после реформ Кеннеди и Рейгана (Laffer, 2004. P. 3-9).

Успех, выпавший на долю Лаффера в 1980-е годы, определяли не только и не столько глубина, оригинальность и доказательная сила его основной идеи, сколько удачное сочетание ее научности и простоты, определенной политической и идеологи-

² Термин «кривая Лаффера» исходно относился именно к такой простой кривой, хотя часто используется для обозначения зависимости между ставкой налогов и налоговыми поступлениями («фискальная кривая»), не обязательно имеющей такую простую форму.

ческой направленности³ и своевременности⁴. Важную роль сыграла и наглядная иллюстрация, появлявшаяся во многих популярных изданиях.

Существует ли кривая Лаффера или она не более чем учебная иллюстрация или даже метафора? Споры по этому вопросу продолжают. Кривая Лаффера довольно часто упоминается в учебниках по макроэкономике и общественным финансам, причем, как правило, вместе с осторожными комментариями по поводу ее достоверности (Бланшар, 2010. С. 527; Stiglitz, 1988. Р. 140-141; Макконелл, Брю, 1992. Т. 1. С. 356-360). Это не случайно. Еще в 1980-е годы кривая была подвергнута критике (см., например: Fullerton, 1980; 1982; Evans, 1978). К настоящему времени существует большое число теоретических и эконометрических исследований зависимости налоговых поступлений от ставки налогов, причем далеко не всегда имеется в виду простая форма этой зависимости, которую предполагал Лаффер. Папава и Ананиашвили хотя и используют в ряде случаев кривую Лаффера в ее исходном варианте, разделяют позицию Е.В. Балацкого, которой утверждал, что «традиционной кривой Лаффера, о которой говорит экономическая теория предложения, просто не существует. Если и можно говорить об эффекте перегиба в отношении фискальной кривой, то только применительно к налоговым поступлениям за несколько лет... теория кривой Лаффера является достаточно красивой, но в целом не подтверждающейся гипотезой» (Балацкий, 2000а. С. 9).

В данном случае речь идет о придании кривой Лаффера временного измерения (Папава, 2001). Авторы ссылаются на ряд исследований, подтверждающих, что после достижения некоторой точки (оптимальной) дальнейшее изменение ставки налогов приводит к изменению налоговых поступлений только по истечении некоторого времени. Геометрически это означает, что фискальная кривая имеет разрыв (см., например: Вишневский, Липницкий, 2000; Мовшович, Соколовский, 1994; Балацкий, 2000b). Такая кривая существенно отличается от обычной кривой Лаффера, и проблема поиска оптимального режима налогообложения оказывается сложнее, чем можно предположить, опираясь на кривую Лаффера (гл. 2). Заметим, что сегодня активно развиваются исследования фискальной кривой, выходящие за рамки чисто экономического подхода. При анализе формы этой кривой исследователи стремятся учитывать не только экономические, но и институциональные (тип налоговой системы, структура рынков, качество налоговой системы и т. д.) и культурные (степень доверия к государству, налоговая мораль и т.д.) факторы (см., например: Allingham, Sandmo, 1972; Besley, Persson, 2009; Almet al., 1992).

Зависимость налоговых поступлений от ставки налогов принято рассматривать (и авторы с этим согласны) как композицию двух эффектов, которые Лаффер называл соответственно экономическим и арифметическим, а некоторые исследователи – в том числе авторы данной книги – производственным и фискальным. Речь идет о влиянии ставки на уровень производства (и налоговую базу) и на объем налоговых поступлений при данном уровне производства. Исходно Лаффер и его сторонники полагали, что изменение ставки (средней) налогов воздействует на объем производства и на величину налоговых поступлений в одном направлении, но со временем пришли к выводу, что

³ Не случайно сегодня исследования, в политико-экономическом отношении близкие Лафферу, тесно связаны с Институтом Катона – форпостом американского консерватизма.

⁴ Идея Лаффера отражала настроения определенной части американского общества, разочаровавшейся в «большом» государстве и озабоченной невысокой эффективностью его экономической политики.

соответствующие эффекты могут действовать разнонаправленно. Асинхронность этих эффектов ставит перед экономистами и политиками вопрос об их относительной значимости. В этом смысле весьма показательны высказывания сторонника идей Лаффера и критика «большого» государства Д. Митчелла, что согласно кривой Лаффера увеличение налогов – очень плохая идея, даже если это приводит к росту налоговых поступлений (Mitchell, 2012). Иными словами, признается первостепенная значимость производственного эффекта.

Асинхронность указанных эффектов означает, что возможна ситуация, когда ставка налогов, при которой достигается максимум объема производства – ее принято называть точкой Лаффера первого типа, и ставка, при которой максимума достигает объем налоговых поступлений (точка Лаффера второго типа), не совпадают. В этом случае фактическое значение ставки налогов может находиться между этими ставками. Это, пожалуй, не только самый интересный, но, возможно, и наиболее реалистичный случай, и авторы книги много внимания уделяют именно такой ситуации. Подобный интерес вполне закономерен хотя бы потому, что в данном случае усложняется вопрос выбора направления изменения ставки налогов, ответ на который далеко не всегда однозначен.

Наиболее важной особенностью, отличающей эту книгу от большинства работ, посвященных влиянию налогов на экономику, является, как это и отражено в названии работы лафферо-кейнсианский синтез. Непосредственно ему посвящена четвертая глава, а предшествующие главы можно считать подготовкой к ней. Идея синтеза достаточно естественна, поскольку очевидно, что налоги влияют на экономику как через механизм предложения, то есть по сценарию экономики предложения, так и через механизм спроса то есть по кейнсианскому сценарию. Авторы видят свою задачу в построении *моделей, в которой условия макроэкономического равновесия задаются равенством двух функций – совокупного спроса и предложения, как функций ставки налогов*⁵.

Подчеркнем, что речь идет о синтезе на уровне моделей, а не подходов в более широком смысле слова. Как известно, кейнсианская теория исходно была ориентирована на анализ причин краткосрочного равновесия при значительных объемах незанятых ресурсов. Не случайно одной из главных новаций Кейнса было понятие вынужденной безработицы. И в этой логике спрос оказывался силой, которая может задействовать имеющиеся, но не используемые ресурсы. Отвечая неоклассикам, Кейнс писал, что проблема не в том, чтобы определить, в каких отраслях и как использовать ресурсы (в этом вопросе он полагался на классику), а в том, чтобы понять, от чего зависит степень использования имеющихся (Кейнс, 1978. С. 453-454). У Кейнса, как мы помним, опасность для экономики проистекала от «пассивных» сбережений, которые слишком значительны, чтобы соответствовать уровню производства при полной занятости. Соответственно налоги рассматривались как вычет из располагаемого дохода экономических агентов, а их повышение - как фактор, действующий против увеличения производства и занятости. Но в этой логике налоги могли действовать и в направлении уменьшения «пассивных» сбережений в зависимости от политики государства и

⁵ Авторы посвятили обсуждению вопроса о включении ставки налогов в функцию агрегированного спроса первую главу книги. В этой функции в качестве параметров присутствуют: автономные расходы, показатель, связанный с функцией спроса на реальные кассовые остатки, характеристики функций, определяющих различные типы автономных расходов (например предельная склонность к потреблению, предельная склонность к расходам на закупки правительства и т. д.). Модифицированная функция предложения (гл. 2) задана как произведение функции потенциального выпуска и поведенческой функции, отражающей отклонение выпуска от потенциального, ставшего следствием решений экономических агентов в зависимости от ставки налогов.

связанных с ней эффектов перераспределения, а также от склонностей к расходованию у различных групп агентов, включая государство.

Что же касается дефицита бюджета, то с кейнсианских позиций (во всяком случае, в краткосрочном периоде) эта проблема считалась менее значимой, чем проблема безработицы. Следует вспомнить еще одну кейнсианскую черту – предположение об относительной стабильности общего уровня цен в условиях значительных незанятых ресурсов. Напомним также, что кейнсианские модели строятся в координатах «доход (выпуск) – процент», а «синтетическая модель» авторов, как и модель Лаффера, – в координатах «выпуск – ставка налогов».

В отличие от кейнсианства, экономика предложения сосредоточена на проблеме предложения факторов (труда и капитала) и роли, которую в этом играют налоги. Предполагалось – и здесь легко выдеть влияние классической традиции, – что вопрос об использовании предлагаемых ресурсов успешно решается рынком. И в рамках экономики предложения сбережения рассматривались не как вычет из располагаемого дохода, подрывающий спрос, а как ресурс, обеспечивающий увеличение производства. В контексте сказанного возникает вопрос не только о том, каким образом в синтетической модели может учитываться наличие незанятых ресурсов, но и том, как этот факт может повлиять на рассуждения авторов, например, в п. 4.4.1, где обсуждается проблема восстановления равновесия в случае экзогенного изменения агрегированного спроса.

Авторы книги кратко упоминают о методологическом диссонансе двух подходов, когда обсуждают вопрос о возможности использовать производственную функцию (типа Кобба-Дугласа) при оценке воздействия налогового бремени на экономический рост. В этом случае ставки налогов вводятся в эластичность соответствующих факторов (трансформационная модель) (гл. 3). Они справедливо отмечают, что производственная функция оперирует объемом используемых факторов, а в концепции Лаффера внимание сосредоточено на их предложении. Авторы также напоминают, что производственная функция отражает производственную технологию и соответственно относительную эффективность использования факторов, а в концепции Лаффера вопрос об эффективности не ставится (Ananiashvili, Parava, 2014. P. 39.). Видимо, признавая эти различия, они и предложили в случае, когда для анализа воздействия налогов на экономику используется производственная функция, отказаться от термина «точки Лаффера» и использовать термин «точки Балацкого», по имени российского экономиста, предложившего соответствующую модель (Балацкий, 2000b).

Хочу заметить, что трансформационная модель имела для авторов и самостоятельное значение. Она позволила получить ряд интересных результатов. Так, в частности, показано, что в условиях значительного налогового бремени предельная эффективность фактора при его увеличении может уходить в отрицательную область. А используя эконометрическую модель Балацкого (Балацкий 2003; 2004), авторы определили влияние налогов на отдачу от масштаба для ряда стран. Полученные результаты во многом озадачивают, поскольку не для всех стран удалось обнаружить влияние налогов на отдачу от масштаба. Однако авторы посчитали производственную функцию полезным инструментом анализа и использовали ее для оценки потенциального выпуска в синтетической модели.

Авторы представили фактический объем выпуска как произведение потенциального выпуска и поведенческой функции, принимающей значение от 0 до 1. Они исходили из того, что вид функции совокупного выпуска определяется наложением нескольких эффектов: положительных – когда рост ставки налогов приводит к увеличению предложения (например, в результате улучшения бизнес-среды, объема закупок, осуществляемых правительством благодаря большим налоговым поступлениям, и т.д.) и отрицательных (например, в результате снижения стимулов к труду, ухода в тень и т.д.).

В целом авторы полагают, что форма функции совокупного предложения напоминает форму кривой Лаффера.

Цели синтетической модели следующие: определение ставки налогов, обеспечивающей макроэкономическое равновесие, и исследование соотношения между равновесной и оптимальной ставками налогов (точкой Лаффера) при изменении параметров и в зависимости от режима налоговой политики. Заметим, что хотя условия равновесия позволяют определить равновесную ставку налогов, она не устанавливается действием рыночных механизмов, а является инструментом политики. В модели было показано, что восстановление равновесия после сдвига агрегированного спроса или агрегированного предложения возможно путем соответствующей коррекции с ставки налогов. Было также показано, что направление изменения ставки зависит от расположения исходной ставки налогов относительно оптимальной. Но если правительство не вмешивается, то равновесие достигается благодаря механизму цен, действие которого вызывает изменение не только равновесной ставки, но и оптимальной.

В итоге если эффект от изменения ставки налогов рассматривается во временной перспективе, то функция предложения, как и фискальная функция (функция Лаффера), зависит не только от текущей ставки налогов, но и от оптимальной. Авторы приходят к выводу, что «кривая Лаффера не является неизменной, а может изменяться в зависимости от ситуации в экономике, которая складывается прежде всего в результате изменения уровня цен, также предполагающего изменение t^{**} (оптимальная ставка налогов. – Н. М.). В этих условиях точка зрения ...согласно которой желательно каким-либо образом определить значение ставки налогов t^{**} ...чтобы на этом основании определять политику развития и улучшить налоговый режим, утрачивает свою привлекательность, поскольку при изменениях в экономике необходимо менять налоговую ставку, и в конце концов это может привести к нежелательным результатам» (Ananiashvili, Parava, 2014. P. 83).

Этот результат фактически является приговором простой кривой и практическим решениям, которые обычно ассоциируются с именем Лаффера. Осуществленный авторами синтез подходов с позиции спроса и предложения позволил прийти к выводу, что когда правительство не прибегает к изменению ставки налогов, оно может воздействовать на агрегированный спрос с целью сблизить оптимальную и равновесную налоговые ставки. При этом макроэкономическое равновесие не предполагает единственного значения оптимальной ставки налогов, иными словами, равновесная ставка налогов может сосуществовать с целым набором кривых предложения и значений налоговых поступлений.

Книга Папавы и Ананиашвили стала обобщением многолетних исследований авторов. При этом она, по моему мнению, не столько предлагает цельную и исчерпывающую концепцию, сколько содержит указание на некоторые узловые точки проблемы влияния налогов на экономику и возможные направления совершенствования используемого инструментария. И в этом, как мне представляется, методологическая и теоретическая ценность данной работы.

Список литературы / References

- Бланшар О. (2010). Макроэкономика. М.: ВШЭ. [Blanchard O.(2010). *Macroeconomics*. Moscow: HSE Publ. (In Russian).]
- Балацкий Е. В, (2000а). Воспроизводственный цикл и налоговое бремя // Экономика и математические методы. Т. 36, № 1. С.3 – 16. [Balatskii E.V. (2000a). The reproduction cycle and the tax burden. *Ekonomika I Matematicheskie Metody*, Vol. 36, No.1, pp. 3 –16. (In Russian).]

- Балацкий Е. В. (2000b). Эффективность фискальной политики государства // Проблемы прогнозирования. №5. С. 32 – 45. [Balatskii E. V. (2000b). Effectiveness of the government fiscal policy. *Problemy Prognozirovaniya*, No. 5, pp. 32 – 45. (In Russian).]
- Балацкий Е. В. (2003). Анализ влияния налоговой нагрузки на экономический рост с помощью производственно-институциональных функций // Проблемы прогнозирования. №2. С. 88-105. [Balatskii E. V. (2003). Impact analysis of the tax burden on economic growth by means of production-institutional functions. *Problemy Prognozirovaniya*, No.2,pp.88-105. (In Russian).]
- Балацкий Е. В. (2004). Оценка влияния фискальных инструментов на экономический рост // Проблемы прогнозирования. № 4. С. 124 – 136. [Balatskii E. M. (2004). Assessment of the fiscal instruments’ impact on economic growth. *Problemy Prognozirovaniya*, No. 4, pp. 124 – 136. (In Russian).]
- Вишневецкий В., Липницкий Д. (2000). Оценка возможности снижения налогового бремени в переходной экономике // Вопросы экономики. №2. С. 107 – 116. [Vishnevskii V., Lipnitskii D. (2000). Estimating possibilities of lowering tax burden in transitional economy. *Voprosy Ekonomiki*, No. 2, pp. 107 – 116. (In Russian).]
- Кейнс Дж. М. (1978). Общая теория занятости, процента и денег. М: Прогресс. [Keynes J. M. (1978). *The General Theory of Eomployment, Interest and Money*. Moscow: Progress. (In Russian).]
- Макконнелл К., Брю С. (1992). Экономикс: в 2-х т. М: Республика. [McConnell C., Brue S. (1992). *Economics*. In 2 vols. Moscow: Respublika. (In Russian).]
- Мовшович С. М., Соколовский Л. Е. (1994). Выпуск, налоги и кривая Лаффера // Экономика и математические методы. Т. 30, № 3. С. 129 – 141. [Movshovich S. M., Sokolovskii L. E. (1994). Output, taxes, and the Laffer curve. *Ekonomika i Matematicheskie Metody*, Vol. 30, No. 3, pp. 129–141. (In Russian).]
- Папова В. (2001). Лафферов эффект с последствиями // Мировая экономика и международные отношения. № 7. С. 34 – 39. [Papava V. (2001). The laffer effect with tax “hysteresis”. *Mirovaya Ekonomika I Mezhdunarodnye Otmosheniya*, No. 7, pp. 34 – 39. (In Russian).]
- Allingham M. G., Sandmo A. (1972). Income tax evasion: A Theoretical analysis. *Journal of Public Economics*, Vol. 1, No. 3 – 4, pp. 323 – 338.
- Ananiashvili I., Papava V. (2014). *Laffer-Keynesian synthesis and macroeconomic equilibrium*. N.Y.: Nova Science Publishers.
- Alm J., McClelland G., Schulze W. (1992). Why do people pay tax? *Journal of Public Economics*, Vol. 48, No. 1, pp. 21 – 38.
- Besley T., Persson T. (2009). The origins of state capacity: property rights, taxation, and policy. *American Economic Review*, Vol.99,No.4, pp.1218–1244.
- Canto V. A., Joines D. H., Webb R.I. (1979). Empirical evidence on the effect of tax rates on economic activity. *Proceedings of the Business and Economic Statistics Section*. Washington, DC: ASA, pp. 30 – 40.
- Domotrovic B. (ed.) (2014). *The pillars of Reaganomics: A generation of wisdom from Arthur Laffer and supply-side revolutionaries*. San Francisco, CA: Pacific Research Institute for Public Policy.
- Evans M. K. (1978). Taxes, inflation, and the rich. *Wall Street Journal*, Aug. 7, p. 10. Fullerton D. (1980). Can tax revenues go up when tax rates go down? *Office and Tax Analysis U. S. Treasury Department Paper*, No. 41, pp. 1 – 39.
- Fullerton D. (1982). On the possibility of an inverse relationship between tax rates and government revenues. *Journal of Public Economics*, Vol. 19, No. 1, pp. 3 – 22.
- Laffer A. (1981). Government exactions and revenue deficiencies. *Cato Journal*, Vol. 1, No. 1, pp. 1–21.

- Laffer A. (2004). The laffer curve: past, present and future. *Laffer Associates: Supply-Side Investment Research*, June 1, pp. 1–16.
- Mitchell D.J. (2012). The Laffer Curve. *Forbes*. April 15. URL <http://www.forbes.com/sites/danielmitchell/2012/04/15/>.
- Stiglitz J. (1988). *Economics of the Public Sector*. N.Y.” W.W. Norton & Co.
- Wanniski J. (1978). Taxes, revenues, and the “Laffer curve”. *The Public Interest*, Vol. 50, Winter, pp. 3–16.
-

**Macroeconomic Reconciliation?
(On the book by I. Ananiashvili and V. Papava
“Laffer-Keynesian Synthesis and
Macroeconomic Equilibrium”)**

Natalia Makasheva

Authors affiliation: Institute of Scientific Information on Social Sciences, Russian Academy of Sciences (Moscow, Russia); National Research University Higher School of Economics (Moscow, Russia). Email: nmakasheva@mail.ru

The authors of the book reviewed here suggest the model of the macroeconomic equilibrium that unifies Keynesian and Laffer’s approaches to analyzing the effects of taxation on the output and tax revenues. The authors demonstrated the limitations of the simple Laffer model and developed a more realistic extension of this model that captures the influence of taxes on economic growth and provided estimates for various countries.

Keywords: Laffer curve, taxes, fiscal curve, aggregate demand, aggregate supply.

JEL: E00, E62, E12, O23.

სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა ინსტიტუტი

Yuriy Prysiachniuk
Doctor of economic Sciences,
Professor of the Department of International Relations
and diplomatic service,
Faculty of International Relations
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

**GERMANY AT THE MARKET OF HIGHLY
TECHNOLOGICAL SERVICES**

General tendencies in the market of high-tech services - is a topical issue, which involved Ukrainian and Russian scientists, such as V. Smal, M.E. Doroshenko, O.B. Salihova, F.I. Fedulova, I.V. Tumanian, N.I. Ivanova and other. Analysis of scientific literature on international competitiveness suggests a variety of approaches to determine the criteria for its evaluation. Among foreign scholars significant contribution to the study of this issue was made by M. Kautonen, G. Roberts, R. Verner, E. Muller, A. Zenker, B. Hermelin, B. Lovenhadl, P. Hertog, E. Skogly, T.Mery, M. Rodrigues, G. Komacho and other scholars. Extensive research impacts and assessment criteria of export potential contain in the works of C.M. Kuzmenko, E.O. Shelesta, T.G. Melnika, N.M. Turinoy and others. Integration processes in the international technological exchange, evolution and dynamics of development and market technology are disclosed in scientific studies of the following scholars: E.F. Afdokushyna, O.G. Bilrus, V.S. Budkina, R. Venera, A.S. Galchynskogo, S.M. Kacury, V.K. Lomakina, Y.V. Makogona, V.E. Novyckiy, A.M. Porychnyka, E.P. Puzakovoy, I.I. Puzanova, E.V. Saveleva, A.S. Filipenka and others. Regarding the assessment of export potential in high-tech services as a factor in ensuring the competitiveness of the national economy, it remains less known.

Setting the task. Rapid development of the global market for high-tech services is an important impulse for the growth of the export potential of national economies. In modern conditions high export potential of the national economy and its effective application determines the level of a country's competitiveness in the international market and serves as a proof of a real competitive advantage in high-tech sector. Development of Ukraine for the past 20 years in the acute social and economic crisis has led to strengthening of the objective to find ways in stabilizing the macroeconomic situation in the country and identifying priority areas of strategic development in the context of deepening international integration. Evaluation of potential partners in the field of scientific and technological exchange is essential justification of promising directions of foreign policy of Ukraine.

Consequences. Specialization in high technology industries is associated with positive economic and / or social result, creating new corporate structures, as well as mobilization of scientific knowledge generating processes of productive transformation and new competitive advantages. Today one of the main centers of innovation development is the European Union (the other two - the US and Japan). Among the Euro-zone countries Germany occupies a special place that shows active strategy innovator country. According to statistics (Table. 1), in Germany during 2004-2012 years there is growth of percentage (to 12.4%) engaged in research and development (R & D), which leads to increased investment in this area, and also increased the share of investment in GDP. For comparison, state financing of scientific and technical works in Japan is 0.58% of GDP in the US - 0.76%, Germany - 0.79%, France - 0.80%, UK - 0.55. In France, direct financing costs for innovation in leading companies are 50%, the same make gratuitous loans in Germany [10].

Table 1

Performance indicators R & D in Germany *

Years	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 план	2013 прогноз
Employment	10,2	10,8	11,5	11,2	10,9	11,8	12,2	12,3	12,4
Investment	72486	73105	73893	73920	73705	74598	74770	74964	75163
Import	13372	13374	13375	13376	13377	13378	13447	13573	13754
Export	12983	12984	12985	12986	12987	12988	13055	13178	13353
Investments	69303	73749	88668	98261	98736	103073	109040	114919	123173
GDP, US\$	2794478	2914 988	3320 913	3652 824	3725880	3874916	4068661	4272095	4528420
MLN მლნ. დოლ. США									

* *Made by the author according to [8-10]*

The global economic crisis has almost no impact on the performance of Germany, the part of exports in GDP royalty remains almost constant and equals 0.32%, an expects decline in 2013 to 0.29%. Although Import of royalty is increasing in absolute terms, its share is reduced in GDP [8].

Among the measures aimed at creating more favorable basic conditions to accelerate the spread of new technologies that are within the purview of the federal German government there are two to emphasize.

First of all, the federal government in the face of relevant ministries and agencies has oriented the entire system of public procurement, the annual volume of about 260 billion Euros, or nearly 12% of GDP at purchasing priority of high technology products. It is expected that this example will encourage similar movements in other sectors.

Secondly, the most important services provided by public administrations across the enterprise industry, science and education institutions, individuals, etc., should be based on the most advanced economic and information technologies.

This will help expand the capabilities of interactive dialogue between the government and society in order to radically reduce the time of implementation management decisions in the public interest, to make decision process more transparent.

Implementation of innovative technologies in this area is considered by the federal government as means of radical modernization of the governance process. Preparation of appropriate specific proposals is within the framework of SVT in the Federal Ministry of Home Affairs. [2].

In the sector structure of investments for innovation and research in Germany the share of funding for research in industry has increased (up to 38%) and science (28%). Quite a significant share of investment in R & D assigned for financial services - up to 23% (Table. 2).

Table 2

Sector structure of investment in R & D in Germany,% *

Year	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 план	2013 прогноз
Science	27,5	27,6	28,2	26,3	25,8	26,4	27,8	28,1	28,3
Financial services	19,3	20,7	21,4	22,4	22,8	21,8	22,9	23,1	22,9
Trade	8,4	8,5	8,6	8,4	8,1	7,9	8,3	8,2	8,5
Transport	7,5	7,6	7,5	7,3	7,1	6,9	2,8	2,1	1,7
Industry	32,9	33,5	33,8	34,2	35,1	36,2	37,9	38,1	38,3
Others	4,4	2,1	0,5	1,4	1,1	0,8	0,3	0,4	0,3
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* made by the author due to [8; 9]

In some EU countries there are some peculiarities in the use of instruments to stimulate innovation. In Germany, their list is quite significant:

- 100% of spending on R & D is included in the scope of production costs;
- Preferential depreciation, proportion, 30% per year for equipment used for R & D, 4% - for buildings;

- preferential taxation is not apply;

- preferential crediting of companies whose annual sales do not exceed 150 million Euros and which invest in modernization enterprise, development of innovative products, measures for energy efficiency etc., totals up to 50% of their invested funds;

- Insurance companies guarantee private banks 80% of the loans in pursuance of R & D;

- The possibility of transferring privileges in the future from 1 to 5 years;

- Concessional financing of innovative firms: targeted subsidies, exploring new technology (up to 500 thousand Euros for up to 3 years); payment of public funds to 80% for technical expertise projects, evaluation of the results of patenting R & D; subsidies to small and medium enterprises to purchase equipment to save energy costs (up to 7.5% of the equipment); grants for training research staff (no more than 5 employees from each company for up to 3 years); grants to small businesses to purchase patents, movable and immovable property used for R & D (20% of its value, but within 200 thousand. Euros); grants to small and medium enterprises in research and development of new technologies for the manufacture of products (30% of their value, but not more than 100 thousand per year); grants from businesses employing up to 1,000 people in research work performed for their educational and research institutions (50% of the work, but not more than 150 thousand Euros) [1; 5].

Germany implements six "major innovation" nowadays.

1. Electronics (market size of the element base only in Germany is 20 billion Euros, the number of employees - 70 thousand): within the framework of "NANOFAB" (state support funds - 323 million Euros) development of technologies and equipment for the production of a new generation of chips using ultraviolet light lithography (EUV-lithography) is conducted [6].

2. Automobile construction (industry's turnover is over 200 billion Euros, the number of employees - 770 thousand): the program "Nano-Mobile" is aimed at creating ultralight

nanomaterials, nanosensors, and varnishes resistant to external mechanical influences. The amount of budget appropriations for the program is 37 million Euros.

3. Optical Industry (the annual turnover of enterprises engaged in the production of optical products in Germany is more than thirty billion Euros, they employ more than 200 thousand people): the program "NanoLuks" provides a dramatic increase in the quality of parameters of energy-saving white LED and creation of technological bases for production in Germany emitting diode on organic basis. State participation in the financing program is 156 million Euros.

4. Medicine and Biotechnology. The "Nano For Life" is focused on the development of new nanotechnology-based precision and cheaper methods of diagnosis and therapy, especially of serious diseases. The state support is about 24 million [7].

5. Chemistry. Home initiative "Nanomikrochem" in terms of state financing is 31 million Euros and is aimed at creating new materials and coatings that can be applied in various sectors.

6. Energy. Development and mass production of miniature temperature fuel cells as highly economical portable energy sources. The program started in 2005 with financial support from the government for research and development of 20 million [3].

The annual spending on innovation projects listed above only from the Ministry of Education and Science are more than 100 million Euros. This amount will be increased at least twice by co-funding research industry.

As for the technological efficiency of Germany, one of the key industries are engineering and equipment manufacturing, which provide employment opportunities for nearly one million people. The turnover in this field is 150 billion Euros per year, which corresponds to almost 12% of turnover and about 13% of the entire production process industry [2]. The value of mechanical engineering in the economic system is driven by the fact that with the industry, initiating R & D and developing innovations related all other areas. The paramount significance of mechanical engineering in Germany as the location technology is manifested among the others as 12% of domestic R & D expenditure and 13% of research staff in the processing industry in Germany falls on the share of engineering.

In contrast to other developed industrial countries, such as Japan, which rely on standardized products, German Mechanical engineering is largely focused on the production for specific customers. It promotes large-scale product differentiation and at the same time - increasing the share of small and medium enterprises. Latitude range of forms of enterprises provides Germany (along with Japan and Italy) with the status, which in mechanical engineering has made remarkably good performance in the global market [4]. Along with the EU countries East Asian countries, the United States and Central and Eastern Europe are important focus areas for exports in this sector. Only the last of these groupings of 40% of all imported cars have been made in Germany. Within the EU, German companies in mechanical engineering demonstrate the highest rates of share of new products and new processes.

Conclusions. Technological efficiency of German mechanical engineering is based, on the one hand, in R & D companies and pronounces experimental nature of the high schools and non-university research centers in the sector. On the other hand, the staff engineering enterprises is particularly of high level of qualification. Comparing with other OECD member countries clarifies the primary role in scientific and mechanical engineering research and development work in Germany: If here the share of mechanical engineering in total research and development is at the level of 12% in 18 major OECD countries - an average of 7%. However, in Sweden and Denmark, which are ahead of Germany and world leaders, the corresponding figures are even higher. Small and medium enterprises due to their high representation in machine building sector show a fairly high level of innovation activity. In the field of mechanical engineering about the third of R & D expenditure accounts for businesses with less number of employees 500 people in the manufacturing sector, is figuring about 15%.

Research in the field of mechanical engineering at German universities and non-university research centers is focused on work with the undertakings, every seventh company cooperates with universities. This ensures increased employment of highly qualified personnel, while in mechanical engineering in general, the number of staff over the years has been reduced.

"The main innovation" is regarded by German experts as very successful organizational and financial shape of implementing strategic innovation. Its scope of application is constantly expanding in Germany.

Federal support for "joint" projects where partners are representatives of science and industry has the biggest justification. In such projects there is very strong setting to achieve a particular final result, they attract participants of all parts necessary for innovation chain - from concept design to its marketing. It is important that such "combined" projects be particularly attractive for small and medium business on the one hand, they pave the way for direct contact with highly professional research team, on the other - through cooperation with large enterprises participating they get real opportunity to participate in innovative business (enterprise as sub-suppliers element base product innovation) and thus access to the highly profitable global markets.

It is assumed that in some forms the federal program of assistance can be transformed into framework of the government support for a period of 10 years, which will provide a stable funding for the most promising, but time expandable innovation. The instrument of coordination of long-term programs will be "the road map" assembling of which should be in the range of shared responsibilities of industry and science.

References

1. Орлов Б. Е. Германия на пороге XXI века / Б. Е. Орлов. - М.:Россия и современный мир, 2000. - №1. - С. 64-77.
2. Програма інноваційного розвитку економіки Німеччини: Стратегія високих технологій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tuiu.org/content/programa-innovatsiinogo-rozvitku-ekonomiki-nimechchini-strategiya-visokikh-tehnologii-go-an>.
3. Старокадомский Д. Л. Инновационная политика Германии: достижения и проблемы лидера Европы / Д. Л. Старокадомский, А. С. Малышев // Наука та інновації. - 2008. - Т. 4, № 1. - С. 107-114.
4. Тенденции в экономике ФРГ // Экономика и управление в зарубежных странах: информац. Бюл. ВИНТИ. - 2000. - № 6. - С. 21-25.
5. Вільна енциклопедія « Вікіпедія » [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/наука_в_німеччині.
6. Офіційний портал Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/septemder08/6.htm>.
7. Інформаційний портал [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.Statinfo.biz>.
8. Innovationskreis berufliche Bildung [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bmbf.de/de/6190.php.
9. Hochschulpakt 2020 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bmbf.de/de/6142.php.
10. Ausbildungsoffensive [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.Bmbf.de/de/ausbildungsoffensive.php.

იური პრიზიაჟნიუკი
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, საერთაშორისო ურთიერთობების
და დიპლომატიური სამსახურის ფაკულტეტის პროფესორი,
ივანე ფრანკოს სახელობის ლეოვის ეროვნული უნივერსიტეტი, უკრაინა

გერმანია მაღალტექნოლოგიური სექტორის განვითარების ანოტაცია

გერმანიის მანქანათმშენებლობის ტექნოლოგიური ეფექტიანობა ერთი მხრივ ეფუძნება კვლევისა და დამუშავების კომპანიებს (R and D), მეორე მხრივ, მანქანათმშენებელი საწარმოების მაღალი კვალიფიკაციის მქონე პერსონალს.

გერმანიის უნივერსიტეტებსა და სხვა კვლევით ცენტრებში მანქანათმშენებლობის დარგში ჩატარებული კვლევები ძირითადად ფოკუსირებულია საწარმოებთან მუშაობაზე, ყოველ მეშვიდე კომპანია თანამშრომლობს უნივერსიტეტებთან. ეს განაპირობებს მაღალკვალიფიციური პერსონალის გაზრდილ დასაქმებას. "ძირითადი ინოვაცია" გერმანელი ექსპერტების მიერ განიხილება როგორც ძალიან წარმატებული ორგანიზაციული და ფინანსური ფორმა სტრატეგიული ინოვაციების განხორციელებისათვის.

იმ "ერთობლივი" პროექტების ფედერალურ მხარდაჭერას, სადაც პარტნიორებად წარმოდგენილი არიან მეცნიერებისა და მრეწველობის წარმომადგენლები დიდი გამართლება აქვს.

მიჩნეულია, რომ დახმარების ფედერალური პროგრამა გარკვეული სახით შესაძლოა გადაიქცეს მთავრობის მხრიდან მხარდაჭერას საფუძველად 10 წლით რაც უზრუნველყოფს სტაბილურ დაფინანსებას იმედისმომცემი ინოვაციებისათვის.

Юрий Присяжнук

*Доктор экономических наук, профессор факультета
Международных отношений,*

Национальный университет Львова им. Ивана Франко. Украина

GERMANIA NA RYNKE USŁUG WYSOKICH TECHNOLOGIJI Аннотация

Технологическая эффективность машиностроения Германии основывается, с одной стороны, на компаниях исследований и разработок (R and D), а с другой стороны, на высокой квалификации персонала машиностроительных предприятий.

Проведенные в области машиностроения исследования в университетах и других научных центрах Германии в основном сфокусированы на работе с предприятиями, каждая седьмая компания сотрудничает с университетами. Это обуславливает возросшую занятость высококвалифицированного персонала. "Основная инновация" немецкими учеными рассматривается как весьма успешная организационная и финансовая форма для осуществления стратегических инноваций. Федеральная поддержка "совместных проектов", где партнерами являются представители науки и промышленности вполне оправдана.

Считается, что некоторые формы программы в определенной мере могут трансформироваться в поддержку со стороны правительства на протяжении 10 лет, которое обеспечивает стабильное финансирование для многообещающих инноваций.

საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები

იზა ნათელაური
ეკონომიკის დოქტორი

საქართველოს საბაზრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში მოსალოდნელი ცვლილებების შესახებ

საქართველო მრავალმხრივი საგარეო ეკონომიკური კავშირების ქვეყანაა. ახორციელებს საგარეო ეკონომიკურ კავშირებს როგორც ტრადიციული, ისე ახალი ფორმებით; თანამშრომლობს პარტნიორთა დივერსიფიცირებულ წრესთან. ბოლო პერიოდის მონაცემებით, საქართველოს პარტნიორი ქვეყნების რიცხვმა 130-ს გადააჭარბა. პარტნიორთა პირველ ათეულში შედიან თურქეთი, აზერბაიჯანი, უკრაინა, რუსეთი, ჩინეთი, გერმანია, სომხეთი, აშშ, ბულგარეთი და რუმინეთი [1].

იმის გათვალისწინებით, რომ საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების სფერო, ეკონომიკის სხვა სფეროებთან შედარებით, უფრო პოლიტიზებულია, სპეციალისტთა განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს უკრაინა და რუსეთი ამჟამად ამ ქვეყნებში არსებული პოლიტიკური, ეკონომიკური და ფინანსური ვითარების გამო.

უკრაინა საქართველოს სტრატეგიული პარტნიორია. ჩვენი ქვეყნის უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორთა შორის მას მესამე ადგილი უკავია. 2013 წლის მონაცემებით, უკრაინაში საქართველოს ექსპორტმა შეადგინა 192,8 მლნ აშშ დოლარი, უკრაინიდან იმპორტმა 602,4 მლნ აშშ დოლარი, საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ კი 795,1 მლნ აშშ დოლარი. ხვედრითი წილის მაჩვენებლებში უკრაინაზე მოდის საქართველოს ექსპორტის საერთო მოცულობის 6,6%, იმპორტის 7,6% და საგარეო სავაჭრო ბრუნვის 7,4 %, მაშინ, როცა ყველაზე მსხვილ სავაჭრო პარტნიორებზე – თურქეთსა და აზერბაიჯანზე მოდის საქართველოს ექსპორტის საერთო მოცულობის 6,3 % და 24,4 % შესაბამისად, იმპორტის 17,1 % და 8,1 % და საგარეო სავაჭრო ბრუნვის 14,2 % და 12,5 %. რიცხვების ენაზე საუბრისას გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ექსპორტის, იმპორტის და საგარეო სავაჭრო ბრუნვის დიდი მაჩვენებელი მოდის ე.წ. "დანარჩენ ქვეყნებზე".

საქართველოდან უკრაინაში ექსპორტირდება 5 უმსხვილესი სასაქონლო ჯგუფის პროდუქცია: სპირტი ეთილის არადენატურიებული 80%-ზე ნაკლები სპირტის კონცენტრაციით და სპირტიანი სასმელები (35841,6 ათასი ლარის 2012 წელს და 33256,5 ათასი ლარის 2013 წელს), ყურძნის ნატურალური ღვინოები (27376,0 ათასი ლარის 2012 წელს და 30467,4 ათასი ლარის 2013 წელს), მინერალური და მტკნარი წყლები (28681,3 ათასი ლარის 2012 წელს და 29566,3 ათასი ლარის 2013 წელს), რკინიგზის ლოკომოტივები (16814,7 ათასი ლარის 2012 წელს და 28350,0 ათასი ლარის 2013 წელს), ფეროშენადნობები (26088,7 ათასი ლარის 2012 წელს და 26070,9 ათასი ლარის 2013 წელს).რაც შეეხება იმპორტს, უკრაინიდან საქართველოში იმპორტირდება ასევე 5 უმსხვილესი სასაქონლო ჯგუფის პროდუქცია: სიგარეტი (70280,5 ცალი 2012 წელს და 73952,3 ცალი 2013 წელს), წნელები ნახშირბადიანი ფოლადისგან დ ე.წ. არმატურა (37178,8 ათასი ლარის 2012 წელს და 43951,6 ათასი ლარის 2013 წელს), მზესუმზირის ზეთი (39670,3 ათასი ლარის 2012 წელს და 33020,7 ათასი ლარის 2013 წელს), ქვანახშირის კოქსი და ნახევრადკოქსი (34953,5 ათასი ლარის 2012 წელს და 31845,2 ათასი ლარის 2013 წელს), ნახევარფაბრიკატები ნახშირბადიანი ფოლადისგან (3927,3 ათასი ლარის 2012 წელს და 21856,1ათასი

ლარის 2013 წელს). მოყვანილი სტატისტიკა საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ჯერჯერობით, საქართველოს უკრაინასთან ექსპორტიცა და იმპორტიც მზარდი აქვს.

ისევე, როგორც უკრაინასთან, რუსეთთანაც საქართველოს კავშირები – პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული, რელიგიური, ატარებს ისტორიულ ხასიათს. საქართველო, უკრაინა და რუსეთი, როგორც სამი დამოუკიდებელი მეზობელი ქვეყანა, წლების მანძილზე ვითარდებოდნენ ერთი, ტერიტორიულად დიდი, პოლიტიკურად და ეკონომიკურად ძლიერი სახელმწიფოს შემადგენლობაში. სამივე ამ ქვეყანას მინიჭებული ჰქონდა გარდამავალი ეკონომიკის სტატუსი და სამივე ორიენტირებული იყო ღია ეკონომიკური სისტემის შექმნაზე. საქართველო ტერიტორიულად პატარა და ეკონომიკურად სუსტი ქვეყანა, ორიენტირებული იყო მცირე ღია ეკონომიკური სისტემის შექმნაზე; უკრაინა და რუსეთი ტერიტორიულად დიდი, რესურსებით მდიდარი ქვეყნებია. შესაბამისად ისინი ორიენტირებული იყვნენ დიდი ღია ეკონომიკური სისტემების შექმნაზე.

საკუთრივ რუსეთს რაც შეეხება, ზემოთ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საქართველო-რუსეთის კავშირები ისტორიულ ხასიათს ატარებს. ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდში საქართველოს პროდუქციის უმეტესი ნაწილი გადიოდა რუსეთში და საქართველოსთვის აუცილებელი პროდუქცია შემოდის რუსეთიდან. საქართველო იღებდა ნედლეულს, სათბობს, დეტალებს და კვანძებს, მზა პროდუქციას, რაც აუცილებელი იყო რესპუბლიკის ძირითადი დარგების დკვებისა და მსუბუქი მრეწველობის, მანქანათმშენებლობის (სპეციალიზაციის დარგების) ფუნქციონირებისა და განვითარებისათვის და მოსახლეობის პირადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის. ცნობილი ფაქტია, რომ რუსეთზე მოდიოდა საქართველოში შემოტანილი პროდუქციის 80% და საქართველოდან გატანილი პროდუქციის 50%. საქართველოდან რუსეთში გადიოდა ქიმიური მრეწველობის, შავი მეტალურგიის და კვების მრეწველობის პროდუქცია [6].

წლების მანძილზე, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, რუსეთს საქართველოს უმსხვილეს პარტნიორთა პირველ ათეულში წამყვანი ადგილი ეკავა. ამჟამად, პირველი ათეულის მეოთხე ადგილზეა თუქეთის, აზერბაიჯანისა და უკრაინის შემდეგ. 2013 წლის მონაცემებით, რუსეთში საქართველოს ექსპორტი შეადგენს 190,2 მლნ. აშშ დოლარს, რუსეთიდან იმპორტი 589,4 მლნ აშშ დოლარს, საგარეო სავაჭრო ბრუნვა კი 779,7 მლნ აშშ დოლარს. ხვედრითი წილის მაჩვენებლებში რუსეთზე მოდის საქართველოს ექსპორტის საერთო მოცულობის 6,5 % და იმპორტის 7,5 %.

საქართველოს, უკრაინის და რუსეთის საერთო წარსული დიდხანს აისახებოდა მათ ეკონომიკურ განვითარებაზე. ამას მოწმობს ჩვენი ქვეყნების საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის მსოფლიო რეიტინგიც. ამ რეიტინგში მათი ადგილები ერთმანეთისგან ძალიან შორს არ არს და შესაბამისად ინდექსებიც მკვეთრად არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან [4].

უახლესი მონაცემების მიხედვით, გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსით საქართველო 74-ე ადგილზეა, 4,13-ის ტოლი ინდექსით (2013–2014 წლები), უკრაინა 84-ე ადგილზე, 4,15 ინდექსით, რუსეთი კი 64-ე ადგილზე, 4,25 ინდექსით; 2011–2012 წლებში ეს მონაცემები ასე გამოიყურება: საქართველო დ 77 ადგილი, ინდექსი 5, უკრაინა – 73 ადგილი, ინდექსი 11 და რუსეთი – ადგილი 67, ინდექსი 13[5].

უკრაინასა და რუსეთში არსებული ობიექტური მიზეზების გამო, თუ საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში საქართველოს პრობლემები შეექმნება, მისთვის ყველაზე საიმედო პარტნიორად მოიაზრება ის ქვეყნები, რომლებშიც უკრაინასა და რუსეთში ექსპორტირებული პროდუქციის

ანალოგიური პროდუქცია ექსპორტირდება; დიდ ყურადღებას იმსახურებენ პოსტსაბჭოთა და პოსტსოციალისტური ქვეყნები (ტრადიციული კავშირებისა და ერთნაირი სასტარტო პირობების გამო, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ): ლიტვა, ლატვია, ესტონეთი, ბულგარეთი გერმანია, რუმინეთი, პოლონეთი და სხვა, ქვეყნები, რომლებიც ამჟამად ევროკავშირში არიან გაწევრიანებული.

საქართველოსთვის ევროკავშირის ქვეყნები გამორჩეულ პარტნიორთა წრეს განეკუთვნებიან. ამჟამად საქართველოს სავაჭრო კავშირები აქვს ევროკავშირის 28 ქვეყანასთან; ესენია: ავსტრია, ბელგია, ბულგარეთი, გერმანია, გაერთიანებული სამეფო, დანია, ესპანეთი, ესტონეთი, ირლანდია, იტალია, კვიპროსი, ლიტვა, ლატვია, ლუქსემბურგი, მალტა, ნიდერლანდები, პოლონეთი, პორტუგალია, რუმინეთი, საბერძნეთ, საფრანგეთი, სლოვაკეთი, სლოვენია, უნგრეთი ფინეთი, შვედეთი, ჩეხეთი და ხორვატია. გეოგრაფია მაქსიმალურად დივერსიფიცირებულია. ევროკავშირის ქვეყნებში საქართველოდან ექსპორტირდება 608,1 მლნ. აშშ დოლარის პროდუქცია, რაც მთლიანი ექსპორტის 20,9 %-ს შეადგენს. იმპორტი ექსპორტზე მეტია 1662,6 მლნ აშშ დოლარით. ევროკავშირის ქვეყნებიდან საქართველოში იმპორტირდება 2270,8 მლნ აშშ დოლარის პროდუქცია. ეს კი მთლიანი იმპორტის 28,8 %-ია [1].

ევროკავშირზე ორიენტაციისას აუცილებელია გავითვალისწინოთ ის ფაქტი, რომ ევროკავშირი მაღალი საერთაშორისო რეიტინგის რეგიონული ინტეგრაციული გაერთიანებაა ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური თვალსაზრისით. მასში შემავალი ქვეყნები, დანარჩენ სამყაროსთან მიმართებაში, გამოირჩევიან ეკონომიკური ზრდისა და დასაქმების მაჩვენებლებით, განათლებისა და ჯანდაცვის დონით, პოლიტიკური სტაბილურობით, პერსპექტიულობით და „მიზიდველობით“. ევროკავშირი აქტიურად თანამშრომლობს მსოფლიოს უამრავ ქვეყანასთან, ტერიტორიულად დიდ და პატარა ქვეყნებთან, ახლო და შორეულ მეზობლებთან, როგორც მდიდარ და ძლიერ, ისე ღარიბ და სუსტ ქვეყნებთან; შემუშავებული აქვს სამეზობლო პოლიტიკა და ეკონომიკური თანამშრომლობის სტრატეგია. მზად არის, ურთიერთხელსაყრელ პირობებში, მისი სამოქმედო გეგმის მოთხოვნების დაკმაყოფილებისა და დაცვის შემთხვევაში, წვერად მიიღოს ახალი ქვეყნები და ამ გზით გაფართოვდეს. ევროკავშირის პოტენციურ პარტნიორებს შორის, ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკისა (ENP) და ევროკავშირდსაქართველოს სამოქმედო გეგმის (ENP AP) ფარგლებში, მოიაზრება საქართველოც.

ევროკავშირის ინტერესი პატარა და ეკონომიკურად სუსტი ქვეყნებისადმი უკავშირდება მათ რესურსულ პოტენციალსა და შედარებით იაფ სამუშაო ძალას. საქართველოსთან მიმართებაში ყოველივეს ემატება ქვეყნის მოხერხებულ გეოგრაფიული მდებარეობა და გეოეკონომიკური უპირატესობები რეგიონში, განსაკუთრებით სატრანსპორტო კომუნიკაციების სფეროში [3].

ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის ფარგლებში 2006 წელს დამტკიცდა ევროკავშირ-საქართველოს სამოქმედო გეგმა (EAP AP) 2006-2011 წლების პერიოდისთვის. ამ გეგმის ეკონომიკური კომპონენტებია: ა) მდგრადი ეკონომიკური განვითარება და სტრუქტურული რეფორმები, ბ) სავაჭრო ურთიერთობების განვითარება პრეფერენციულ რეჟიმში და გ) ევროპის ენერგეტიკულ და სატრანსპორტო ქსელებში ინტეგრირება [2].

ევროკავშირდსაქართველოს ურთიერთობებში, ისევე, როგორც ყველა მსგავს შემთხვევაში, მხარეებისთვის მთავარია ინტერესთა ჰარმონიზაცია და თავსებადობა. ქართული მხარე ვაძლავებულია, დაიცვას ტექნიკური ნორმები და სტანდარტები, სანიტარული და ფიტოსანიტარული წესები, ინტელექტუალური საკუთრების უფლება; ჩვენმა ქვეყანამ უნდა შეძლოს საწარმოთა კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა, თანამშრომლობა კვლევით საქმიანობაში, საქონ-

ლის წარმოშობის წესების და ვაჭრობის ხელშემწყობი საბაჟო ადმინისტრირება, კარგი მმართველობა დაბეგვრის სფეროში; გარდა ამისა, უნდა მივაღწიოთ სრულ ჰარმონიზაციას ისეთ სფეროებში, როგორცაა კონკურენციის პოლიტიკა, ინოვაციები და სამრეწველო პოლიტიკა და ფინანსური პოლიტიკა [2]. კამათს არ იწვევს ის გარემოება, რომ ჩამოთვლილი ვალდებულებები გრძელვადიან პერიოდზეა გათვლილი. თუ ისინი თანმიმდევრულად ვერ შესრულდება, მინიმუმ საიმედო პროგრესი მაინც უნდა იქნეს მიღწეული. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჰარმონიზაციის ვადები გახანგრძლივდება.

ევროკავშირ-საქართველოს თანამშრომლობის მოდელი, იმედია, სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისის შემამსუბუქებელი იქნება საქართველოში. ჩვენი ქვეყანა შეძლებს ა) საგარეო ეკონომიკური კავშირების დივერსიფიკაციას, ბ) ლიბერალური ეკონომიკური პოლიტიკის პირობებში პრეფერენციებით თანამშრომლობას ევროკავშირის ქვეყნებთან, გ) საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას და ე) ექსპორტ-იმპორტის სასაქონლო სტრუქტურის სრულყოფას; სამომხმარებლო საქონელს ჩაენაცვლება საინვესტიციო საქონელი და სავაჭრო ბალანსის დეფიციტსაც გამართლება ექნება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. <http://geostat.Ge> 2013
2. <http://eeas.europa.eu>
3. ნათელაური ი., თაფლაძე თ. საგარეო ვაჭრობის განვითარების კანონზომიერებები და მისი გაუმჯობესების გზები საქართველოში, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ. 4, თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინტიტუტის გამომცემლობა, 2011, 430-436 გვ.
4. Назим Музаффарли. О сравнительной экономической конкурентоспособности государств Центрального Кавказа. Жур. „Кавказ и глобализация“, Швеция, том 1(4), 2007.
5. Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2013-2014 гг. ВЭФ, ინტერნეტ-ბიბლიოთეკა.
6. Церетели Г., Нателаури И., Бибилაშвили Н. Состояние и перспективы экономического сотрудничества Грузии с Россией. ჟურ. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის “მაცნე”, 2004, № 3-4, გვ. 120-127.

იზა ნათელაური
ეკონომიკის დოქტორი

**საქართველოს საბარემო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში მონალოდნელი
ცვლილებების შესახებ
ანოტაცია**

გაანალიზებულია საქართველოს ეკონომიკური კავშირები უკრაინასთან და რუსეთთან. ამ ქვეყნებთან ობიექტური მიზეზებით გამოწვეული ცვლილებების შემთხვევაში შემოთავაზებულია ალტერნატიული ვარიანტი და მასთან დაკავშირებული პრობლემები.

Iza Natelauri
Doctor of Economics

**ОБ ОЖИДАЕМЫХ ИЗМЕНЕНИЯХ В ЗАРУБЕЖНЫХ ТОРГОВЫХ СВЯЗЯХ
ГРУЗИИ
Аннотация**

Проанализированы экономические отношения Грузии с Украиной и Россией. В случае изменений с этими странами, связанных с объективными причинами в отношениях предложены альтернативный вариант и связанные с ним проблемы.

Iza Natelauri
Doctor of Economics

**ON EXPECTING CHANGES IN FOREIGN TRADE RELATIONS OF GEORGIA
Annotation**

The article analyzes economic relations of Georgia with Ukraine and Russia. In the case of changes caused by objective reasons with these countries there are proposed alternative version and the problems connected with it.

სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები

ლამარა ბერიძე
ეკონომიკის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მოსახლეობის დასაქმების სისტემის სრულყოფისათვის

ჩვენი ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა შრომით ურთიერთობათა სოციალური და ეკონომიკური ასპექტების საფუძვლიან ტრანსფორმირებასთან არის დაკავშირებული. ეს, პირველ რიგში, განპირობებულია უმუშევრობის ზრდითა და სამუშაო ძალის ფასის მკვეთრი დიფერენციაციით რეგიონების, ეკონომიკური საქმიანობის სფეროების, პროფესიებისა და თანამდებობების მიხედვით. სტრუქტურულმა ცვლილებებმა ეკონომიკაში გამოიწვია დისბალანსი შრომის ბაზარზე – უმუშევრობის მაღალი დონე, სამუშაო ძალის ჭარბი მიწოდება ეკონომიკური საქმიანობის ცალკეულ სფეროებში და სამუშაო ძალის უკმარისობა რიგ სფეროებში. წარმოიშვა მოსახლეობის არასრული და არაეფექტიანი დასაქმების პრობლემა, რომლის სპეციფიკა და შინაარსი განპირობა როგორც ობიექტურმა ეკონომიკურმა, ისე, სუბიექტურმა ფაქტორებმა.

საქართველოში, ისევე, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში, მოსახლეობის დასაქმების სფეროში არსებულ მდგომარეობას ართულებს ეკონომიკის ატროფირებული სექტორული და რეგიონული სტრუქტურა. პირველ რიგში, ეს არის ე. წ. მონოკლაკების პრობლემა, რომელიც სათავეს ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდიდან იღებს. საქართველოში გვაქვს ათეულობით დასახლება, რომლებშიც მოსახლეობის დასაქმება პრაქტიკულად ერთი-ორი საწარმოს ფუნქციონირებაზეა დამოკიდებული. საბჭოთა პერიოდში ჩამოყალიბებული ტრადიციული საწარმო-ეკონომიკური კავშირების მოშლის შედეგად, აღნიშნულმა სამრეწველო ცენტრებმა, აგრეთვე, ე. წ. საკავშირო სპეციალიზაციის მქონე რეგიონებმა (კახეთი – ყურძენი; სამეგრელო, გურია – ჩაი და სხვა სუბტროპიკული კულტურები, შიდა ქართლი – ხილ-ბოსტნეული და ა.შ.) მნიშვნელოვანწილად დაკარგეს საგარეო სავაჭრო ფუნქცია და აღმოჩნდნენ კვლავწარმოების უნარს მოკლებულნი, აქედან გამომდინარე მძიმე სოციალური შედეგებით (მასობრივი უმუშევრობა, ცხოვრების დონის მკვეთრად დაცემა, მიგრაცია და სხვა).

განსაკუთრებით რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ მაღალმთიანი რეგიონების (ძირითადად მეცხოველეობის სპეციალიზაციით) და სასოფლო-სამეურნეო მუნიციპალიტეტების რიგი დასახლებები, რომლებიც გამოირჩევიან დეპრესიულობის მაღალი ხარისხით: მცირე და მწირი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, რთული რელიეფი, მკაცრი ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, მწვავე დემოგრაფიული სიტუაცია და, ზოგადად, მძიმე სოციალური ფონი.

როგორც ცნობილია, დასაქმების დონის მიხედვით ქვეყნები ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან. დასაქმების მაღალი და უმუშევრობის დაბალი დონეა დამახასიათებელი ეკონომიკურად მაღალგანვითარებული და განვითარებული ქვეყნებისათვის, დასაქმების შედარებით დაბალი და უმუშევრობის მაღალი მაჩვენებლები აქვს განვითარებად ქვეყნებს, მათ შორის საქართველოს.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მონაცემებით, 2013 წელს უმუშევრობის 5%-ზე დაბალი მაჩვენებელი ჰქონდა ნორვეგიას, ავსტრიას, აზერბაიჯანს; 5-დან 10%-მდე – გერმანიას, ნიდერლანდებს, ჩეხეთის რესპუბლიკას,

დანიას, აშშ-ს, დიდ ბრიტანეთს, შვედეთს, ბელგიას, ესტონეთს; 10-დან 15%-მდე – საფრანგეთს, პოლონეთს, ლიტვას, ლატვიას, იტალიას, ბულგარეთს, საქართველოს; 15-17% – სომხეთს, პორტუგალიას, ხორვატიას; 27-29% – ესპანეთს, საფრანგეთსა და მაკედონიას [4]. წინა წლების ანალოგიური მაჩვენებლების ანალიზმა დაგვარწმუნა, რომ განვითარებული ქვეყნებისთვისაც კი ერთობ რთულია უმუშევრობის დაბალი დონის შენარჩუნება.

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, საქართველოში 2000-2013 წლებში, მოსახლეობის რიცხვის ზრდის მიუხედავად, საგრძობლად შემცირდა ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის რაოდენობა (2049,2 ათასიდან 2003,9 ათასამდე, ანუ 45,3 ათასი კაცით), ასევე შემცირდა დასაქმებულთა საერთო რაოდენობა – 1 837,2 ათასიდან 1712,1 ათასამდე, ანუ 125,1 ათასი კაცით, მათ შორის დაქირავებულთა რაოდენობა – 683,9 ათასიდან 658,2 ათასამდე, ანუ 25,7 ათასი კაცით. ამავე პერიოდში თვითდასაქმებულთა რაოდენობა 1041,2 ათასიდან 1043,8 ათას კაცამდე გაიზარდა. რაც შეეხება უმუშევართა რაოდენობას, ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, 2000-2013 წლებში მათი რიცხვი 212,0 ათასიდან 291,8 ათას კაცამდე (16,3%-მდე) გაიზარდა (ოფიციალური სტატისტიკა დასაქმებულად მიიჩნევს ყველას, ვინც საკვლევი კვირის განმავლობაში თუნდაც ერთ საათს მუშაობდა შემოსავლის მისაღებად ან საკუთარი მოხმარებისათვის. შესაბამისად, არსებობს ექსპერტული შეფასებები, რომელთა მიხედვითაც უმუშევრობის დონე საქართველოში მინიმუმ 30-35%-ია, რაც, რა თქმა უნდა, საგანგაშოა).

დასაქმებისა და უმუშევრობის დონე განსხვავებულია საქართველოს რეგიონების მიხედვით. ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა გვაქვს დედაქალაქში, სადაც უმუშევრობის მაჩვენებელი 2013 წლის მდგომარეობით 29,1%-ია. რეგიონების მიხედვით კი უმუშევრობის დონე 6-დან 18%-მდე მერყეობს. რეგიონებში თბილისთან შედარებით უკეთესი შეფარდებითი მაჩვენებლები ძირითადად განპირობებულია თვითდასაქმებულთა დიდი წილით [5].

საქართველოს რეგიონებში შექმნილი უკიდურესად მძიმე ეკონომიკური ვითარება (მოსახლეობის ნახევარზე მეტი სიღარიბის ზღვარს მიღმა ცხოვრობს, ძალზე მაღალია უმუშევრობის დონე და სხვ.) აშკარად უწყობს ხელს საქართველოს მოსახლეობის საკმაოდ მასშტაბურ გარე მიგრაციულ პროცესებს.

ქვეყნის ეკონომიკის გახანგრძლივებული კრიზისის გამო მოსახლეობის დიდი ნაწილი თავისი საგანმანათლებლო პოტენციალის რეალიზაციას ვერ ახერხებს. ვერ ხორციელდება ჩვენი საზოგადოების მუდმივად მზარდი მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. ამის გამო მისი გარკვეული ნაწილის მიგრაციული მობილურობის დონე საგრძობლად მატულობს. შედეგად, მნიშვნელოვნად უარესდება დარჩენილი მოსახლეობის დემოგრაფიული და შრომითი პოტენციალი. ქვეყნისათვის განსაკუთრებით საგანგაშოა, რომ პოტენციურ მიგრანტთა საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი ახალგაზრდაა, რომელიც ყველაზე აქტიურ, შრომისუნარიან და რეპროდუქციულ ასაკში იმყოფება.

შექმნილი ვითარება უაღრესად შემაშფოთებელი და საგანგაშოა ჩვენი ქვეყნისათვის, რომელიც დემოგრაფიული საფრთხის წინაშე დგას. ყოველივე ზემოაღნიშნულის საფუძველზე ვთვლით, რომ სახელმწიფოს ინტერესებიდან გამომდინარე, აუცილებელია, უახლოეს მომავალში, მიგრაციის რეგულირების ქმედითი სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება-განხორციელება, რაც, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვნად აამაღლებს ახალგაზრდობის ლეგალური შრომითი მიგრაციის ეკონომიკურ და სოციალურ ეფექტიანობას.

ზემოაღნიშნული ინფორმაციისა და შრომის დარგის ექსპერტთა მოსაზრებების გათვალისწინებით, შეიძლება გავაკეთოთ რამდენიმე დასკვნა:

მოსახლეობის დასაქმების მდგომარეობას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ინსტიტუციური სისტემის ფუნქციონირების ხარისხი, მათ შორის, საბაზრო ეკონომიკაში სახელმწიფოს ადგილი, როლი და მონაწილეობის ხასიათი, რეგიონების ეკონომიკური განვითარების სტიმულირების სახელმწიფო პოლიტიკის არსებობა.

საქართველოში დასაქმებისა და უმუშევრობის სფეროში ბოლო ათწლეულში ჩამოყალიბებული ტენდენციები ერთმნიშვნელოვნად უარყოფით შეფასებას იმსახურებს. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის აქტიური მოსახლეობის საკმაოდ დიდი ნაწილი, ექსპერტთა შეფასებით, დაახლოებით 1,0-1,3 მლნ ადამიანი, მიგრაციის შედეგად გასულია ქვეყნიდან, მაინც ვერ მოხერხდა ადგილზე მყოფი შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის ვერც სრული დასაქმება და ვერც უმუშევრობის მისაღებ ზღვრამდე (მაგალითად, 8-10%-ის ფარგლებში) შემცირება, რაც, პირველ რიგში, ქვეყნის ეკონომიკისა და სოციალური სფეროს განვითარების დაბალ დონეზე მიუთითებს.

უმუშევრობის დონის მხრივ, მსოფლიოში ამჟამად არსებული მდგომარეობის გათვალისწინებით, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ოფიციალურად დაფიქსირებული უმუშევრობის დონე, არც ისე მაღალია. თუმცა, ექსპერტთა დიდი ნაწილი, მათ შორის ჩვენც, ვიზიარებთ იმ მოსაზრებას, რომ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ ოფიციალურად დაფიქსირებული უმუშევრობის მაჩვენებელი ვერ ასახავს ქვეყანაში ამ მხრივ რეალურად არსებულ ვითარებას [6].

გაუმართლებელია, რომ ასეთ პირობებში ქვეყანაში არ არსებობს დასაქმების ეფექტიანი სახელმწიფო პოლიტიკა, არ ხორციელდება დასაქმების სტიმულირებისა და უმუშევართა რაოდენობის შემცირების პრევენციული ღონისძიებები, მართალია, ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის კომპეტენციაში შედის დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების განხორციელება, მაგრამ დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების რეალიზაცია რეგიონული და ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეებზე გაძნელებულია საბიუჯეტო დეფიციტის გამო. ამიტომ, დასაქმების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტიანობის ამაღლების პერსპექტიულ მიმართულებად გვესახება დასაქმების სახელმწიფო პროგრამების შემუშავება ადგილობრივი მმართველობისა და დამქირავებლების მონაწილეობით.

მოსახლეობის დასაქმების პრობლემების გადაწყვეტა შეუძლებელია თვისებრივად ახალი მექანიზმების შემუშავების გარეშე, რომელიც გაითვალისწინებს რეგიონების მიხედვით დასაქმების შესაძლებლობებს.

რეგიონებში მოსახლეობის დასაქმების რეგულირების პროცესისადმი თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომების შემუშავების დროს გადასაწყვეტია შემდეგი ამოცანები:

- შრომის ბაზრისა და მოსახლეობის დასაქმების მდგომარეობის შესწავლა;
- მოსახლეობის დასაქმების ეფექტიანობის შეფასების მაჩვენებლების განსაზღვრა, არაფორმალური დასაქმების და მისი რეგიონული თავისებურებების გამოკვლევა;
- მოსახლეობის დასაქმების სისტემის მართვის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმების გამოვლენა და შეფასება;
- მოსახლეობის დასაქმების სისტემის მართვის მექანიზმების სრულყოფის ძირითადი მიმართულებების შემუშავება.

რეგიონებში დასაქმების ეფექტიანი ღონის მიღწევა შეუძლებელია როგორც რეგიონების ეკონომიკური განვითარების დაჩქარების, ისე შრომის ბაზრის შესაბამისი ინსტიტუტების, კერძოდ, დასაქმების სამსახურების ეფექტიანი ფუნქციონირების გარეშე. სწორედ მათ უნდა უზრუნველყონ დასაქმების ადგილობრივი პროგრამების და სხვა შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება, უზრუნველყონ კავშირი დამსაქმებელსა და სამუშაოს მაძიებელს შორის და ამით ხელი შეუწყონ რეგიონის მოსახლეობის ეფექტიანად დასაქმებას.

საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 2 აგვისტოს №199 დადგენილებით დამტკიცდა „საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგია და 2013-2014 წლების სამოქმედო გეგმა“, რომელმაც შექმნა სამართლებრივი საფუძვლები საქართველოში დასაქმების სახელმწიფო სამსახურის ფორმირებისათვის. 2013 წლის დეკემბერში სსიპ - სოციალური მომსახურების სააგენტოში შეიქმნა „დასაქმების პროგრამების დეპარტამენტი“, რომელმაც უზრუნველყო სამუშაოს მაძიებელთა რეგისტრაციის ერთიანი საინფორმაციო პორტალის - www.worknet.gov.ge-s შექმნა და სოციალური მომსახურების სააგენტოს მუნიციპალურ განყოფილებებში დასაქმების კონსულტანტის სპეციალური შტატის დაწესება. მართალია, ეს კონსულტანტები ჯერჯერობით ვერ უზრუნველყოფენ სამუშაოს მაძიებელსა და დამსაქმებელს შორის ეფექტიანი „გაბტარის“ ფუნქციას, მაგრამ ამ ეტაპზე მაინც მნიშვნელოვან წინ გადადგმულ ნაბიჯად უნდა შეფასდეს.

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ აქტიური ღონისძიებები ხორციელდება სამუშაო ძალაზე დამსაქმებელთა მოთხოვნების (მათ შორის რეგიონების მიხედვითაც) შესწავლის მიმართულებით. ამჟამად მიმდინარეობს შრომის ბაზრის კვლევა მთელი საქართველოს მასშტაბით, რომლის პირველი შედეგები 2015 წლის აპრილისთვის იქნება. კვლევის შედეგები საფუძვლად დაედება უმუშევართა პროფესიული სწავლების სახელმწიფო პროგრამების შემუშავება-განხორციელებას, რაც მნიშვნელოვანია სამუშაო ძალაზე დამსაქმებელთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და უმუშევართა დასაქმების ხელშესაწყობად.

დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკაში განსაკუთრებულ აქტუალურობას იძენს მისი შემდეგი მიმართულებები:

- დაბალი უმუშევრობის პოლიტიკიდან ეფექტური დასაქმების პოლიტიკისაკენ;
- იაფი და დაბალკვალიფიციური სამუშაო ადგილებიდან – ღირსეული ხელფასით და მაღალი კვალიფიკაციით უზრუნველყოფილ სამუშაო ადგილებამდე;
- მკაცრი შრომითი კანონმდებლობიდან და ეკონომიკური სუბიექტების სუსტი დისციპლინიდან მოქნილ შრომით კანონმდებლობამდე და მაღალ დისციპლინამდე.

მოსახლეობის დასაქმების პრობლემების კვლევის განხორციელების დროს მნიშვნელოვანია „არაფორმალური დასაქმების“ საკითხების ანალიზი. სამეცნიერო ლიტერატურაში არ არსებობს ზუსტი განმარტება არაფორმალური სექტორის შესახებ, მომუშავეთა ფორმალურ ან არაფორმალურ დასაქმებულზე მიკუთვნების აღიარებული კრიტერიუმები. არაფორმალური დასაქმება განისაზღვრება როგორც არარეგისტრირებული (ანუ ზეპირი შეთანხმების საფუძველზე) დასაქმება. კონტრაქტის არარსებობა განასხვავებს არაფორმალურ დასაქმებას ჩრდილოვანისაგან, რომლის დროსაც ზეპირი მოლაპარაკებები შრომის პირობებსა და ანაზღაურებაზე ყალიბდება მოქმედი შრომითი ხელშეკრულების გვერდის ავლით. იმავდროულად, არაფორმალური დასაქმება არ უნდა გაგავიგოთ დასაქმებასთან არაფორმალურ სექტორში, რამდენადაც არაფორმალურ

დასაქმებას შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს, აგრეთვე, ფორმალურ სექტორშიც.

არაფორმალურად დასაქმებულთა რაოდენობის განსაზღვრის მიზნით, დამატებით გათვალისწინებული უნდა იყოს ფორმალურ სექტორში არარეგისტრირებული დასაქმებულები. იმის გამო, რომ რეგიონებში არაფორმალურად დასაქმებულთა (ეკონომიკის ფორმალური სექტორის გათვალისწინებით) რეალური მოცულობის განსაზღვრა ამჟამად შეუძლებელია, უნდა ვიმსჯელოთ მხოლოდ არაფორმალურ სექტორში დასაქმებულთა შესახებ. ამასთან, უნდა მივანიშნოთ, რომ არაფორმალურ სექტორში დასაქმებულები არ ასახავენ რეგიონში არაფორმალურად დასაქმებულთა მთელ რაოდენობას.

როგორც განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება მოწმობს, მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს როლი მოსახლეობის დასაქმების რეგულირების საქმეში. დიდი მნიშვნელობა აქვს შრომის ბაზარზე მიმდინარე ძვრების პროგნოზირებას, რათა დროულად მოხდეს რეაგირება მასობრივი უმუშევრობის გამომწვევი სტრუქტურული, სამეცნიერო-ტექნიკური და რეგიონული პოლიტიკის შედეგებზე. შრომის ბაზარზე სახელმწიფო ზემოქმედების ზომები ეროვნულ, რეგიონულ და მუნიციპალურ დონეებზე განსხვავებულია სტაბილურად ფუნქციონირებად და გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში. ამასთან, არსებობს დასაქმების სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმის უნივერსალური საკვანძო ელემენტები. მათ განეკუთვნება:

- ეკონომიკური მეთოდები (შეღავათიანი დაბეგვრა და დაკრედიტება, მეწარმეთა მასტიმულირებელი საბიუჯეტო პოლიტიკა, შეინარჩუნონ და შექმნან სამუშაო ადგილები, განახორციელონ კადრების პროფესიული სწავლება და სხვა);
- ორგანიზაციული მეთოდები (დასაქმებისა და შრომითი მოწყობის სამსახურების შექმნა, შრომის ბაზრის მომსახურე ინფორმაციული სისტემების, პროფორიენტაციის, კადრების მომზადებისა და გადამზადების სახელმწიფო სისტემების ჩამოყალიბება და სხვა);
- ადმინისტრაციულ-საკანონმდებლო მეთოდები (შრომითი ხელშეკრულებების დადების წესის, სამუშაო დროის ხანგრძლივობის, ზეგანაკვეთურ სამუშაოთა რეგლამენტირება, მეწარმეთათვის სავალდებულო ანარიცხების შემოღება დასაქმების ეროვნულ ფონდში, შრომითი ცხოვრების პერიოდის რეგულირება და სხვა).

შრომის ბაზარზე სახელმწიფოს ზემოქმედების ღონისძიებებს შორის ზემოქმედების სფეროს მიხედვით განარჩევენ ირიბი და პირდაპირი ზემოქმედების ზომებს. პირდაპირი ზემოქმედების ზომები ხორციელდება სახელმწიფო პროგრამების რეალიზაციის გზით, რომელიც მიმართულია შრომის ბაზრის ცალკეულ სპეციფიკურ სეგმენტებზე. მათ აქვთ შერჩევითი მიმართულება და ზემოქმედებენ ძირითადად შრომის მიწოდების დინამიკაზე. ირიბი ზემოქმედების ზომები მიმართულია მეწარმეობის პირობების შენარჩუნებას ან შეცვლაზე და გულისხმობს ზემოქმედების მაკროეკონომიკური ბერკეტების გამოყენებას (როგორც წესი, შრომაზე მოთხოვნის რეგულირების პირობებზე).

დასაქმების პოლიტიკაში სახელმწიფო ზემოქმედების ზომების შერჩევის მიხედვით განარჩევენ პოლიტიკის სამ ვარიანტს შრომითი ურთიერთობების რეგულირების სფეროში: აქტიური, ზომიერად პასიური და პასიური. დასაქმების პოლიტიკის აქტიური ვარიანტი გვთავაზობს ფინანსური, საკრედიტო, საგადასახადო და საბიუჯეტო პოლიტიკის ინტენსიურ გამოყენებას. დასაქმების პოლიტიკის პასიური ვარიანტის არსი მდგომარეობს, ძირითადად, მხარდაჭერაში ვაკანტური სამუშაო ადგილების შესავსებად და უმუშევრობის შემწეობის გაცემაში შეზღუდული ფინანსური შესაძლებლობების ფარგლებში.

რეგიონში დასაქმების პრობლემების გადაწყვეტის ძირითად გზებად გვესახება: სამუშაო ადგილების სისტემის განვითარების რეგულირება; სამუშაო ადგილებზე მოთხოვნის რეგულირება; კადრების პროფესიული მომზადებისა და გადამზადების სისტემის განვითარება. დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში სახელმწიფო დანახარჯები დასაქმების უზრუნველყოფის პროგრამებზე შეადგენს მთლიანი შიდა პროდუქტის მნიშვნელოვან ნაწილს (2,0-5,5%). ამავე დროს, სახელმწიფო პოლიტიკის ინსტრუმენტებს შორის დიდი ადგილი უჭირავს აქტიური რეგულირების იმ ზომებს, რომლებიც მასობრივი უმუშევრობის პრევენციას ახდენენ. შედეგად, დასაქმების პროგრამების შემუშავების დროს საჭიროა სწორად იქნეს დასაბუთებული თანაფარდობა აქტიურ და პასიურ რეგულირებას შორის, ანუ, მნიშვნელოვანია არა მარტო თანხების გამოყოფა, არამედ იმის განსაზღვრა, თუ ვის მიეცეს ფული.

დასაქმების პრობლემაზე სახელმწიფოს ზემოქმედების მნიშვნელოვან ბერკეტად მიგვაჩნია, სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრებით განხორციელებულ საინვესტიციო პროექტებს ჩაუტარდეს ექსპერტიზა დასაქმებაზე ზემოქმედების კრიტერიუმის მიხედვით. ამასთან დაკავშირებით, აუცილებელია გამოყენებულ იქნეს დამსაქმებელთა ეკონომიკური სტიმულირების მექანიზმები ისეთი ღონისძიებების განხორციელებისათვის, როგორცაა: კვალიფიციური პერსონალის შენარჩუნება, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, სამუშაო ადგილების შემქმნელი კერძო ინვესტიციების წახალისება.

ეკონომიკის სტრუქტურული ტრანსფორმაციის დროს დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ღონისძიებებს, რომლებიც უზრუნველყოფს მეორად დასაქმებას, ქალების და ახალგაზრდების სეზონურ დასაქმებას, მოზარდთა პროფესიული ორიენტაციის სისტემის განვითარებას, ახალგაზრდებისა და ქალთა მეწარმეობისა და დასაქმების მხარდაჭერას, დევნილთა და იძულებით გადაადგილებულთა შრომით მოწყობას.

უმუშევრობის პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთი გზაა საზოგადოებრივი სამუშაოები. იგი წარმოადგენს სოციალური დაძაბულობის შემცირების მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს. შეგვიძლია გამოვიყენოთ საზოგადოებრივ სამუშაოთა სისტემის განვითარების შემდეგი მიმართულებები:

- საზოგადოებრივ სამუშაოთა ორგანიზაციის ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა;
- საზოგადოებრივ სამუშაოთა ჩამონათვალის შემუშავება;
- საზოგადოებრივ სამუშაოთა მიმცემი მეწარმეებისათვის საგადასახადო შეღავათების დაწესება;
- დაუსაქმებელი მოსახლეობის, დამქირავებელთა, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების სრულად ინფორმირება საზოგადოებრივ სამუშაოებში მონაწილეობის შესახებ;
- ხელფასის გაზრდა საზოგადოებრივ სამუშაო ადგილებზე.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მიღებულ იქნეს საზოგადოებრივ სამუშაოთა სახელმწიფო პროგრამა. ცნობილია, რომ საზოგადოებრივ სამუშაოთა ფართოდ გავრცელებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი აშშ-ის ეკონომიკის კრიზისიდან გამოყვანასა და უმუშევართა არმიის შემცირებას დიდი დეპრესიის წლებში.

რეგიონებისა და თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით მოსახლეობის დასაქმების რეგულირების ქმედით მექანიზმს წარმოადგენს რეგიონების განვითარების სტრატეგიებისა და სოციალურ-ეკონომიკური პროგრამების შემუშავება. ეს დოკუმენტები შედგება როგორც ანალიტიკურ-შეფასებითი, ისე პროგნოზირების ნაწილებისაგან.

მოსახლეობის დასაქმების ანალიზი და შეფასება უნდა განხორციელდეს შემდეგი სეგმენტების მიხედვით:

- შინამეურნეობების შემოსავლები და ხარჯები;
- სამუშაო ძალის რეგიონული ბაზარი;
- დასაქმების დონისა და სტრუქტურის ანალიზი დასაქმების სახეობებისა და ეკონომიკის სექტორების მიხედვით;
- უმუშევრობის დონე და სტრუქტურა;
- პროგრამები და ღონისძიებები უმუშევრობის დაძლევისა და სიღარიბის შემცირების მიმართულებით.

სახელმწიფო პროგრამების გარდა, მუნიციპალიტეტები ახორციელებენ სხვადასხვა პროგრამებს, რომლებიც მოიცავს სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის ერთჯერად დახმარებებს, ოპერაციების თანადაფინანსების ხარჯებს, დევნილთა და ინვალიდთა დახმარებებს, უფასო სასადილო ხარჯებს, მიუსაფარ ბავშვთა დახმარებებსა და სხვა სოციალურ თუ ჯანმრთელობის დაცვის მუნიციპალური პროგრამების მიერ განსაზღვრულ ხარჯებს. რეგიონში სხვადასხვა მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტებით გათვალისწინებული ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის პროგრამები ძირითადად ერთგვაროვანია და არსებითად არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან.

სტრატეგიის მიხედვით გათვალისწინებულია ღონისძიებათა კომპლექსი ეკონომიკის წამყვანი დარგების განვითარებისა და დასაქმების დონის ამაღლების მიზნით. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სწავლებასა და პროფესიულ გადამზადებას.

რეგიონების განვითარებისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ადგილობრივი კვალიფიციური სამუშაო ძალის არსებობა. ამისთვის საჭიროა შესაბამისი კვლევის წარმართვა იმის გამოსავლენად, თუ რა პროფესიებზე არის მოთხოვნა რეგიონში. კვლევის შედეგების გათვალისწინებით უნდა მოხდეს რეგიონში ახალი პროფესიული სასწავლებლების ამოქმედება ან არსებული სასწავლებლების საგანმანათლებლო პროგრამების მისადაგება ადამიანური რესურსების განვითარების გამოვლენილ საჭიროებებზე. ამ მხრივ, ასევე მნიშვნელოვანია განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს, ადგილობრივი ხელისუფლების, კერძო სექტორისა და რეგიონის საგანმანათლებლო დაწესებულებების აქტიური თანამშრომლობა.

რეგიონში დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდის უზრუნველსაყოფად უმაღლესი და პროფესიული სასწავლებლების სასწავლო პროგრამები უნდა შეესაბამებოდეს ადგილობრივი შრომის ბაზრის მოთხოვნებს. მნიშვნელოვანია, რომ პერიოდულად ჩატარდეს კვლევა, რათა გაანალიზდეს შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნა და მიწოდება. კვლევის შედეგებს გამოიყენებენ როგორც ადგილობრივი საგანმანათლებლო დაწესებულებები, ასევე თვითმმართველობის ორგანოები სხვადასხვა მუნიციპალური პროგრამების დაგეგმვის დროს.

დასაქმების პრობლემების გადაჭრის საქმეში მნიშვნელოვანია „სოფლის მხარდაჭერის პროგრამის“ განხორციელება. პროგრამა, სხვა მნიშვნელოვან მიდგომებთან ერთად, ითვალისწინებს თვითმმართველობის განხორციელებაში მოქალაქეთა მაქსიმალურ ჩართულობას; სოფლის მოსახლეობის უშუალო მონაწილეობას „სოფლის მხარდაჭერის პროგრამით“ გათვალისწინებული თანხის გამოყენების მიზნობრიობის განსაზღვრასა და სამუშაოთა შესრულების პროცესში.

„სოფლის მხარდაჭერის“ პროგრამის განხორციელების ეფექტიანობის ამაღლების ღონისძიებათა შორის აღსანიშნავია:

- სოფლის მოსახლეობის მაქსიმალური ჩართულობის უზრუნველსაყოფად საინფორმაციო-საკონსულტაციო საქმიანობის გაფართოება;

- მოსახლეობის შრომითი მონაწილეობის როლის ამაღლება ცალკეული პროექტების, ანუ სამუშაოების შესრულების დროს. ამისათვის საჭიროა მათი პროფესიული მომზადებისა და გადამზადების ქმედითი სისტემის შექმნა.

ქვეყნის მოსახლეობის დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკაში განსაკუთრებული როლი განეკუთვნება სოციალურ-ეკონომიკურ ღონისძიებათა გეგმის შემუშავებას მთიანი და დეპრესიული რეგიონებისათვის.

საქართველოს მთიან და დეპრესიულ რეგიონებს ახასიათებს სპეციფიკური გარემოებები: სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების სიმცირე და შრომის ნაყოფიერების დაბალი დონე; რთული ფიზიკური და კლიმატური პირობები; სატრანსპორტო კომუნიკაციების განუვითარებლობა; მოსახლეობის დასაქმების დაბალი დონე და მიგრაციული პროცესები და სხვა. ეს მოითხოვს განსაკუთრებულ სახელმწიფო მიდგომას, რაც უნდა მდგომარეობდეს შემდეგში:

1. მთიანი (მაღალმთიანი) და/ან დეპრესიული, განსაკუთრებული დასახლებების დანარჩენი ტერიტორიებიდან ნათლად გამოიჯვნა, რათა გამოირიცხოს სუბიექტური მიდგომები და მაქსიმალურად ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული საბიუჯეტო შესაძლებლობები;

2. რეგიონების (დასახლებების) სოციალურ-ეკონომიკური რეაბილიტაცია და განვითარების მიზნობრივი პროგრამების შემუშავება. პროგრამის განხორციელებით მიღწეული უნდა იქნეს: საინვესტიციო საქმიანობის სტიმულირება და წარმოების განვითარება ადგილობრივი რესურსების სრული და ეფექტიანი გამოყენების საფუძველზე; მოსახლეობის დასაქმება, სოციალური ობიექტების რეაბილიტაცია და ინფრასტრუქტურის განვითარება; გარემოს დაცვა, ეკოლოგიური წონასწორობის აღდგენა და შენარჩუნება; მოსახლეობისა და მეურნეობის სტაბილური ენერგომომარაგება და სერვისების მიწოდება;

3. მეწარმეობის, მცირე და საშუალო ბიზნესის კონსალტინგური და ფინანსური მხარდაჭერის ღონისძიებების განხორციელება ხელსაყრელ დარგებსა და სფეროებში. გამოიყოფა ტურიზმი, განსაკუთრებით მისი ისეთი სახეობები, როგორცაა: აგროტურიზმი, რეკრეაციული ტურიზმი და სხვა.

4. ინდუსტრიის განვითარებისა და დასაქმების სტიმულირების მიზნით სოციალური შეღავათების დაწესება. კერძოდ, შესამუშავებელია წინადადებები რეგიონების ტერიტორიაზე განლაგებულ მოცემული სფეროს ორგანიზაციებში დასაქმებულ პირთა ხელფასებსა და პენსიებზე დანამატების დაწესების, აგრეთვე, დასაქმებული პენსიონერებისათვის ხელფასთან ერთად პენსიის სრული ოდენობით მიცემის შესახებ;

5. საგადასახადო შეღავათები მეწარმეობის სფეროში სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების დროს. საყურადღებოა წინადადებები აღნიშნულ რეგიონებში საქმიანობის დაწყებიდან გარკვეული დროის (ვთქვათ, პირველი ხუთი წლის) განმავლობაში მოგების გადასახადებისაგან გათავისუფლების შესახებ. უნდა გამოვიყენოთ სტიმულირების ისეთი მექანიზმები, როგორცაა: საგადასახადო კრედიტები, საგადასახადო არდადეგები, დაჩქარებული ამორტიზაციის ნორმები და სხვა;

6. მთიან და დეპრესიულ რეგიონებში პროდუქციისა და საქონლის (მომსახურების) სახელმწიფო შესყიდვების სტიმულირების მიზნით, მიზანშეწონილია, საქართველოს მთავრობამ, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობამ და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებმა უზრუნველყონ სახელმწიფო შესყიდვების განთავსება კონკურსის მეშვეობით, უპირატესად ამ რეგიონების ტურისტული მომსახურების საწარმოებზე. შესაძლებელია მოთხოვნების დაწესება, რათა დიდი მოცულობის კონტრაქტები დანაწილდეს ლოტებად ქვე-

კონტრაქტების დადების და მცირე ტურისტულ ფირმებთან თანამშრომლობის მიზნით და სხვა;

7. სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის ორიენტაციის გაძლიერება ქვეყნის მთიანი და დეპრესიული რეგიონების რესურსების ეფექტიანად გამოყენებაზე. დღის წესრიგში დგას სწორი რეგიონული პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება საინვესტიციო საქმიანობის გააქტიურების, რეკრეაციული რესურსების ტურისტულ სამეწარმეო საქმიანობაში ჩართვის, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნისა და მოსახლეობის დასაქმების, სოციალური და დემოგრაფიული პრობლემების მოგვარების მიზნით.

აღნიშნულ რეგიონებში სამამულო და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის სტიმულირება და ეფექტიანად გამოყენება ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლების უპირველეს ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს. ეს კომპლექსური ამოცანაა და მისი გადაჭრა შეუძლებელია რეგიონული მმართველობისა და თვითმმართველი ორგანოების აქტიური საქმიანობის გარეშე. ეს საქმიანობა გამოხატულებას პოვებს რეგიონული სტრატეგიის, რეგიონული საინვესტიციო პროგრამებისა და სხვა კომპლექსური დოკუმენტების შემუშავებასა და განხორციელებაში.

საყურადღებოა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის წინადადებები მთიან და დეპრესიულ რეგიონებში მოსახლეობის მიგრაციის შეჩერებისა და დასახლებების რეაბილიტაციის მიზნით, კერძოდ:

- პირველ რიგში, უნდა ვეცადოთ, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა დაბრუნდეს და თუ ამას ვერ მივაღწევთ, პირობები უნდა შეიქმნას, თუნდაც მათი ნახევარწლიანი მომთაბარე ცხოვრებისათვის, ანუ ნაწილობრივი დაბრუნებისათვის მიტოვებულ ადგილებში;

- კარგი იქნება, თუ დავსახლებთ (წინასწარი მომზადების შემდეგ) მშობლების მზრუნველობამოკლებულ იმ ახალგაზრდებს, რომლებსაც 18 და მეტი წელი შეუსრულდა და რომელთაც აქამდე მოქმედი კანონმდებლობით, ფაქტობრივად, ქუჩაში წასვლა უწევთ;

- შეიძლება ვიფიქროთ იმ ოჯახებზეც, რომლებმაც გაჭირვების გამო დაკარგეს სახლ-კარი და ღვთის ანაბარად დარჩნენ;

- ასევე სასურველია, მთის დაუსახლებელ ტერიტორიებზე მოეწოს მიმაგრების ადგილები, რომ შედარებით მსუბუქი დანაშაულის მქონე ადამიანებმა მოიხადონ სასჯელი და თავისი შრომით წვლილი შეიტანონ მხარის აღორძინებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს მთავრობის დადგენილება №199 (2013 წ. 2 აგვისტო) საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიისა და საქართველოს შრომის ბაზრის ფორმირების სახელმწიფო სტრატეგიის რეალიზაციის 2013-2014 წლების სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ
2. საქართველოს რეგიონული განვითარების 2010-2017 წწ. სახელმწიფო სტრატეგია. თბილისი, 2010.
3. საქართველოს რეგიონების განვითარების სტრატეგიები 2014-2021 წლებში. თბილისი, 2013.
4. www.geostat.ge, დასაქმება და უმუშევრობა 2013 წელი (წლიური);
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მასალები მოსახლეობისა და დასაქმების სფეროში, 2000-2013.

6. მირონ ტულუში, „დასაქმების ეფექტიანი სახელმწიფოებრივი რეგულირების უზრუნველყოფისათვის“, ჟ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, №2, გვ. 29-46.
7. The economic development of e region is the basis of self-government. International Conference “Local and Regional Development in Europe – Contemporary Challenges”. COUNCIL OF EUROPE, GTZ, MRDI. July 8-9, Batumi, 2010.
8. Буторин А. М. Основные направления регулирования занятости. М., 2012.

ლამარა ბერიძე

*ეკონომიკის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

მოსახლეობის დასაქმების სისტემის სრულყოფისათვის ანოტაცია

საქართველოში, როგორც გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაში, სტრუქტურულმა ცვლილებებმა ეკონომიკაში წარმოშვა მოსახლეობის არა-რაციონალური დასაქმების პრობლემა, რასაც ართულებს ეკონომიკის ატროფირებული სექტორული და რეგიონული სტრუქტურა.

დასაქმებისა და უმუშევრობის სფეროში ბოლო ათწლეულში ჩამოყალიბდა უარყოფითი ტენდენციები.

საქართველოს რეგიონებში შექმნილი უკიდურესად მძიმე ეკონომიკური ვითარება (მოსახლეობის ნახევარზე მეტი სიღარიბის ზღვარს მიღმა ცხოვრობს, ძალზე მაღალია უმუშევრობის დონე და სხვ.) აშკარად უწყობს ხელს საქართველოს მოსახლეობის საკმაოდ მასშტაბურ გარე მიგრაციულ პროცესებს.

ქვეყანაში არ არსებობს დასაქმების ეფექტიანი სახელმწიფო პოლიტიკა. იგრძნობა უმუშევართა რაოდენობის შემცირების პრევენციული ღონისძიებების, აგრეთვე, რეგიონებში შრომითი ურთიერთობების სფეროში სახელმწიფო კონტროლის ქმედითი მექანიზმის ნაკლებობა. დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების რეალიზაცია რეგიონული და ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეებზე გაძნელებულია საბიუჯეტო დეფიციტის გამო.

დასაქმების სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმის უნივერსალურ საკვანძო ელემენტებს განეკუთვნება ეკონომიკური, ორგანიზაციული და ადმინისტრაციულ-საკანონმდებლო მეთოდები. შრომის ბაზარზე სახელმწიფოს ზემოქმედების ღონისძიებებს შორის განარჩევენ ირიბი და პირდაპირი ზემოქმედების ზომებს.

რეგიონში დასაქმების პრობლემების გადაწყვეტის ძირითად გზებად გვესახება: სამუშაო ადგილების სისტემის განვითარების რეგულირება; სამუშაო ადგილებზე მოთხოვნის რეგულირება; კადრების პროფესიული მომზადებისა და გადამზადების სისტემის განვითარება. მნიშვნელოვან ბერკეტად მიგვაჩნია დამსაქმებელთა ეკონომიკური სტიმულირების მექანიზმები და ღონისძიებები, რომლებიც უზრუნველყოფს მეორად დასაქმებას, ქალების და ახალგაზრდების სეზონურ დასაქმებას, მოზარდთა პროფესიული ორიენტაციის სისტემის განვითარებას, ახალგაზრდებისა და ქალთა მეწარმეობისა და დასაქმების მხარდაჭერას, დევნილთა და იძულებით გადაადგილებულთა

შრომით მოწყობას. უმუშევრობის პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთი გზაა საზოგადოებრივი სამუშაოები.

რეგიონებისა და თვითმმართველი ერთეულების მიხედვით მოსახლეობის დასაქმების რეგულირების ქმედით მექანიზმს წარმოადგენს რეგიონების განვითარების სტრატეგიებისა და სოციალურ-ეკონომიკური პროგრამების შემუშავება.

დასაქმების პრობლემების გადაჭრის საქმეში მნიშვნელოვანია „სოფლის მხარდაჭერის პროგრამის“ განხორციელება.

განსაკუთრებული როლი განეკუთვნება სოციალურ-ეკონომიკურ ღონისძიებათა გეგმის შემუშავებას მთიანი და დეპრესიული რეგიონებისათვის.

ლამარა ბერიძე

*Доктор экономики, Тбилисский государственный университет имени Ивана
Джавахишвили*

К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ СИСТЕМЫ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В ГРУЗИИ

Аннотация

В Грузии, как в стране переходной экономики, структурные изменения в экономике вызвали проблему нерациональной занятости населения, что осложняется атрофированной секторной и региональной структурой экономики.

За последние годы в сфере занятости населения и безработицы наблюдаются отрицательные тенденции.

Крайне сложное экономическое положение в регионах Грузии (больше половины населения живет за чертой бедности, высок уровень безработицы и др.) способствует довольно масштабному внешнему миграционному процессу населения Грузии.

В стране не существует эффективной государственной политики по созданию рабочих мест для населения. Чувствуется недостаточность мер по превенции сокращения безработицы, а также действенных механизмов государственного контроля за сферой трудовых отношений в регионах. Реализация программ по содействию занятости населения на региональном и местном уровнях затрудняется из-за бюджетного дефицита.

К универсальным узловым элементом механизма государственного регулирования занятости относятся экономические, организационные и административно-законодательные методы. На рынке труда среди мероприятий государственного воздействия различают косвенные и прямые меры воздействия.

Основными путями решения проблем трудоустройства в регионе мы представляем: регулирование развития системы создания рабочих мест; регулирование спроса на рабочие места; развитие профессиональной подготовки и переподготовки кадров.

Важным рычагом мы считаем механизмы и мероприятия экономического стимулирования работодателей, которые обеспечивают вторичное трудоустройство, сезонное трудоустройство женщин и молодежи, развитие системы профессиональной ориентации подростков, поддержку предпринимательства и трудоустройства молодежи и женщин, трудоустройство беженцев и вынужденно переселенных лиц. Одним из путей решения проблемы безработицы является общественная работа.

Действенным механизмом регулирования трудоустройства населения по регионам и единицам самоуправления является разработка стратегий развития и социально-экономических программ.

В деле решения проблемы занятости населения важную роль занимает осуществление «Программы помощи селу».

Особую роль приобретает разработка плана социально-экономических мероприятий для горных и депрессивных регионов.

Lamara Beridze

PhD in Economics, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

FOR IMPROVEMENT OF THE EMPLOYMENT SYSTEM

Annotation

Structural changes in economy created rational employment problems within population, as in the country of transition economy, it is worsened by negative trends that are formed by faded sector and regional structure of employment. Utterly hard situation in the regions of Georgia (majority of population is socially vulnerable and unemployment rate is very high) triggers external migration problem.

There is no effective employment policy in the country. Preventing actions for reducing number of unemployed people and lack of government control optimal mechanism is felt.

Due to state budget scarcity, it is difficult to implement employment support program realization.

To achieve effective employment level in the regions, is impossible without functioning of employment services.

Universal key elements of employment state regulation are economic, organizational, administrative –legal methods. Among state influence measures in the labour market there are direct and indirect ones.

We reckon regulation of employment system development, employment demand regulation, staff professional training system development are the key issues to solve these problems.

The major factor is employers economic stimulate mechanisms and measures, that will provide second employment female and youth seasonal employment, teenagers vocational orientation system development, refugees and IDPs employment, and one of the best ways to solve the problem of unemployment is creation of community working places.

According to regions and self-government units population employment optimal mechanism is to work out development strategies and social-economic programs.

“Country support program” implementation is very crucial in solving employment problem. The main role is to work out social- economic measures for mountainous and depressive regions.

სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა

თენგიზ ქავთარაძე
ეკონომიკის დოქტორი

**ცხვრის ბაღასარეკი ტრასების მფლობელობის საკითხებში
საქართველოში**

მომთაბარე მეცხვარეობის ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე საკითხს წარმოადგენს პირუტყვის გადასარეკი ტრასები, რომლებიც უფრო მეტი ზომით ვერ აკმაყოფილებენ მომთაბარე მეცხვარეობას, ვიდრე ზამთრისა და ზაფხულის საძოვრები და კეთილმოწყობილიც არ არის. ამ ტრასებს ისე უყურებენ, როგორც პირუტყვის უბრალო გადასარეკ გზას ერთი სეზონური საძოვრიდან მეორეზე და არა, როგორც გარდამავალ საძოვარს, რომელმაც ცხვარი საკვებით უნდა უზრუნველყოს წლის განმავლობაში დაახლოებით 60-70 დღე.

გადარეკვისას ნორმალურად ცხვარმა დღეღამეში უნდა გაიაროს 10-11 კილომეტრი ძოვებით და არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება მათი ქეჩით გარეკვა, რომლის დროსაც ცხოველი მოკლებულია ნორმალურ ძოვებას, რაც იწვევს დიდ დანაკარგებს. ზუსტად უნდა იქნეს დაცული დღის რეჟიმი: ცხოველების დასვენება, ფარის აშლა, ძოვება, დასვენება და დარწყვლება.

ცხვრის გადასარეკ გზებს, რომლებსაც იყენებს სამხრეთ მთიანეთის საზაფხულო საძოვრებით მოსარგებლე მომთაბარე მეცხვარეობა, ეს არის: დედოფლისწყაროს, სიღნაღის, საგარეჯოს, გარდაბნის, მარნეულის, თეთრიწყაროს, წალკის ნინოწმინდის, ახალქალაქის, ბორჯომის, ასპინძის, ბოლნისისა და დმანისის ტერიტორიაზე მიმავალი ცხვრის გადასარეკი ტრასები.

აღნიშნულ რაიონებში ცხვრის გადასარეკი ტრასების ინფრასტრუქტურის მოწყობისათვის საკუთრივ გზების, გზაზე დასასვენებელი ადგილებისა და საძოვრების შიგარესპუბლიკური საჭიროებისათვის გამოყოფილი იყო 9819 ჰექტარი მიწის ფართობი. სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ევალებოდა გამოყოფილი გზების ინფრასტრუქტურის კეთილმოწყობა, ტრასის წყლით უზრუნველყოფა, საძოვრებზე მრავალწლიანი ბაღახების თესვა, საყარაულო ბინების მშენებლობა და სხვა. ტრასის გასწვრივ ყველა მეურნეობა გაფრთხილებული იყო, ტრასისათვის გამოყოფილ გზებსა და დასასვენებელ საძოვრებზე აღეკვეთათ ხენა-თესვა, ხოლო, თუკი ასეთი მოხდებოდა, მიმავალი პირუტყვის მიერ მათი გაძოვების შემთხვევაში დადგენილების დამრღვევთ ზარალი არ უნაზღაურდებოდა.

ცხვრის საზამთრო საძოვრებიდან სამხრეთ მთიანეთის საზაფხულო საძოვრებზე გადარეკვა წარმოებს აპრილის ბოლოდან, ვიდრე ივნისის შუამდე. ამასთან, საზაფხულო საძოვრებისაგან დაშორებული რაიონების მეურნეობები საზამთრო საძოვრებიდან ადრე იძვრებიან, ხოლო ახლო მდებარე, მაგალითად, მარნეულის, ბოლნისის რაიონების მეურნეობები, შედარებით გვიან. დმანისისა და წალკის რაიონების ცხვარი, რომელიც დაბლა რაიონებში ზამთრობს აპრილის ბოლოს ან მაისის პირველ რიცხვებში აჰყავთ თავისი რაიონის გარდამავალ საძოვრებზე და აქედან მხოლოდ ივნისის ბოლოს ადიან მთის მაღალ ზონაში.

ძველად ბარიდან ცხვრის ადრე აყრა გამოწვეული იყო ნაბარევის (პიროპლაზმოზის) დაავადების შიშით. დაგვიანებით გადარეკვისას ბარიდან მთაში ცხვარს ნაბარევი ასდევდა და ამიტომ როგორც გზაზე, ისე მთაში ცივ ამინდში მოყოლილი ნაბარევაყოლილი ცხვარი მასობრივად იხოცებოდა. ბარიდან ცხვრის ადრე აშლას და მთისაკენ გამგზავრებას ის გარემოება

უწყობდა ხელს, რომ მაშინ გარდამავალი საძოვრები არსებობდა. ეს იყო დმანისის, წალკის და თრიალეთის გაყოლებით მთის შუაწელის (ზღვის დონიდან 1200-1700 მ სიმაღლის) საძოვრები, რომლებზეც ცხვარს ამყოფებდნენ დაახლოებით ერთ თვეს, ვიდრე მთა მისადგომი გახდებოდა – ე.ი. გათბებოდა, თოვლი ჩამოდნებოდა და ბალახიც გამოსაყენებლად წამოიზრდებოდა საძოვრებზე. გარდამავალი საძოვრების გაუქმებამ მეცხვარეობაში დიდი სიძნელეები გამოიწვია, მათ შორის ცხვრის გადარეკვის ვადებშიც. საქმე ისაა, რომ ცხვარს ამჟამად იმავე ადრე ვადებში ერეკებიან მთაში, მაგრამ, ვინაიდან გარდამავალი საძოვრები აღარ არის, მეცხვარეები იძულებულნი არიან, მთაში ბევრად ადრე ავიდნენ, ვიდრე ის ცხვრისათვის მისადგომი იქნება, ე.ი. ცხვარი ამჟამად მთაში ისეთ ვადებზე ადის, როდესაც იქ ჯერ კიდევ დიდი სიცივეებია, თოვლი ბევრგან არ დამდნარა და არც ბალახია მოსული. ახლად გაპარსული ცხვარი ცივდება და ბევრიც იხოცება.

მაგრამ ეს მძიმე მდგომარეობა გარდუვალი არ არის და ზარალი, რომელიც მეცხვარეობას მოსდის მთაში ადრე ასვლით, შეიძლება არიდებულ იქნეს. პიროპლაზმოზი (ნაბარვეი), რომელსაც გაურბის მეცხვარე და ამიტომ ერიდებიან მთაში ადრე ასვლას, ახლა არცთუ საშიში დაავადებაა. მეცხვარეობაში პიროპლაზმოზის წინააღმდეგ კარგად ჩატარებული ვეტერინარული ღონისძიებები გამორიცხავს ამ საშიშროებას. ამიტომ, ახლა თავისუფლად შეიძლება სასურველ ვადებში გადაირეკოს ცხვარი მთაში, ე.ი. მაისის ბოლოდან ანდა ივნისის დასაწყისში. მით უმეტეს ისეთი ადგილებიდან, სადაც ცხვარი ზეგნებზე ზამთრობს. (შირაქი, უდაბნო, გარეჯის ველი, იაღღუჯა და სხვა); ასეთ შემთხვევაში მეცხვარეობა კარგად გამოიყენებს ბარის საუკეთესო საძოვრულ პერიოდს (მაისს), ნაზამთრი დაჯანდაცვლილი ცხვარი სულს მოითქვამს, ერთ თვესაც ბარში მოიწველება, გზას უკეთ აიტანს და ასეთ ბარში დალოდინებულ ცხვარს მთაში უკვე შედარებით სითბო და ბალახის სიუხვეც დახვდება. ვურჩევთ მეცხვარეებს, გამოიყენონ ბარის საძოვრები მაისის ჩათვლით, განსაკუთრებით კი სწორედ ამ დროს საუკეთესო საძოვრულ მდგომარეობაშია ურობალახა; ნაბარვეის წინააღმდეგ მთელი სისრულით უნდა ჩატარდეს ვეტერინარული ღონისძიებები და ცხვარი საზამთრო საძოვრებიდან მთისაკენ საგარეჯოდან სამხრეთით მდებარე რაიონებში ივნისის პირველ დეკადაში უნდა დაძრან, ხოლო უკანა რაიონებში მაისის ბოლოს. აუცილებელია ყველა მეცხვარე კარგად ერკვეოდეს ცხვრის გადამდებ და არაგადამდებ დაავადებებში, შეეძლოს არა მარტო თავიდან აიცილოს დაავადებანი, არამედ დაავადების შემთხვევაში დაუყოვნებლივ აღმოუჩინოს პირველადი დახმარება. ამჟამად ცხვრის მთაში გადარეკვისათვის ძნელი დასადგენია ცხვარს ადგილზე თუ უტარდება პარსვა, ქეცისა და ტკიპის საწინააღმდეგო გაბანება; თუ უტარდება პროფილაქტიკური ღონისძიებები ისეთ საშიშ ინფექციურ დაავადებებზე, როგორცაა: ყვავილი, ციმბირის წყლული, ბრუცელოზი, თურქული, ცოფი და სხვ. მეცხვარეობის საწარმოო ერთეულებზე, წესით, დროულად არ ფორმდება პირუტყვის ვეტერინარული მოწმობები. მწვემსები ნაკლებად მარაგდებიან სპეცტანსაცმლით – ნაბდებით, ლაბადებით, ჩექმებითა და სხვა. მთაში ასვლამდე უნდა ჩაუტარდეს შეკეთება მეცხვარეობის ინფრასტრუქტურულ ობიექტებს – მეცხვარეთა საცხოვრებელ სახლებს, საწყობებს, წყალსაცავებს, წყალსადენებს და სხვ.

ტრასაზე გასვლის წინ საჭიროა დამუშავდეს ცხვრის მოძრაობის გრაფიკი და გადარეკვის სვლაგეზი, რომელიც უნდა განიხილებოდეს რაიონული სოფლის მეურნეობის სამმართველოების, მეცხვარეობის ასოციაციის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს საწარმოო თათბირებზე. სათანადო სამსახურების მიერ გამოყოფილი უნდა იყოს ტრასებზე ცხვრის გადარეკვისა

და საზაფხულო საძოვრების მდგომარეობაზე პასუხისმგებელი პირი, რომელიც განუყრელად უნდა იმყოფებოდეს ცხვრის ფარებთან და ტრასაზე მოძრაობას ხელმძღვანელობდეს. ყოველგვარი გაუგებრობისა და არასასურველი შემთხვევების თავიდან ასარიდებლად საჭიროა ცხვრის გადარეკვა დამტკიცებული სახელმწიფო ტრასით წარმოებდეს.

მთიდან ზამთრის საძოვრებზე ცხვრის გადარეკვა ძირითადად სექტემბრის ბოლოში იწყება. ზოგიერთი პატარა მეურნეობა შედარებით გვიანობამდე რჩება საზაფხულო საძოვრებზე, ხოლო მოსაზღვრე რაიონები – დმანისის, წალკის – საკუთარი საძოვრების იმედით, საზაფხულო საძოვრებიდან უფრო ადრეც მოდიან, რადგან უკვე აგვისტოდან ჯავახეთის უმეტეს საძოვრებზე გვალვის გამო აღარც ბალახი ვარგა და უწყლობაც აწუხებს ცხვარს.

შორეული რაიონებისა და განსაკუთრებით მსხვილი მეურნეობებისათვის სასურველია, ცხვარი 25-28 სექტემბერს დაძრან მთიდან, რადგან მათი ცხვრის გადმორეკვის ორგანიზაცია ფარის სიმსხოს ნაკლები მოქნილობის გამო გაცილებით გაძნელებულია. აგრეთვე, მთიდან ცხვრის ადრე წამოსვლა მოსალოდნელი ყინვებისა და თოვლის შემთხვევაში, აგვარიდებს გაცივებას, მთიდან ადრე წამოსვლა შესაძლებლობას იძლევა ახალ ადგილზე – იქნება ეს გარდამავალი საძოვარი, თუ სოფლის საძოვარი – უკეთ მოეწყოს ცხვრის ნერბვა, რომელიც ამ შემთხვევაში შეიძლება ჩატარდეს ძველად არსებულ სრულ ვადებში. კერძოდ 25-28 სექტემბრიდან ოქტომბრის ბოლომდე. ასეთი განებების პირობებში ცხვრის დოლი დაიწყება 20-30 დღით გვიან თებერვალ-მარტში. ბატკნის სადგომებში შენახვის ვადა შემოკლდება, რაც მნიშვნელოვნად აგვაცილებს პირუტყვის დაავადებებს. სითბოს გამო (დეკემბერი-იანვართან შედარებით) ბატკანი გასარდვლით წოვების დროს აღარ გაცივდება და მოზარდის უდანაკარგოდ გამოზრდა პრობლემად აღარ იქცევა.

ცხვრის საშემოდგომო პარსვა, მართალია, ცხვრის საბაროდ აშლამდე 5-10 დღით ადრე მთავრდება, მაგრამ მაინც დროულად ჩასატარებელია კიდევ მთელი რიგი საქმიანობა – მატყლის დაპრესვა, მარკირება, შეფუთვა, ლაბორატორიული ანალიზების გაკეთება, სათანადო დოკუმენტაციის შედგენა და, ბოლოს, მატყლის ჩაბარება-რეალიზაცია.

მთიდან ბარში ცხვრის გადარეკვა, რა თქმა უნდა, გაცილებით ადვილია, ვიდრე ბარიდან მთაში. მთიდან გადარეკვის დროს ცხვარი ჯანმრთელი და ბევრად უკეთესი შეხორცებისაა. გარდა ამისა, ამ პერიოდში, ამინდის მდგომარეობაც ბევრად უკეთესია, ვიდრე გაზაფხულზე – სითბო და სიმშრალეა შემოდგომით. შემოდგომით ტრასაზე საკვების პირობებიც უკეთესია, ვიდრე გაზაფხულზე. სასმელი წყლის პირობებიც დამაკმაყოფილებელია. ცხვრის გადასარეკ ტრასაზე ცხვარი სარგებლობს ტბებით, მდინარეებით, სარწყავი რუებით, ზოგან წყალსადენებით და სხვა.

სამხრეთ მთიანეთის საზაფხულო საძოვრებით მოსარგებლე რაიონების ცხვრის გადასარეკი ტრასა იწყება დედოფლისწყაროს რაიონის პატარა შირაქის საზამთრო საძოვრებზე, მიემართება დედოფლისწყაროს, სიღნაღის, საგარეჯოს, გარდაბნის, მარნეულის, თეთრიწყაროს, წალკის, ბოლნისის რაიონების ტერიტორიაზე. იგი განტოტებით ბოლოვდება რესპუბლიკის სამხრეთ მთიანეთის: ნინოწმინდის, ახალქალაქის, ბორჯომის, წალკისა და დმანისის რაიონების საზაფხულო საძოვრებზე. სამხრეთ მთიანეთის საზაფხულო საძოვრებისაკენ რესპუბლიკის მომთაბარე ცხვრის უმრავლესობას ერთი გზით მიერეკებიან წალკის რაიონის სამხრეთ ნაწილში მდებარე ეგრეთ წოდებულ აყუდებულ ქვამდე. აქედან გზა ხუთი მიმართულებით იყრება: ცხვრის ერთი ნაკადი აღნიშნული ადგილიდან სამხრეთისაკენ შებრუნდება და ნინოწმინდის რაიონის ტერიტორიაზე, ჯავახეთის ქედის – ფარვანის, ნადირბულახის, ფოკის,

განძის, საღამოს, ქაჩაღორის, ქურანჩაის ხეების საძოვრებს შეეფინება (ეს გზა სახელმწიფო ტრასაში არ შედის), მეორე გზა სამხრეთ დასავლეთისაკენ აბულ-გოდორების საძოვრებზე გადის, მესამე – აბულ-გოდორების გავლით ნინოწმინდის რაიონის გავლით ნინოწმინდის რაიონის აღბაბა-გოიდადის საძოვრებისაკენ სამხრეთით მიემართება; მეოთხე – ჩრდილო დასავლეთით შავნაბადისაკენ – ბორჯომის რაიონის მარიანისა და ქცია – აბანოების საძოვარზე გადადის; ხოლო მეხუთე – მეოთხის გაგრძელებით – ბორჯომისა და ახალქალაქის რაიონების გავლით, ასპინძის რაიონის ნიალ-გუმბათის საძოვრებისაკენ მიემართება. ცხვრის ნაწილიც მარნეულიდან, ბოლნისიდან, ბოლნისის რაიონის გავლით, დმანისის რაიონისაკენ შესაბამისი ტრასით გადადის. სახელმწიფო ტრასის სიგრძე დაახლოებით შეადგენს კილომეტრებში: პატარა შირაქიდან წალკის რაიონის გზაგასაყარამდე (აყუდებულ ქვამდე), თეთრიწყაროს რაიონის გავლით – 245, აბულებამდე – 260, ნინოწმინდის რაიონის აღბაბა-ბოიდალამდე – 297, ბორჯომის რაიონის ქცია-აბანოებამდე – 285, ასპინძის რაიონის ნიალა-გუმბათამდე – 330, დმანისის რაიონის ჯავახეთის ქედის საძოვრებამდე, ბოლნისის რაიონის გავლით – 220. ტრასის სიგანე ძირითადად 100-200 მეტრის ფარგლებში მერყეობს; თავის დროზე, ტრასაზე გათვალისწინებული იყო გზად მიმავალი ცხვრის ძოვებით გამოყენების საძოვრები, დასასვენებელი და ღამის სათევი პუნქტები, საგანგებო საძოვრები, წყალსადენები, წყალსასმური ნაგებობები, წყლის სხვა სახის წყაროები და საყარაულოები.

სამხრეთ მთიანეთის საზაფხულო საძოვრებით მოსარგებლე რაიონების ცხვრის გადასარეკი ტრასისათვის გამოყოფილი იყო 9819 ჰექტარი მიწის ფართობი, აქედან გზისათვის 5032, ხოლო სასვენ საძოვრებად 4787 ჰექტარი. ტრასის წყლით მომარაგება ითვლებოდა დამაკმაყოფილებლად. ცხვრის გადასარეკი ტრასების ინფრასტრუქტურაში დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს სეზონურ საძოვრებზე ცხვრის რკინიგზით ტრანსპორტირებას, რის საშუალებასაც ქვეყნის სარკინიგზო მეურნეობა იძლევა.

ყიზლარის საზამთრო საძოვრების დაკარგვის შემდეგ ყაზბეგის, დუშეთის, ახალგორის, თიანეთის რაიონების მეცხვარეობა იძულებული გადხა საქართველოს ზამთრის საძოვრებზე შეძლებისდაგვარად გამოაზამთრონ ცხვარი. ამისათვის მათ სჭირდებოდა ცხვრის გადასარეკი ტრასა, რომელიც, სამწუხაროდ, დადგენილი და მოწუბილი ჯერ არ არის. ამის გამო დუშეთის რაიონის მთიულეთ-გუდამაყარში მთლიანად მოისპო ტრადიციული მომთაბარე მეცხვარეობა, გაუკაცრიელდა სათიბ-საძოვრები, მოსახლეობისაგან დაიცალა სოფლები. მთიან ადგილებში, რთული კლიმატისა და ზამთრის საძოვრების დეფიციტის გამო, ცხვრის გამოზამთრება არ ხერხდება. ამიტომ გადაჰყავდათ ცხვარი საზამთრო საძოვრებზე დაღესტნის ტერიტორიაზე. გამგზავრება იწყებოდა ოქტომბრის თვის დასაწყისიდან, რაც გრძელდებოდა 24 დღეს; ყოველ წელს ცხვარ-მეცხვარეს 500-600 კილომეტრის ფეხით გავლა უხდებოდა. იმასაც აღვნიშნავთ, რომ ყიზლარის ზამთრის საძოვრების მლაშე ნიადაგებზე ბალახი მეტი ყუათიანობით გამოირჩევა შირაქისა და ელდარის ზამთრის საძოვრებთან შედარებით. ამჟამად ირკვევა, რომ ჩრდილოკავკასიელებს ზამთრის საძოვარი ბევრი აქვთ ვიდრე ზაფხულის, ამიტომაც ისინი დაინტერესებულნი არიან ჩვენი საძოვრების სარგებლობით. მაგალითად, მარტო თრუსოს ხეობაში ზაფხულში იალაღობდა 45 ათასი სული ცხვარი. დღეს თრუსოს ხეობა ზაფხულში ცხვრისგან თავისუფალია. ყოველივე აღნიშნული გვაფიქრებინებს, რომ ჩრდილო კავკასიელ მეცხვარეებთან ერთად შევქმნათ ერთობლივი ფერმერული საწარმოები, რომელთა ცხვარი ზამთარს ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე გამოიზამთრებდა, ზაფხულს ჩვენი მთის საძოვრებზე გაატარებდა.

შემოდგომით კი ცხვარი საქართველოდან ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებში ხელსაყრელ ფასად გაიყიდებოდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ. ეკონომიკური განვითარების ენერგოეკოლოგიური ფაქტორები და ენერგეტიკული ბაზრის ფორმირების მაკროეკონომიკური მიდგომები საქართველოში. თბილისი „მეცნიერება“, 2004.
2. ბედელაური გ. მეცხვარეობის განვითარების პერსპექტივა დავით გარეჯაში. რეცენზ. ელექტრ. სამეცნ. ჟურნალი, 2010, № 25.
3. ბურდული ვ. სოციალური და ეკონომიკური განვითარების კოორდინაცია რეგიონალ და ლოკალურ დონეზე. „მერიდიან“, თბილისი, 2006.
4. ვაჟა-ფშაველა ხევსურები, თხზ. სრული კრებული, ტ. IX თბილისი, 1964.
5. გამყრელიძე ბ. ცენტრალური კავკასიის მთიელთა ალპური მესაქონლეობა. „მეცნიერება“ 1982.
6. კუნჭულია თ. საქართველოს სოფლის მეურნეობის საბაზრო ეკონომიკაზე გადაყვანის პრობლემები. „მეცნიერება“, თბილისი, 2003.

თენგიზ ქავთარაძე
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

ცხვრის გადასარეკი ტრასების მდგომარეობის საკითხები საქართველოში ანოტაცია

ნაშრომში შესწავლილია პირუტყვის გადასარეკი ტრასების თანამედროვე მდგომარეობა. კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ პირუტყვის გადასარეკ ტრასებს უყურებენ ისე, როგორც პირუტყვის უბრალო გადასარეკ გზას ერთი სეზონური საძოვრებიდან მეორეზე, და არა როგორც გარდამავალ საძოვარს, რომელმაც ცხვარი უნდა უზრუნველყოს საკვებით წლის განმავლობაში დაახლოებით 60-70 დღე. ნაჩვენებია, რომ ყიზლარის საზამთრო საძოვრების დაკარგვის შემდეგ, ყაზბეგის, დუშეთის, ახალგორის, თიანეთის რაიონის მეცხვარეობას არ გააჩნია საქართველოს ზამთრის საძოვრებზე ცხვრის გადასარეკი ტრასა.

ნაშრომში პირველადაა წამოყენებული წინადადება, რომ ჩრდილოკავკასიელ მწყემსებთან ერთად ერთობლივად შეიქმნას ფერმერული საწარმოები, რომელთა ცხვარი ყიზლარის ზამთრის საძოვრებზე გამოიზამთრებდა, ზაფხულს კი ჩვენს მთის საძოვრებზე გაატარებდა.

Тенгиз Кавтарадзе
Доктор экономики

**ВОПРОСЫ СОСТОЯНИЯ ТРАСС ДЛЯ ПЕРЕГОНА ОВЕЧЬЕГО СТАДА В
ГРУЗИИ**

Аннотация

В работе изучено современное состояние трасс для перегона овечьего стада. В результате исследования выясняется, что эти трассы рассматриваются как обычные трассы для перегона скота с одного сезонного пастбища на другое, а не как переходное пастбище, обеспечивающее овец кормом на протяжении 60-70 дней в году. Указано, что после потерь зимних пасбищ в Кизлере, овцеводства Казбекского, Душетского, Ахалгорского, Джавского и Тианетского районов не имеют трасс для перегона овец на зимние пастбища Грузии.

В работе впервые предлагается вопрос создания еиных фермерских хозяйств совместно с северокавказскими чатанами, стада которых перезимовали бы в Кизляре а лето – в горных районах Грузии.

Tengiz Kavtaradze
Doctor of Economics

ISSUES OF CONDITIONS OF SHEEP DROVING TRACKS IN GEORGIA

Annotation

In the article are studied the modern condition of droving tracks of livestock. From the results of research is seem that livestock droving are regarded as ordinary droving tracks of livestock from one seasonal pasture to another and not a transitional pasture, which must provide a sheep by food for about 60-70 days a year. There is shown that after losing winter pastures of Kizlari, sheep breeders of Kazbegi, Dusheti, Akhagori, Dzhava and Tianeti regions have no sheep droving tracks on Georgia`s winter pasture. In this article for the first time is proposed suggestion that together with North Caucasus shepherds make a joint farming ventures, whose sheeps would winter in Kizlari pastures and spring in Georgian mountain pastures.

Y.A. Falko

*Assistant Lecturer, Management and Tourism Business Department,
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University,
Dnipropetrovsk*

SCIENTIFIC-THEORETICAL FRAMEWORK OF TRAVEL BUSINESS INFORMATIZATION IN GLOBALIZED WORLD

Abstract. Global informatization, demonstration of which has been observed in recent decades, influenced the expansion of tourist market segments and enhanced the impact of travel business on macroeconomic performance of national economies. Informatization is recognized by scientists as a part of globalization. Consequently, the problem of the development and outcomes of information technology are closely associated with both technoglobalism and the theories of the global economy innovative development. The aim of the article is to underpin theoretically the informational nature of travel business under the influence of cumulative processes that characterize global development of the world economy with the help of the analysis of scientific sources on tourist business development in the context of globalization. The study revealed the impact of internationalization, transnationalization, economic integration and globalization of markets on international travel industry. Informatization of the travel business proved to have taken global characteristics. The essence of the process of global travel business informatization, the aim, and directions of the development are theoretically proved. The conclusion about the tendency to monopolization of the global information environment of travel business is done.

Keywords: markets globalization, information tendency development, purpose, object, consequences.

Аннотация. Глобальная информатизация, проявления которой наблюдаются в последние десятилетия, повлияла на расширение сегментов рынка туристических услуг и усиление влияния туристического бизнеса на макроэкономические показатели национальных экономик. Информатизация признана учеными как составляющая процесса глобализации, а проблема развития и последствий внедрения информационных технологий тесно связана с техноглобализмом и теориями инновационного развития мировой экономики. Поэтому целью статьи стало теоретическое обоснование сущности информатизации туристического бизнеса под влиянием совокупных процессов, характеризующих глобализационное развитие мировой экономики, используя анализ научных источников по вопросам развития туристического бизнеса в условиях глобализации. В ходе исследования было выявлено влияние интернационализации, транснационализации, экономической интеграции и глобализации рынков на развитие международного туристического бизнеса. Доказано что информатизация туристического бизнеса приобрела глобальные признаки. Впервые теоретически обоснована сущность процесса глобальной информатизации туристического бизнеса, цель, объект и направления развития. Сделан вывод о тенденции к монополизации глобальной информационной среды туристического бизнеса.

Ключевые слова: глобализация рынков, направления развития информатизации, цель, объект, последствия.

Challenge Problem. The global economy expands spatial and temporal parameters of the travel business as a real sector of the national economy by creating new information tourism products. A new virtual economy sector being formed, travel companies and consumers of tourism services communicate interactively via the Internet, which has become a

virtual mediator. Having existed for the last several decades, global information influenced the expansion of tourism market segments and travel business empowerment macroeconomic performance of national economies. Informatization is recognized by leading scientists as a part of globalization. Consequently, the problem of the development and outcomes of information technology are closely associated with both tehnoglobalism and the theories of the global economy innovative development.

Analysis of recent researches and publications. Issues of society informatization and development of information technology are a separate area of scientific and theoretical research. In the modern context, a new model of many services, tourism in particular, is formed on the basis of information and computer technology, which leads to a significant change in the content of the product. A lot of scientists made researches on the usage of new information technologies at the enterprises of tourism industry and tourism in general.

G.P. Hluzynskyy, S.V. Melnichenko, V.A.Kvartalnov emphasize the role of information technology in international management and marketing [1, 2-3]. V.S. Hotynyan, A.V. Semenenko, A.V. Tomchenko and others describe the possibilities of modern information technologies in tourism, their advantages and disadvantages from the perspective of praxeology [4].

Professional literature describes globalization as a complex, multidimensional, multi-process, which has different implications and raises a number of problems. The whole world is transforming qualitatively, in particular, the changing of technological and economical means of production and world outlook of people on the values of civilization are observed. Moreover, A. Gaponenko notes that first of all, globalization is manifested in economy, as: “absolute and relative level of world trade of goods and services, movement of capital and labour increase; markets, organizations and production chains merging; economic network states become more transparent ...” [5, p. 15].

L.M. Pobochenko remarks major global trends in international tourism:

- formation of a global tourism market, escalating competition and intensification of transnationalization processes, creation of strategic and global alliances;
- liberalization of the domestic tourism market, increasing access of developing countries to international tourism relations;
- informatization, innovatization diversification of international travel services provision;
- escalation of regional socio-cultural and environmental threats of international tourism, updating of implementation of sustainable model development [6, p. 18].

T.V. Cherevychko admits that global information economy creates hard factors for new approaches to the organization of the innovation process in travel business, which shifts from the material sphere to the sphere of interactive models [7]. According to our reckoning, not only the development of business models, but also the processes of globalization in information systems that provide communications international tourism should be considered.

It is problematic to give a single, comprehensive, unambiguous definition of theoretical principles of informatization development of tourism in the context of globalization, covering all aspects of this extremely complex phenomenon that has global scope and specific regional and local manifestations. An important scientific problem is to determine the nature of globalization - their objectivity or subjectivity. Some researchers interpret globalization as a manifestation of hostility of certain political and financial circles, multinational companies, as a natural phenomenon as a social malady. However, most scientists consider globalization as inevitable and natural process of social development; as a common phenomenon that does not depend on the will and decisions of individuals. Scientific research and theoretical framework of current tendencies of travel business informatization in terms of global process require further studying.

Problem. Globalization is a natural step in the evolution of the world economy as an integrated complex system which self-organizes and significantly influences the development of international markets. The article is a theoretical justification of informational nature of travel business under the influence of cumulative processes that characterize global economy development.

The main material research. Globalization has become one of the main conditions of structural changes in international tourism, accompanied by a concentration of market share and influence of large companies. Globalization in the tourism market is characterized by changes in technology, transport infrastructure modernization, business activity internationalization, the creation of the mechanism of international tourism regulation.

The greatest manifestation of international tourism has a tendency to form a global tourism market, where the processes of horizontal and vertical transnationalization, strategic and global alliances are intensified because of competition among leading agents. Globalization of major global economic relations and processes leads to increased competition between countries, regions and international markets entities. "Globalization, as a worldwide promotion of openness and interdependence of countries, regions, businesses and communities of people, is one of the leading tendencies in contemporary social and economic development. It manifests itself in different areas: economic, political, environmental, cultural ..." [8, p. 315].

Countries with mature markets and economy have a better basis for improvement, as well as the generation and implementation of innovative technologies and solutions. Furthermore, countries with economies in transition or poor state are unable to use all the latest tools to modernize their markets or they are rather slow in the process. This concerns both the markets of information technology and tourism. Thus, some countries may observe rapid development of both of these markets, while other countries are characterized by low level of the activity of such segments, or one of them.

Basing on comparative analysis, T.I. Tkachenko notes the characteristic features of the modern tourist industry as an object of scientific research:

“firstly, combined interests of social (economic, administrative, social, legal, psychological), geographical, biological, historical and pedagogical sciences in tourism are closely interrelated;

secondly, specific tourism sector, namely its diversity, and interdisciplinary functioning determine the dualistic nature of entrepreneurial activity, since tourism exists as both external and internal socio-economic system;

thirdly, insufficient argumentation of terminological concepts of fundamental tourism concepts, which reflects the features of economic activity and determines classification features of professional entities in the tourism are primarily caused by the legal uncertainty". [9 p. 8].

Being a specific type of activity, tourism covers many industries, ranging from construction to transportation. It is problematic to give an estimate which segment of enterprises is involved in tourism. In addition, tourism supports various links with businesses in other sectors of the economy such as farms, factories which produce vehicles, furniture factories and so on. Thus, the objective basis for tourism as a phenomenon of social life makes it a difficult multiple-optional object of scientific knowledge.

According to the scientists, "the process of international economic integration is an important prerequisite for the development of information technology in the international travel business" [10, p. 27]. The representative of the late neoliberalism American scholar B. Balash (1928 - 1991) describes economic integration as a process and states that the result is the lack of destructive actions of the states that have oppressed the freedom of private businesses activities, including freedom of the cornering of the market. [10 p. 29]. Economic integration, which promotes rapprochement and cooperation of national economies and regional economic groups, develops only where necessary conditions are formed.

French economist A. Marshall, admits another meaning of the notion of integration. According to his version integration, which is defined as non-discrimination in international trade and displaced production factors, is not integration; modern integration is the integration of national economies, it is not market integration. [10, p. 32]. A successful example of European Union demonstrates the possibility of an integration model in which new principles are true international relations, where national sovereignty of each state is organically linked with the collective commitment and joint action. European integration is a strategic goal of Ukraine, which aims to build a civilized law-governed state, to form a democratic society. It is determined by modern realities and demands of fundamental law of socio-economic and political development. [11, p. 12].

Scholars see existing theories about the role and nature of economic integration differently. Sardaryan L.S. remarks that not only the state structures that form a network of formal agreements and institutions, but also non-state player, corporation, informal retailers and private sources of regulations can serve as integrating force within a particular space.

Global market formation is done due to transnationalization and rising interdependence. Similar processes are characteristic for the tourism sector of the world economy, which are evidenced by the formation of the global tourism market, “dilution” of national and state economic borders, transnationalization of international tourist relations, and formation of distinct regional poles of influence on financial flows in this segment.

The term “global market” means that national boundaries and specific national tourist product are not decisive in leading activities of transnational corporations. [13, p. 109] Almost all components of the global tourism market have similar features, and tourist products are manufactured, promoted and sold according to the same rules and principles. In fact, there is a gradual convergence of national tourism market. As a result, the same competing companies use the benefits of global marketing and internationalization of the markets.

In addition, the internationalization of business activity is an important feature of globalization. Initiative for tourism production internationalization largely comes from the countries of tourists’ origin, to which it brings the greatest benefits. Most travel multinational corporations are centers of international finance and they are based in the countries of so-called triad the USA - Western Europe (Germany, France, and Great Britain) – Japan, since the recent times - Hong Kong. The geography of multinational corporation headquarters proves that internationalization of travel business originates in countries that generate tourist flows and carry out productive foreign investment. The processes of globalization and transnationalization in international travel business highlights in the hospitality industry where they take forms of hotel chains and networks (Bass Hotels and Resorts, Best Western, Marriott), as well as large multinational corporations in the form of international travel tour operators and airlines. [13, p. 44].

The reason for travel business internationalization is originality of tourism products. A tourist product is known to be a set of services the tourists are provided with, and which are often consumed abroad. A manufacturer seeks to expand the influence in other areas of tourism to achieve marginal income. Thus, airlines may associate with tour operators and hotel sector. The initiative often comes from companies which are based in countries of tourists’ origin. Having studied tourism demand and trends in the tourism market, they get a competitive advantage. Therefore, multinational corporations take an active role in global integration. These processes result in the formation of production concentration and capital centralization.

There has been a significant increase in the number and size of multinational travel corporations all over the world recently. American corporations are dominating among them. They follow a global policy of expansion not only in the hotel industry, but also in catering. [14, p. 112]

Globalization, as follows from its content, is the process that determines the increasing interdependence of national economies, mutual influence of socio-economic phenomena that

occur in different regions of the world. Globalization is “economic, informational, technological association of the world” [15, p. 11]; is “the process of integration of the mankind in all spheres of human life on the basis of information technology, multinational financial and technological institutions, cultural innovations syncretism”. [16, p. 12] This is “transformation of humanity into a single structural and functional system organized by universal principles”. [17, p. 261]

The economic realities of the modern travel business show that there are new regularities of its development, which require constant deepening and improvement of existing theories. The development of travel business, which is based on the service sector extension as a whole, is impossible without business initiative and changing business models. Modern travel company appears in the market as an entrepreneur who has sufficiently broad independency, access to resources, ability to innovate, free choice of its business areas, depending on market condition, their own capabilities, the pressure of competitors, the public and government regulation. However, most scholars, who study the problem of enhancing business activity, lay stress only on profit, considering it as the ultimate business goal. Without rejecting these conceptual positions, it should be pointed out that it is appropriate to focus on profit maximization, and on maximum gratification of consumer service, which are based on innovation.

A tendency of travel products and services complications is observed. For instance, individual orders such goods and services as ticket purchasing, hotels and car booking, remote excursion support and credit monitoring are provided using information technology environment. Global processes of global scale have changed a typical picture of the conditions of travel business: a passenger compartment, wagon train, a house or aircraft side may become an office. The information system of the planet can be connected 24 hours a day, using a cell phone or personal computer. The economy is becoming open globally, and it is determined by the global information infrastructure telematic complex [18].

Strategic vision and modern management tools arsenal of strategic analysis are necessary for timely and effective response to the turbulent nature of the tourist and travel information services business. The task of theoretical underpinning and methodological rethinking of the strategic development of travel enterprises by the results of qualitative and quantitative changes in the system of organization and management is raised. [9, C. 5-6].

Transactions are carried out mostly on-line and actually this brings geographically distant countries together due to modern information technology communications and the development of e-commerce. Similar interests are formed; views of people, economic and socio-cultural processes are unified in the process of such goods and services consumption and the usage of the technologies. However, there is deepening polarization of the global economy on the distribution of income, access to modern information technology tools. All countries and regions find themselves outside the flow of global networks. Inequality of socio-economic development of the countries increases, a strain in their specialization in the international labour division occurs. [6, p. 15].

In terms of global informatization, all the components of the travel business are changing. Travel business serves as the only economic and technological system for formation and implementation of the tourism product to meet demand for tourist services. It covers four main elements: the production of tourist services; acquisition tourism product; implementation of the tourism product or particular service; consumption of tourism product (service) [19, p. 13]. The globalization of the world economy contributes to the development of information, dissemination of information technologies and the expansion of access to a growing number of travel companies and tourists from around the world and is a prerequisite for change at all levels of the tourism industry, that there is a process of global information business travel (Fig. 1.1).

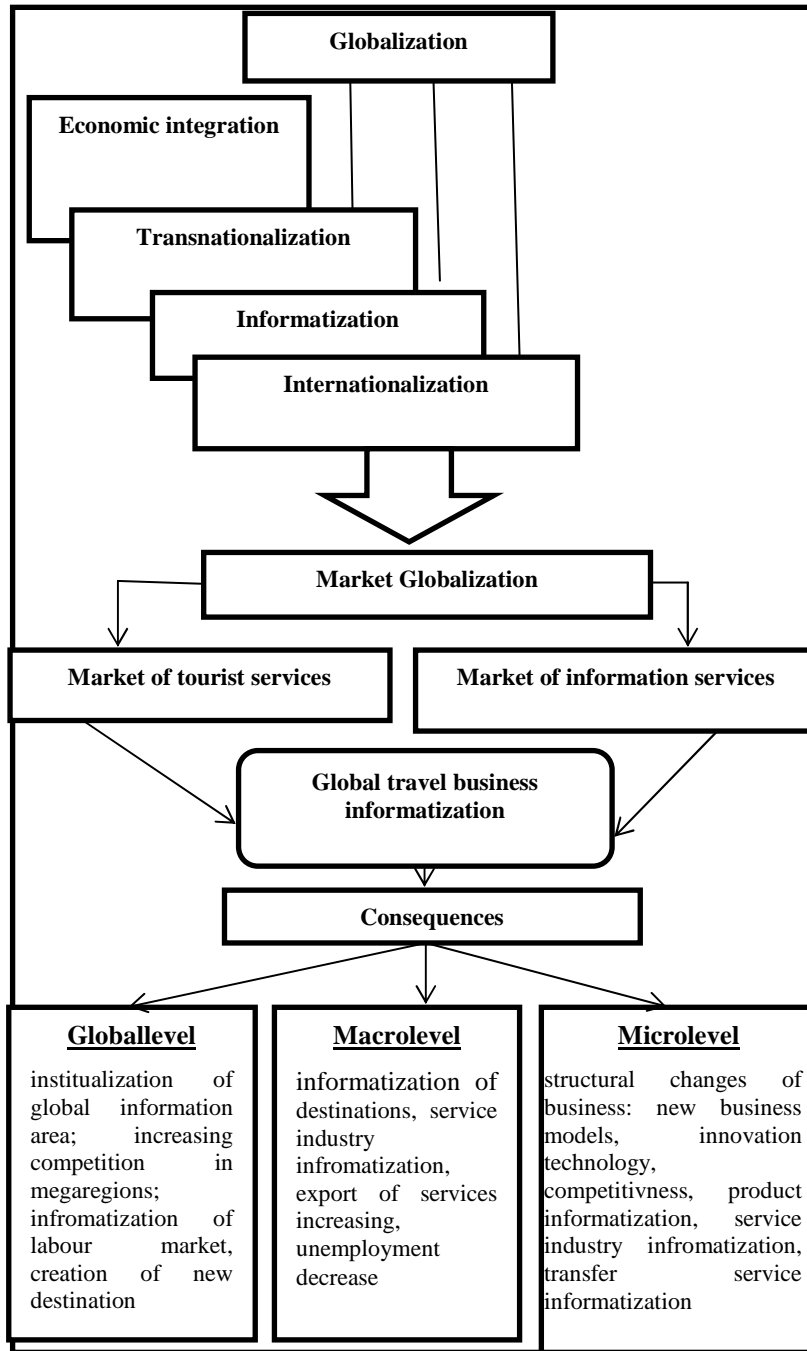

Fig.1. Logical structure of global travel business informatization study

Drawn up by contributor

Thus, the global travel business informatization is a focused process of system integration of computer tools, information and communication technologies into global information space in order to obtain new wide properties. These properties will effectively

organize the production of tourist services, packaging, sale and consumption of tourism product with maximum degree of individualization in space and time. Gradual, phased and evolutionary changes at all stages of formation and implementation of tourism consumption are important conditions. (Fig. 2).

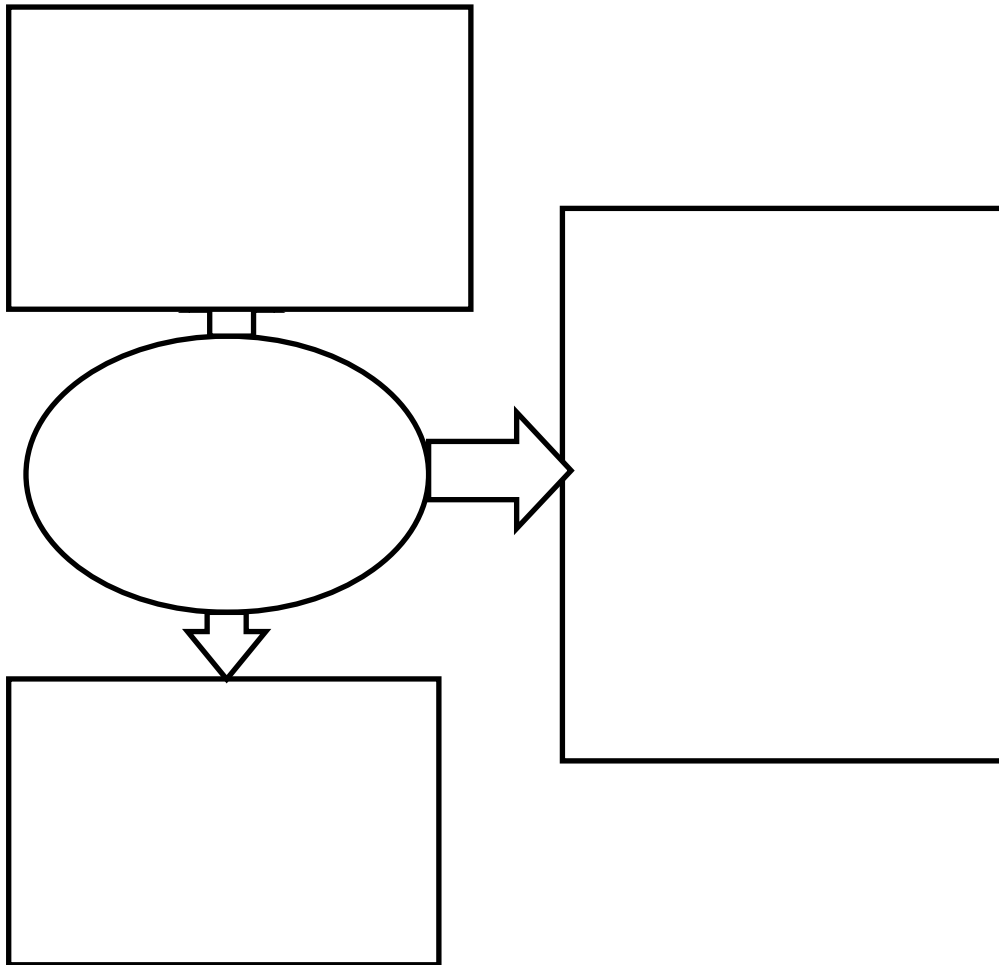

Fig. 2. Theoretical framework of global travel business informatization development
Drawn up by contributor

The entity of global informatization process of travel business is understood as a sum of information resources, technologies, tools used for the production of tourist services, packaging, sale and consumption of tourism product. Informatization development is a prerequisite for changing of production services, way of life and values; free time, intelligence, and knowledge gets special value. Material and technological basis of travel business is changing; various kinds of control and analytical information systems that are based on information technologies and Internet networks are getting special importance. The purpose of travel business informatization is to create high-tech products which can increase profitability through new global quality. This opens up opportunities for small and medium travel companies to position themselves in the global information networks, offering unique and individually oriented tourism products. As a result, information technologies bring dramatic

changes in tourism, especially in the promotion, marketing, differentiation and specialization of tourism products.

The globalization of international tourism has negative effects, including disease outbreaks and epidemics in different regions of the world, environmental disasters and terrorist threats. Although most of these problems are of regional character, globalization requires responding to the entire global tourism industry. Moreover, the process of society informatization contains itself a number of risks, because there are contradictions between the restricted possibilities of person's perception and processing of information and existing streams and considerable amount of information that are rapidly growing.

Conclusions. The process of global travel business informatization leads to changes in the institutional foundations of management and regulation of international tourism; it is a prerequisite for structural changes in the travel market. Informatization is a technological, social and cultural process associated with significant changes in the way of living. These processes require significant efforts both in the tourism industry, and the entire community of users of information - communication technology in many areas, including abolition of computer illiteracy; they also require new information technologies culture user development. The ultimate aim should be the development of new ways that will ensure human progress not only in certain regions and in the short run, but also in the global environment as a whole and for the long term.

Scientists singled out two main theoretical and methodological approaches to the definition of information society. The first one is technocratic, the principle of which is to define information technology as a means of improving productivity; their usage is limited, mainly by production and management. The second approach is public, which is based on the fact that information technology is considered to be an important part of human life for both production and social services. Two approaches should be considered regarding the study of global travel business informatization as a process.

The scholars regard the scale of informatization process as the development of society both globally and locally, within individual markets, territories, corporations, industries. In our study, the definition of “global travel business informatization”, we consider the signs of global economic travel business firstly, and secondly, the processes of liberalization and convergence of national tourism markets.

There is a process of monopolization of information space through the creation of global distribution systems that focus on international cash flows of tourist services and shape financial policies transacted in the travel business. The general research approach to these processes is not yet formed. However, the current state of international travel business is not based only on the use of information technology, it has featured diffusion and integration of different types of services and industries that directly or indirectly develop the global resources of tourism services. The general research approach to this problem requires further research.

References

1. Kwartalnov V.A. Tourism / V.A.Kwartalnov - Moscow: Finance and Statistics, 2004. - 320 p.
2. Melnichenko S.V. Information Technologies in Tourism: Theoretical and Practical Aspects / S.V. Melnichenko // Bulletin of Zaporizhzhya National University. - 2010. - №2 (6). - p.129-138.
3. Pinchuk N.S. Information Systems and Technology in Marketing / N.S. Pinchuk, G.P. Galuzinsky, N.S. Orlenko. - K., 2005. - 352 p.

4. Hotynyan V.S.Features of WEB- and GIS / remote sensing technologies in tourism / V.S. Hotynyan, A. V. Semenenko, A.V. Tomchenko // [electronic resource]. - Access: http://tourlib.net/statti_ukr/gotynyan.htm.
5. Haponenko A.L.Economy globalization and informatization / A.L. Gaponenko // Economic Policy-world system. - SP B, 2008. - p. 12-17.
6. Pobochenko L.M.International tourism in imperatives system of sustainable development: Author. Thesis for obtaining sciences. Degree Ph.D. / L.M .Pobochenko. - Kyiv, 2008. - 255 p.
7. Cherevycho T.V.Interactivity of travel enterprises as a condition for tourism market globalization / T.V.Cherevycho[Electronic resource]. - Access: http://tourlib.net/statti_tourism/cherevichko3.htm
8. Trifonov O.D. Globalization and information determinants of stock markets / O. D. Trifonov // Problems of international economic activitydevelopment bonds and attraction of foreign investment: Collection of scientific works. Tr. - Donetsk: Donetsk National University, 2011. - Vol 2. - p. 315 – 320
8. Strategic development of tourism business: monograph / [T.I. Tkachenko, S.V. Melnichenko, M.G. Boyko et al.]; by ed. A.A .Mazaraki. - K .: Kyiv. Nat. auction. - Econ. University, 2010. - 596 p.
9. Management of European economic integration: manual / S.M. Pisarenko, N.V. Gorin, L.A.Ukrainets, etc ., ed. S.M. Pisarenko. - K: Knowledge, 2012. - 373 p.
11. Meshko N.P., Galchenko A.A. The development of air navigation service as the direction of economic integration of Ukraine / N.P. Meshko // "Effictive Economics" [http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1 & z = 2685](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2685) 2014
11. Zholdak V.I. Management of sports and tourism / V.I. Zholdak, V.A.Kvartalnov. - Moscow: Soviet Sport, 2001. - 416 p. - (Russian International Tourism Academy).
12. Tkachenko T.I. Sustainable Tourism Development: theory, methodology, business realities: monograph / Tatiana Tkachenko. - 2nd ed., cor. and compl. - K .: Kyiv. Nat. torh.-economical. University, 2009. - 463 p. - ISBN 978-966-629-378-0
13. Khilchevsky I.G.TNC activities in the tourism sector in a world economy globalization./ I.G. Khilchevsky travel business: global trends and national priorities. VI International Scientific Conference Materials November 9, 2012. - H .: KNU Karazin, 2012. - 265 p.
14. Volkonsky V.A. Drama Theological history: international economic activity grounds the Economic crisis / Victor Aleksandrovykh Volkonsky. - Moscow: Nauka, 2002. - 262 p. - (Series “Modern Economic Science of Russia”)
15. Baranov N.A. Dilemmaof global democratization / N.A. Baranov // Challenges of globalization in the early twenty-first century. - M., 2006. - C. 12.
16. Voronkova V.G. Human Resource Management: philosophical principles: [teach. guidances.] / V.G. Voronkov, A.G. Belichenko, O. M. Popov, N. O. Rezanov; ed. Vladimir Voronkov. - K: Professional, 2006. - 567 p.
17. Trends in the development of information technology // [electronic resource]. - Access: http://pidruchniki.com/1379091247739/informatika/tendentsiyi_rozvitku_informatsiynih_tehnologiy
19. Jones MT Globalization and organizational restructuring: a strategic perspective / MT Jones // Thunderbird International Business Review. - 2002. - № 44 (3). - P. 325-351.

ვევლინა ფალკო

*ასისტენტ-პედაგოგი მართვისა და ტურისტიკის ბიზნესის ფაკულტეტი
ოლეს გონჩარის სახელობის დნეპროპეტროვსკის ეროვნული უნივერსიტეტი*

**ტურისტული ბიზნესის ინფორმატიზაციის სამეცნიერო-თეორიული
საფუძველი გლობალიზებულ მსოფლიოში
ანოტაცია**

გლობალურმა ინფორმატიზაციამ, რომლის გამოვლინებაც შეიმჩნევა ბოლო ათწლეულებში, გავლენა იქონია ტურისტული ბაზრის სეგმენტების გაფართოებაზე და გააძლიერა ტურისტული ბიზნესის გავლენა ეროვნული ეკონომიკების მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებზე. მეცნიერთა მიერ ინფორმატიზაცია მინიშნულია გლობალიზაციის პროგრესის შემადგენელ ნაწილად, ინფორმაციული ტექნოლოგიების დანერგვის შედეგები კი მჭიდროდაა დაკავშირებული ტექნოგლობალიზმთან და მსოფლიო ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების თეორიებთან. სტატიის მიზანია ტურისტული ბიზნესის ინფორმატიზაციის არსის თეორიული დასაბუთება იმ ერთობლივი პროცესების გავლენით, რომლებიც დამახასიათებელია მსოფლიო ეკონომიკის გლობალური განვითარებისათვის მეცნიერული წყაროების ანალიზის გამოყენებით, რომლებიც ეხება ტურისტული ბიზნესის განვითარებას გლობალიზაციის პირობებში. კვლევისას გამოვლინდა ბაზრების ინტერნაციონალიზაციის, ტრანსნაციონალიზაციის, ეკონომიკური ინტეგრაციის და გლობალიზაციის გავლენა საერთაშორისო ტურისტული ბიზნესის განვითარებაზე. დამტკიცებულია, რომ ტურისტული ბიზნესის ინფორმატიზაციამ გლობალური ნიშნები შეიძინა.

მაბისტრანტებისა და ღოჭოტრანტების სამეცნიერო ნაშრომები

ოთარ აბესაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, დოქტორანტი

იმპორტის დინამიკისა და ეკონომიკური მოვლენების განვითარების სტრატეგიის არჩევისას ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორია სტატისტიკური შეფასებები. სათანადო ინფორმაციის არარსებობა ნიშნავს უცვლელი გარემოს მოლოდინს, ან იმის მოლოდინს, რომ მოვლენათა განვითარების შემდეგ ჯერ კიდევ იქნება საკმარისი დრო მოქმედებისათვის. ცხადია, მომავლის პერსპექტივების განსაზღვრა შეუძლებელი იქნება, თუ მიმდინარე პერიოდისათვის მოვლენების განვითარების შესახებ თუნდაც ნაწილობრივი შეფასებები და წარმოდგენები არ იქნება ცნობილი. სწორედ აქ ვლინდება სტატისტიკური ინფორმაციის საიმედოობის მნიშვნელობა. ამასთან, ამ ცვლილებებისადმი სწორი მოლოდინი საჭირო რესურსების გამოძებნისა და ადეკვატური რეგულაციების საშუალებას იძლევა. სწორედ ამ მიზნით განხორციელდა ევროკავშირთან საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ძირითადი ტენდენციების გამოვლენა და მაჩვენებელთა პროგნოზირება.

პროგნოზირების დასაწყისშივე განისაზღვრა მთავარი მიზანი – იმ მეთოდისა და მოდელის გამოვლენა, რომლის მიხედვითაც გაანგარიშებული მაჩვენებლებისათვის ემპირიული დონეებისაგან გადახრების კვადრატების ჯამი იქნებოდა მინიმალური, რაც უმცირეს კვადრატთა მეთოდის მთავარ პირობას წარმოადგენს. ამოსავალ საინფორმაციო ბაზას 2000-2014 წლების ექსპორტ-იმპორტის დინამიკური მწკრივი წარმოადგენდა, ხოლო მოსწორებისათვის გამოვიყენეთ მარტივი და ანალიზური ხერხები.

იმპორტის ტრენდის დადგენისათვის გავიანგარიშეთ 2000-2014 წლების იმპორტის საშუალო აბსოლუტური მატება და საშუალო წლიური ზრდის ტემპი (დინამიკური მწკრივი ამ პერიოდისათვის შემდეგი სახისაა: 161535.9; 214544.9; 211795.3. 380372.7, 604352.9, 627350.4, 947822.6, 1538897, 1756450. 1335507, 1467163, 2057199, 2431111, 2270721, 2369355):

იმპორტის ტრენდის დადგენისათვის გავიანგარიშეთ 2000-2014 წლების იმპორტის საშუალო აბსოლუტური მატება და საშუალო წლიური ზრდის ტემპი (დინამიკური მწკრივი ამ პერიოდისათვის შემდეგი სახისაა: 161535.9; 214544.9; 211795.3. 380372.7, 604352.9, 627350.4, 947822.6, 1538897, 1756450. 1335507, 1467163, 2057199, 2431111, 2270721, 2369355):

$$\bar{\Delta} = \frac{Y_n - Y_1}{n - 1} = \frac{2369355.0 - 161535.9}{14} = 157701.4$$

$$\bar{K} = \frac{\sum Y - Y_1}{\sum Y - Y_n} = \frac{18374177 - 161535.9}{18374177 - 2369355.0} = 1.14$$

მოსწორებისათვის გამოვიყენეთ ფორმულები:

$$\hat{Y}_n = Y_1 + (n - 1)\bar{\Delta}; \quad \hat{Y}_n = Y_1 \cdot \bar{K}^{(n-1)}$$

ანალიზური მეთოდებიდან ჩვენი შემთხვევისათვის მისაღები აღმოჩნდა წრფივი ფუნქცია. ცნობილია, რომ განტოლებათა შერჩევის საფუძველს წარმოადგენს დინამიკური მწკრივის დონეების ცვალებადობის ხასიათი. რადგან ჩვენ შემთხვევაში დონეები იცვლება არითმეტიკული პროგრესიით, ამიტომ

შეგნერდით წრფივი ფუნქციით მოსწორების მოდელზე. ნორმალურ განტოლებათა სისტემის ამოხსნის შედეგად მივიღეთ a_0 და a_1 პარამეტრების მნიშვნელობები: $a_0=1224945.1$ $a_1=180032$. ხოლო მათი განტოლებაში ჩასმის შედეგად კი – შემდეგი სახის წრფივი განტოლება: $y=1224945.1+180032x$, რომლის მიხედვითაც გავიანგარიშეთ მწკრივის მოსწორებული დონეები და შემდეგ საპროგნოზო მაჩვენებლები. სამივე მეთოდით გამოთვლილი პროგნოზები წარმოვადგინეთ ცხრილი 1-ის სახით:

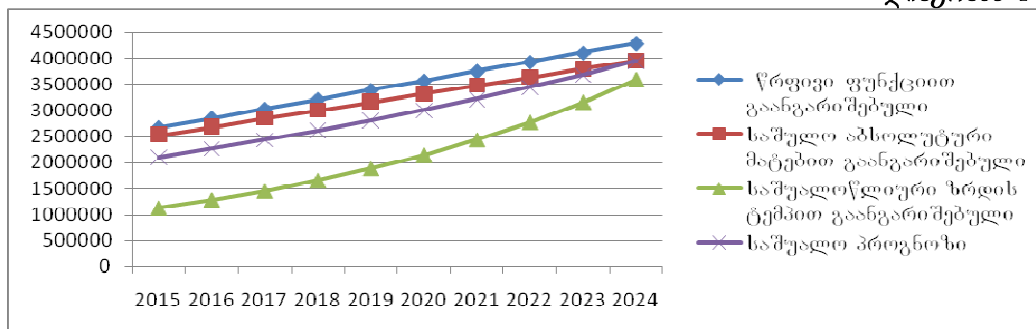
ცხრილი 1

იმპორტის საპროგნოზო მაჩვენებლები

წლები	იმპორტის საპროგნოზო მაჩვენებლები			
	წრფივი ფუნქციით გაანგარიშებული	საშუალო აბსოლუტური მატებით გაანგარიშებული	საშუალო წლიური ზრდის ტემპით გაანგარიშებული	საშუალო პროგნოზი
2015	2665204	2527056	1122278	2104846
2016	2845236	2684758	1277092	2269029
2017	3025268	2842459	1453264	2440330
2018	3205300	3000160	1653737	2619733
2019	3385333	3157862	1881866	2808353
2020	3565365	3315563	2141463	3007464
2021	3745397	3473265	2436872	3218511
2022	3925430	3630966	2773032	3443142
2023	4105462	3788667	3155563	3683231
2024	4285494	3946369	3590864	3940909

იმპორტის მიღებული საპროგნოზო მაჩვენებლების ვიზუალური წარმოსახვისათვის გამოვიყენეთ გრაფიკული მეთოდი:

დიაგრამა 1

უთუოდ საინტერესოა იპორტში ევროკავშირის ქვეყნების წილის ცვლილებებისა და პროგნოზირების საკითხი. ამიტომ, ზემოთ განხილული პროგნოზირების სამივე მეთოდით შევეცადეთ განგვესაზღვრა იმპორტში ევროკავშირის მოსალოდნელი წილის მაჩვენებელი და გაგვეკეთებინა შესაბამისი დასკვნები.

წრფივი ფუნქციით მოსწორებისას ნორმალურ განტოლებათა სისტემის პარამეტრების გაანგარიშებისას მივიღეთ, რომ $a_0=28.4$ და $a_1=0.11$ მათი წრფის განტოლებაში ჩასმის შედეგად წრფივი განტოლება ფორმულირდა შემდეგნაირად $y=28.4+0.11x$. ამასთან, საშუალო აბსოლუტური მატება 0.37-ის ტოლი, ხოლო საშუალო წლიური ზრდის ტემპი 1.01 აღინიშნა.

სამივე მეთოდით გაანგარიშებული წილის პროგნოზისა და მისი საშუალო დონის მაჩვენებლების დინამიკა გამოვსახეთ ცხრილში 2.

ცხრილი 2

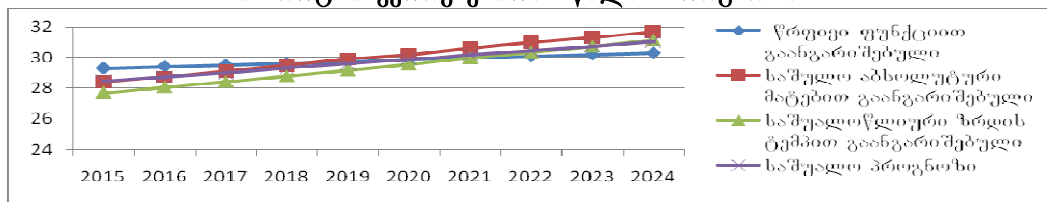
იმპორტში ევროკავშირის წილის საპროგნოზო მაჩვენებლები

წლები	საპროგნოზო მაჩვენებლები			
	წრფივი ფუნქციით გაანგარიშებული	საშუალო აბსოლუტური მატებით გაანგარიშებული	საშუალო წლიური ზრდის ტემპით გაანგარიშებული	საშუალო პროგნოზი
2015	29.3	28.4	27.7	28.46
2016	29.41	28.7	28.07	28.74
2017	29.53	29.1	28.43	29.02
2018	29.64	29.5	28.8	29.31
2019	29.75	29.9	29.18	29.6
2020	29.87	30.2	29.56	29.89
2021	29.98	30.6	29.95	30.18
2022	30.1	31	30.34	30.47
2023	30.21	31.3	30.74	30.76
2024	30.32	31.7	31.14	31.06

ვიზუალურად მოსალოდნელი ტენდენციების წარმოსადგენად გამოვიყენეთ გრაფიკული მეთოდი.

დიაგრამა 3

იმპორტში ევროკავშირის წილის პროგნოზი

ანალოგიურად მოვახდინეთ ექსპორტის დინამიკური მწკრივის მოსწორება და შემდეგ პროგნოზირება (2000-2014 წლების ექსპორტის დინამიკური მწკრივი 69394, 55961.2, 59072.2, 77748.2, 111363.4, 165160.2, 157901.2, 268530.3, 335153.8, 237546.8, 309513.4, 424300.2, 353006.5, 607891.3, 620804.6).

პირველ რიგში გავიანგარიშეთ საშუალო აბსოლუტური მატება და საშუალო წლიური ზრდის ტემპი:

$$\bar{\Delta} = \frac{Y_n - Y_1}{n - 1} = \frac{620804.6 - 69394.0}{14} = 39386.47$$

$$\bar{K} = \frac{\sum Y - Y_1}{\sum Y - Y_n} = \frac{3853347 - 69394}{3853347 - 620804.6} = 1.171$$

ექსპორტის საპროგნოზო მაჩვენებლების შედარებისა და საიმედოობის მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად, იმპორტის მსგავსად, ჯერ მოვახდინეთ დინამიკური მწკრივის მოსწორება და პროგნოზირება საშუალო აბსოლუტური მატებისა და საშუალო წლიური ზრდის ტემპის საფუძველზე და ბოლოს მოვასწორეთ ექსპორტის დინამიკური მწკრივი წრფივი ფუნქციით, სადაც $a_0 =$

256889.82, ხოლო $a_1=39085.04$ მ პარამეტრების ამ მნიშვნელობების ჩასმით წრფივ განტოლებაში მივიღეთ ექსპორტის დინამიკური მწკრივის ადეკვატური წრფის განტოლება: $y=256889.82+39085.04t$

უმცირეს კვადრატთა მეთოდის საფუძველზე მოსწორებულ დონეებსა და ემპირიულ დონებს შორის განსხვავებათა მიხედვით დავადგინეთ, რომ მოსწორებისათვის ყველაზე ზუსტია წრფივი ფუნქცია, თუმცა მიგვაჩნია, რომ უკეთესია გავიანგარიშოთ პროგნოზულ მანქვენებელთა საშუალო მნიშვნელობები, რადგან ისინი საიმედოობის მაღალი ხარისხის შემცველნი არიან.

ცხრილი 3

წლები	ექსპორტის საპროგნოზო მანქვენებლები			
	წრფივი ფუნქციით გაანგარიშებული	საშუალო აბსოლუტური მატებით გაანგარიშებული	საშუალოწლიური ზრდის ტემპით გაანგარიშებული	საშუალო პროგნოზი
2015	569570.1	660191.1	736791.1	458585.1
2016	608655.1	699577.5	862473.7	526636.5
2017	647740.2	738964	1009595	601834.2
2018	686825.2	778350.5	1181813	685397.3
2019	725910.3	817737	1383408	778752.8
2020	764995.3	857123.4	1619392	883571.1
2021	804080.3	896509.9	1895629	1001807
2022	843165.4	935896.4	2218988	1135751
2023	882250.4	975282.8	2597505	1288080
2024	921335.4	1014669	3040590	1461933

საქართველოს იმპორტში ევროკავშირის ქვეყნების დაკავებული წილის პროგნოზის ანალიტიკურად მოვასწორეთ 2000-2014 წლების მიხედვით ექსპორტში ევროკავშირის ქვეყნების წილის მანქვენებლები და შემდეგ გავიანგარიშეთ საპროგნოზო მანქვენებლები 2015-2024 წლებისათვის (იხ. ცხრილი 4).

ცხრილი 4

წლები	ექსპორტში ევროკავშირის წილის საპროგნოზო მანქვენებლები			
	წრფივი ფუნქციით გაანგარიშებული	საშუალო აბსოლუტური მატებით გაანგარიშებული	საშუალო წლიური ზრდის ტემპით გაანგარიშებული	საშუალო პროგნოზი
2015	20.2	22.04	22.14	21.46
2016	20.3	22.09	22.19	21.52
2017	20.4	22.13	22.24	21.59
2018	20.9	22.17	22.29	21.79
2019	21.7	22.21	22.34	22.08
2020	22.8	22.26	22.39	22.43
2021	23.0	22.80	22.44	22.75
2022	23.1	23.34	22.49	22.97
2023	24.2	23.39	22.54	23.37
2024	25.3	23.93	22.59	23.94

სტატისტიკური პროგნოზირებისას მეტად მნიშვნელოვანია მიღებული პროგნოზების ხარისხის შეფასება. პროგნოზის ხარისხი მოიცავს პროგნოზის სიზუსტეს, საიმედოობას, რეგულირების შესაძლებლობას. რადგან პროგნოზი ალბათური ხასიათისაა, მისთვის დამახასიათებელია გარკვეული ზომის ცდომილებებიც, ამიტომ პროგნოზის სიზუსტის განსაზღვრისათვის მიღებულია მისი მიახლოებული სიდიდის განსაზღვრა.

პროგნოზირებისას მიღებული სიდიდეებისა და ფაქტობრივი მაჩვენებლების ურთიერთშედარებისას პროგნოზის სიზუსტის განსაზღვრისათვის გამოვიყენეთ = გ. ტეილერის განსხვავების (შეუსაბამობის) კოეფიციენტი:

$$L = \frac{\sqrt{\sum (\hat{y} - y)^2 : n}}{\sqrt{\sum y^2 : n}} = \frac{\sqrt{\sum (\hat{y} - y)^2}}{\sqrt{\sum y^2}}$$

სადაც \hat{y} და y შესაბამისად მოსწორებული და ფაქტიური მნიშვნელობებია.

გაანგარიშებებმა აჩვენა, რომ 2000-2014 წლების მიხედვით ტეილერის განსხვავების (შეუსაბამობის) კოეფიციენტი ექსპორტისათვის 0,22-ის ტოლი აღმოჩნდა, ხოლო იმპორტისათვის კი 0,45 გამოვიდა, რაც პროგნოზების სიზუსტის საკმაოდ მაღალ დონეზე მიუთითებს. ამიტომ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ჩვენ მიერ გაანგარიშებული საპროგნოზო მაჩვენებლები საიმედოა, რაც საქართველოს ევროკავშირთან ეკონომიკური ინტეგრაციის ხარისხის მაღალ დონეს გვიჩვენებს.

მაშასადამე, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ მომავალი 10 წლის განმავლობაში, ევროკავშირის ქვეყნებთან როგორც ექსპორტის ისე იმპორტის შემთხვევაში უნდა ველოდოთ სისტემატური ზრდის ტენდენციას, კერძოდ, 2024 წლისათვის ექსპორტი 48,4%-ით გადააჭარბებს 2014 წლის, ხოლო 20,4% -ით 2020 წლის დონეს; იმპორტის შემთხვევაში კი ზრდის ტემპები გაცილებით მაღალი იქნება, რადგან 2024 წელს 2014 წელთან, იმპორტი ევროკავშირიდან პროგნოზის მიხედვით, 80,9%-ით გაიზრდება, ხოლო 2020 წელთან შედარებით 20,2%-ით, ცხადია, იმ შემთხვევაში, თუ შენარჩუნდა ისეთი ტენდენცია, როგორც გამოვლინდა 2000-2014 წლებში. სწორედ ამაშია ექსტრაპოლაციის მეთოდის ძირითადი არსი. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს მთავარ პრობლემად კვლავ უარყოფითი სავაჭრო ბალანსი დარჩება. შედეგად კი საქართველოში სამომხმარებლო ბაზარი გაჯერებული აღმოჩნდება იმპორტირებული პროდუქტით. მიუხედავად იმისა, რომ იმპორტის პარალელურად შეინიშნება ექსპორტის ზრდის ტენდენციაც, მაინც გაცილებით დაბალია ექსპორტის ზრდის მოსალოდნელი ტემპები. ისევ არ უნდა ველოდოთ ექსპორტით იმპორტის გადაფარვის კოეფიციენტის გაზრდას. აქედან გამომდინარე, საქართველოს მთავრობის წინაშე დგას მნიშვნელოვანი გამოწვევა: შეიმუშაოს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების ოპტიმალური გეგმა, ყოველმხრივ შეუწყოს ხელი სამამულო წარმოების აღორძინებას, რათა არ დაუშვას ასეთი პროგნოზის რეალიზაცია.

ზემოთ გაკეთებული პროგნოზის პირობებში იკვეთება ექსპორტსა და იმპორტში ევროკავშირის ქვეყნების წილის გაზრდის მოლოდინიც. თუ შენარჩუნდა საკვლევ პერიოდში დაკავებული წილის ცვლილების ტენდენცია, მაშინ

ევროკავშირის წილი ექსპორტში 2020-2024 წლებში 25%-ის დონეზე შენარჩუნდება, ხოლო იმპორტში 33%-მდე გაიზრდება. აქ გასათვალისწინებელია მსოფლიოს ქვეყნების სხვადასხვა დაჯგუფებების საქართველოსთან საგრეო ვაჭრობის მზარდი ტენდენციები, რაც, ცხადია, გავლენას იქონიებს ევროკავშირთან სავაჭრო ურთიერთობების მანევრებლებზეც. მაგრამ იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ საქართველოს ეკონომიკის ზრდის პარალელურად, ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო სივრცის შეთანხმების სრულად ამოქმედების შემდეგ ევროსტანდარტების სრული დაცვის პირობებში, საქართველოში წარმოებული პროდუქცია მიმზიდველი გახდება ევროკავშირის შიდა ბაზრისათვის და სრულად განხორციელდება საქართველოს ევროპასთან ეკონომიკური ინტეგრაცია, რისკენაც ასე მისწრაფვის დღეს ჩვენი ქვეყანა.

ოთარ აბესაძე

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, დოქტორანტი*

**ევროკავშირის ძველთან საქართველოს საბაზრო ვაჭრობის ძირითადი
მანევრებლების პროგნოზირება
ანოტაცია**

სტატიაში განხილულია ევროკავშირის ქვეყნებთან საქართველოს საბაზრო ვაჭრობის ძირითადი მანევრებლების პროგნოზირების საკითხები. აქცენტი გაკეთებულია დინამიკური მწკრივის მოსწორებისა და პროგნოზირების მარტივ და ანალიზურ მეთოდებზე. 2000-2014 წლის მონაცემების საფუძველზე გამოვლენილია ექსპორტისა და იმპორტის განვითარების ძირითადი ტრენდი და გაანგარიშებულია როგორც საშუალო აბსოლუტური მატების, საშუალო წლიური ზრდის ტემპისა და წრფივი ფუნქციის საფუძველზე მომავალი 10 წლის პროგნოზები, ისე საშუალო საპროგნოზო მანევრებლები და გაკეთებულია შესაბამისი დასკვნები.

Otar Abesadze

Phd student

**THE FORECAST OF MAIN INDICATORS OF THE FOREIGN TRADE OF
GEORGIA WITH EU COUNTRIES
Annotation**

This work considers the main problems of the main indicators of forecasting of Foreign trade of Georgia with the countries of the European Union. The emphasis is placed on simple and analytical methods of certification and forecasting of dynamic schedules of time. Are calculated the forecast within 10 years with methods of an average pure gain, average annual height and linear function. Are calculated average forecasts and are made the conclusions.

Отар Абесаძე

Докторант ТГУ им. И. Джавахишвили

**ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ
ГРУЗИИ СО СТРАНАМИ ЕВРОСОЮЗА**

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы прогнозирования основных показателей внешней торговли Грузии со странами Евросоюза. Акцент сделан на простые и аналитические методы выпрямления и прогнозирования динамических рядов. На основе данных 2000-2014 годов выявлен основной тренд развития экспорта и импорта, дан прогноз на 10 лет как среднего абсолютного прироста среднегодового темпа роста и линейной функции, так же средние прогнозные показатели и сделаны соответствующие выводы.

Oksana Prisvlla

ass. department economics and organization of production

Dneprodzerzhinsk state technical University

Dneprodzerzhinsk

THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT THROUGH THE MECHANISMS OF INTERNATIONAL STRATEGIC PARTNERSHIP

Abstract. World experience through international cooperation mechanisms of international strategic partnerships is investigated in the article on the basis of specialized literature studying and summarizing of the practical experience of EU countries. In terms of intensification of European integration processes in educational and scientific area international cooperation is taking on special significance. The positive trends in international relations that promote reforming of universities, research management, transfer technologies, innovative development of universities, improving the quality of competent professionals training, creating conditions for mobility increasing have been revealed. The main priorities of educational projects have been defined. They are the following: the development of multilateral partnerships between universities and EU neighboring countries, upgrading of software training, implementation of mechanisms for quality assurance in accordance with European standards and recommendations, direct financial support for students (scholarships, grants). Focusing on current priorities of international educational environment, the necessity of making changes in educational services in the context of international strategic partnerships has been grounded.

Keywords: international partnerships, competitiveness, European programs, education, EU, university.

Problem topicality. Integration processes, globalization processes in society, democratization, creating of a unified information area, and so forth influenced the global educational market. These changes have caused the need for educational reforming at all levels, as the current system does not fully meet the needs of modern society.

Analysis of recent research. In a globalized world economy international problems of higher education and the elaboration of approaches to the development of international cooperation concept have been considered by the scholars of our country, such as V.Z. Grischak, V.G. Kremen, Ya.Ya. Bolyubash, M. F. Styopka, O. B. Spivakovsky, N.B. Samojlenko. Problems related to the financial support of the educational sector were investigated by S.I. Zdioruk, I.V. Bohachevskaia, M.M. Karpenko, S.O. Zubchenko, A.Yu. Ischenko, V.S. Lozovy [1]. In terms of educational European integration the important task of university cooperation with foreign organizations, foundations, grantors is taking on great importance and such researchers as O. Minhazutdinov, T. Podobyedova, S. Shmelev, A. Shnyrkov [2] dealt with these problems.

Research objective is to consider the role of international educational programs, to determine their basic mechanisms and instruments of international partnerships based on analytical studies and international reports.

Statement of the main material. European integration as the chief aim of national development determines the course of not only economic and social, but also educational processes. At the present stage, the internationalization of education is one of the most important factors of effective university activities. The development of international cooperation in education is a strategic goal and its achievement provides competitive country nationals. Leading universities are actively involved in international educational environment through academic exchange programs (education, research, training), in the network of educational projects. The European Union attaches great importance to education and

emphasizes the modernization of this sector by introducing innovative approaches, increasing investment in education, including vocational education, in order to develop a skilled labor market, job creation, employment level rise among young people through the introduction of European programs. In turn, the EU coordinates educational process in the member countries, helps them to share the best practices, promotes the educational mobility of students and teachers, supports partnerships between universities of different countries, finances a number of educational programs, participation in which is open to nationals of member countries and educational institutions. The purpose of the introduction of European programs is to improve the quality of education through the program tools and capabilities.

As stated above, education and professional training are essential to the development of modern society and economy. The European Commission has implemented a number of measures for cooperation between countries in the educational sector. Thus, the European Commission has been offering its support of higher education in the partnerships between universities within the European Union and the rest of the world since 2006. These partnerships include scholarships for students from outside the EU to study at European universities. About 400 million \$ US have been spent on 65 partnerships affiliation since 2006. One of the programs of the European Union for the period of 2014-2020 is «Erasmus +», which includes activities in support of projects, partnerships, events and mobility in education.

The program is scheduled for 7 years, its budget is 14.7 billion Euro. In turn, this amount is 40% greater than for the previous years and shows the intention of the EU to invest in education. «Erasmus +» will allow more than 4 million Europeans learning, training, getting experience abroad [5]. According to the report of the EU supported educational program, the share of total public expenditure in GDP of the EU in 2012 ranged from 3.0% to 7.9%. The average value among EU countries amounted to 5.3% of GDP (Table 1).

Table 1

The share of education in GDP of the European Union %.

Country	2009	2010	2011	2012
Denmark	8,0	8,1	7,8	7,9
Sweden	7,2	6,9	6,8	6,8
Cyprus	7,2	7,5	7,2	6,7
Estonia	7,1	6,7	6,3	6,4
Slovenia	6,5	6,6	6,6	6,4
Belgium	6,2	6,1	6,3	6,3
Finland	6,6	6,6	6,4	6,3
France	6,2	6,2	6,1	6,1
UK	6,9	6,8	6,2	6,1
Malta	5,4	5,6	5,7	5,9
Netherlands	5,9	5,8	5,8	5,8
Portugal	6,8	7,1	6,6	5,7
Lithuania	6,8	6,1	5,8	5,6
Austria	5,7	5,7	5,6	5,6
Latvia	6,8	6,1	5,7	5,5
Poland	5,6	5,6	5,5	5,5
Luxembourg	5,3	5,2	5,1	5,4
Ireland	5,4	5,4	5,2	5,2
Croatia	-	-	-	5,0
Czech Republic	4,8	4,8	4,9	4,8
Hungary	5,3	5,7	5,2	4,8
Spain	5,1	4,9	4,8	4,5
Germany	4,4	4,4	4,4	4,3

Italy	4,6	4,5	4,2	4,2
Greece	4,3	4,0	4,1	4,1
Slovakia	4,3	4,5	4,1	3,8
Bulgaria	4,3	3,8	3,6	3,5
Romania	4,1	3,3	4,1	3,0
EU	5,5	5,5	5,3	5,3

Source: the author made up the table on the basis of [4].

One of the areas of cooperation in education are partnerships and networks. In recent years, this area of cooperation in education is getting more and more popular. Although the difference between partnerships and networks is not always clear, partnership includes closer cooperation and deeper commitment than the network. One of the first affiliate programs is USAID «Higher Education for Development», which has been supporting cooperation between universities in the US and developing countries since 1987. Now the number of such partnerships exceed than 300 in about 60 countries. Examples of the program implementation is the training and exchanges between universities in the US and Mexico, cooperation between schools of public health in East Africa and American universities, as well as the interaction between the Ohio State University and Punjab Agricultural University in India to research new crops and foods [9].

The Seventh Framework Program of the European Union opens new possibilities for scientists outside the European Union to receive financing under partnerships with European researchers. Such cooperation was limited by scientific and technological (S & T) programs, but now it is extended to all research activities funded by the EU. It includes both individuals and government agencies and private companies interested in establishing relations with the EU institutions. This is available to individuals and institutions in 100 countries outside the European Union.

Partnership for Higher Education in Africa (PHEA), funded by seven US private foundations carried out substantive support in higher education over the past decade. Functioning in seven countries with 22 different universities, this wide network sponsored initiatives in four areas:

- Information and communication technologies
- Research and analysis of higher education,
- Regional networks for research and graduate studies,
- Forum of university heads concerning the studying of knowledge limits.

Since 2000 the total amount of allocated funds exceeded 439 million dollars [8]. Welcome Trust launched its own initiative for African institutions, supported by 50 million dollars, with the intention of strengthening universities and research institutions in Africa, through partnerships and networks. More than 50 institutions from 18 African countries have established partnerships with seven international and Pan-African consortiums. Each of them is headed by an African institution and includes partners from Australia, Europe and the United States in the field of education and research. Consortia are mostly concentrated in biomedicine and work independently. The activities carried out by them include: leadership training; graduate scholarships; infrastructure improvements; competitive grant schemes and provision with modern equipment [3].

However, these examples would be incomplete without making reference to SANORD program, which is governed by the University of the Western Cape Province. This is a low-cost agreement on the establishment of network relations between South African universities and universities of the Nordic countries, which began their development from the time when the Norwegian exchange program with the University of South Africa was held. The SANORD structure includes 16 universities in South Africa and 15 universities in the Nordic countries.

Analyzing the distribution of foreign students by world regions, it is worth noting that the largest number of them occurs in Europe. So, in 2007, the number of foreign students in all regions of the world increased by 30%. In percentage terms, the largest increase in their numbers was in Asia (by 86%). North America takes the second place on the growth (32%), and Europe is on the third place (31%). The smallest increase in the number of foreigners is among students from Australia and Oceania (18%). However, in absolute terms, Europe remains the undisputable leader [6].

Among the areas which intensify international cooperation, attention should be taken to information technology. As the theory of postindustrial society argues, there is not so much economic convergence on the planet, the result of which might have been the political and social unity of the international community as a complete unification in the field of information and expanding global networks.

The importance of this area, mostly notable for Africa, where accessibility to education is critical. That is why, the widespread use of faster and more reliable computer technology is necessary.

PHEA program can be an example of this trend. One of its widely-advertised projects is a regional consortium on expansion of satellite communications, which set up a network of satellite communications to provide cheap and reliable Internet access for African universities. The initiative "Global Library" Bill & Melinda Gates Fund should be mentioned among its many activities in this area. Its activity includes assistance to public libraries in the South countries, providing free Internet access and computer training. In some southern countries, the problem is often even to provide reliable electric supply. No matter what the problem, Gates Fund currently works in ten countries, trying to reduce the digital gap [7].

Educational reform takes an important place in ensuring partnership. Administrative reforms were not a serious problem on the assumption of bilateral assistance between countries, but they were the subject of solution in the case of the Association on the Development of Education in Africa (ADEA), a partnership between the World Bank and the Association of African Universities. ADEA and its Working Group on Higher Education (WGHE) became the leading agency in governance monitoring and management, and also have been developing recommendations concerning the reforms in this area. WGHE plays a significant part in the use of experience of other countries that have gone through the process of development, which is now characteristic for the region of Africa.

In recent years with rapid growth in the number of students and increase of new private and public institutions of higher education, the problems of innovations and reforms are intensified. The majority of new higher educational institutions in Africa were created in response to the demand for education among the public, not the needs of the labor market [10]. Furthermore, there is too weak coordination for an effective system of higher education among these institutions, for example, student mobility between institutions. This situation is particularly evident in English-speaking countries, but in French-speaking countries the movement between institutions is more advanced because they all work under a single policy inherited from France. There is a tendency to competition and conversion between universities and other post-secondary institutions for the first group of countries. In order to generate more profit, universities tend to use market opportunities by offering professional courses, while polytechnics and other similar universities are trying to get university status (Ng'ethe et al 2008).

Conclusions. Noting the importance of this study, we may conclude that participation in international educational programs promotes inter-university cooperation, development of educational programs to meet the needs of skilled manpower resources in various fields.

Thus, in the study, the mechanisms of international partnership and mutual support in education may be divided into four groups: financial support mechanisms, partnership and

collaboration between different educational institutions, the development supporting of information technology and reformin publicand institutional regulation of education (Fig.1).

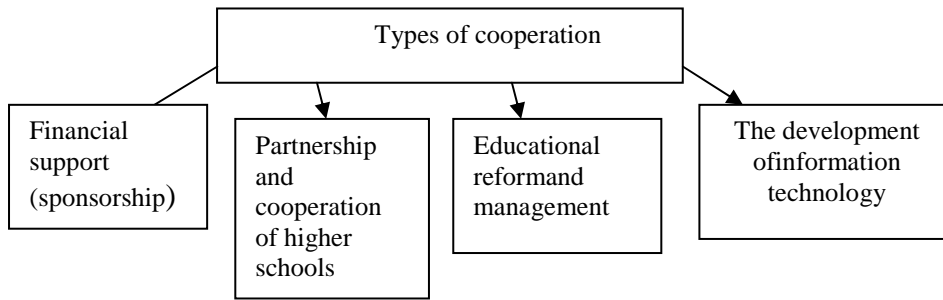

Fig.1 Mechanisms of international cooperation in education.

In turn, these mechanisms are implemented through a number of tools such as scholarships, grants, donor support, changes in legislation, marketing and communication tools, holding international forums, exchange of students and teachers and so on.

References

1. Education and science in the innovative development of modern Europe (Analytical report)//access Mode: http://www.euroosvita.net/prog/data/attach/2987/nauka_osv.pdf
2. Meadow VI Competence and competence: conceptual and terminological discourse of Higher education of Ukraine : Teoret. and Sciences.method. casop. No. 3. (ADJ. 1) / Institute of higher education, Academy of pedagogical Sciences of Ukraine ; [chapters. edited by V. Andrushchenko ; Univ. : V. Bagrov, I. Vakarchuk, V. meadow, etc. - [K.], 2009. - [Themes. vol.] : Pedagogy of higher education: methodology, theory, technology. Pp. 8-14
3. Education and learning [Electronic resource] / Режим доступу: <http://www.wellcome.ac.uk/Education-resources/Education-and-learning/>
4. Education and training monitor 2014 [Electronic resource] / Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/library/publications/monitor14_en.pdf
5. Erasmus +. The new EU programme for Education , Training , Youth , and Sport for 2014-2020. [Electronic resource] /Access mode: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/discover/index_en.htm
6. Foreign / international students enrolled [Electronic resource] /Access mode: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=RFOREIGN&lang=en>
7. GLOBAL LIBRARIES STRATEGY OVERVIEW [Electronic resource] /Access mode: <http://www.gatesfoundation.org/What-We-Do/Global-Development/Global-Libraries>
8. Grants Database [Electronic resource] /Access mode: <http://www.foundation-partnership.org/index.php?id=2>
9. Lewis, Sian 2009. “Funding for Higher education: Facts and Figures”, Science and Development Network, 11 March
10. Nge?the, Njuguna, George Subotzky and George Afeti 2008. Higher Education Differentiation and Articulation in Tertiary Education Systems: A Study of Twelve African Countries.

Report for the Association for the Development of Higher Education in Developing Countries.
Washington DC: The World Bank and Accra: Association of African Universities

ოქსანა პრისვიტსლა
დნეპროპეტროვის სახელმწიფო ტექნიკური უნივერსიტეტი

**საერთაშორისო საგანმანათლებლო ბარემოს განვითარება საერთაშორისო
სტრატეგიული პარტნიორობის მექანიზმის გზით
ანოტაცია**

სტატიაში განხილულია საერთაშორისო სტრატეგიული პარტნიორობის მსოფლიო გამოცდილება სპეციალური ლიტერატურის შესწავლის საფუძველზე და ევროკავშირის ქვეყნების პრაქტიკული გამოცდილების შეჯამებით. განათლებისა და მეცნიერების სფეროში ევროპული ინტეგრაციული პროცესების ინტენსიფიკაციის პირობებში საერთაშორისო თანამშრომლობა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს. განსაზღვრულია საგანმანათლებლო პროექტების მთავარი პრიორიტეტები, მათ შორის, მრავალმხრივი პარტნიორობა უნივერსიტეტებს შორის, პროგრამული მომზადების ამაღლება, ხარისხის გარანტიების მექანიზმების დანერგვა ევროპული სტანდარტებისა და რეკომენდაციების შესაბამისად, სტიპენდიები და გარანტები სტუდენტებისათვის. დასაბუთებულია საგანმანათლებლო მომსახურებაში ცვლილებების აუცილებლობა საერთაშორისო სტრატეგიული პარტნიორობის გათვალისწინებით.

Оксана Присвицла
Днепропетровский государственный технический университет

**РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ЧЕРЕЗ
МЕХАНИЗМЫ МЕЖДУНАРОДНОГО СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА
Аннотация**

В статье Рассматривается мировой опыт международного стратегического партнерства на основе изучения специальной литературы и суммирования практического опыта стран Евросоюза. В условиях интенсификации европейских интеграционных процессов в сфере образования и науки международное сотрудничество приобретает особое значение. Определены главные приоритеты образовательных проектов в том числе многостороннее партнерство между университетами, повышение программной подготовки, внедрение механизмов гарантии качества в соответствии с европейскими стандартами и рекомендациями, стипендии и гранты для студентов. Обоснована необходимость изменений в образовательных услугах с учетом международного стратегического партнерства.

E.V. Vakulenko

*Researcher of the Institute of World Economy and International Relations
of the National Academy of Sciences of Ukraine*

STATE REGULATION OF INNOVATION INVESTMENT PROMOTION

Annotation

Recently, the relevance and significance of research devoted to the study of the mechanisms of state regulation of innovation has increased. This may be due to the increased research intensity of the economic progress. The extended reproduction has become unthinkable without the presence of a science factor therein, and the economic.

Key words: innovation policy, transnational corporations, government regulation mechanism. development acquired the innovative character.

Problem

To conduct a scientific assessment of the causes of depression of innovative directions of the participants of economic relations in Ukraine and to develop a basis of the holistic financial and economic mechanism to ensure the effective scientific technical progress, innovation activity mechanism of transnational corporations and individual companies.

Research objective: to develop the proposals on development strategy and state support of an innovative enterprise.

Research object is a financial mechanism of state regulation in order to attract the investment.

Research results

An important part of the institutional policy of the state is a scientific and technical regulation. In general, the scientific and technical regulation is a set of measures and instruments of the state policy, which aims at accelerating the scientific technological development at the level of countries, regions, groups of states. The scientific and technical regulation takes the form of diverse tax and financial, organizational and institutional assistance, regional integration policy, and the extent of its effectiveness is largely determined by the quality and dynamics of modern development. Several authors, mentioning the conscious factor in the regulatory and institutional practice, use the "architectonic" term. Meanwhile its use when describing the proper economic, social and reproductive systems refers to the processes, which are both consciously controlled and independent of conscious activity, thus reflecting two different development factors – those related to the patterns of conscious building of a reproductive structure and the patterns of the objective nature [1].

The further scientific progress leads to the fact that the traditional dilemma of "free entrepreneurship or government intervention" is increasingly resolved in favor of the latter option. It is at the national level that the most clear identification of priority areas of reproductive mechanisms of the macroeconomic level is possible. It is, after all, aimed at solving the problems of adequate centralized definition of microeconomic benchmarks, improving the national competitiveness indicators, productivity, resource, cost, and saving the working time. Moreover, some tools and measures from the list of managerial tasks of the government level are uncontested, that is inherent only to it in cases when it comes to the non-profit or too ambitious for individual economic organizations research, design or implementation projects. [2]

The clear and skilled actions of state bodies promote the adaptation of industrial relations to rapid, and sometimes even abrupt development of the global productive forces, which is a necessary function of management in modern conditions. This promotion can not take place simultaneously in two substantially different but interrelated areas, i.e. the development of scientific, technical, design and implementation developments on the national scale, as well as provision of inflow and practical implementation of advanced foreign achievements.

The real means and forms of such policy is to define the state-level priorities of R&D, experimental development and implementation of the required organizational and economic measures, coordination of scientific and technical research, resource mobilization, compensation of costs in the cases of protracted process cycles, patent and licensing regulation, provision of measures in the area of cooperation, encouragement of foreign investment and so on.

Generally, in the modern conditions of liberalization of the international cooperative relations due to restriction of state influence in the other areas, the importance of the science and technology policy is growing. The complexity of the above selection shows that there is a wide range of approaches used in a particular country, or during a certain time. So instead of the course on adaptation of the latest scientific and technological achievements in organizational principles of mass purchases of patents and licenses adopted in the early postwar decades in Japan, now the policy of the most active promotion of domestic research and development in the fields of electrical engineering, robotics, and basic science is more pronounced.

The issue of centralization level of scientific and technical regulation is addressed differently. For example, while in the UK, which is an example of relatively decentralized approaches, there is no rigid state planning of the science and technology policy, in Japan it plays a significant role and provides for annual determination of its priority areas.

Strengthening the "state" principles of scientific and technical regulation both in international cooperation and in terms of the overall economics is observed in the United States. The leading agencies taking part therein are NASA, Departments of Defense, Energy, Health, and the National Science Foundation. This list should be supplemented also with the Congress and its committees and subcommittees. Since the end of the 70s' the Committee to Coordinate the Industrial Innovations, Office of Science and Technology Policy and other structures, coordinating and conducting the analytical, expert consulting work with many areas operate in the USA in the aforementioned segment.

We can conclude that a deliberate policy in the field of science and technology has crossed the national boundaries and took a prominent place in the tactics and long-term strategy of organizations such as the OECD, the EU (special role here belongs to the EU Commission), UNESCO and others.

The national efforts are increasingly complemented by joint actions of the states within the structures and integration groups they create. As UEPLAC [3] experts note, in Western Europe, the national measures are complemented with the Community programs, such as the Cooperation and Action for Technology and European Strategic Program for Research in Information Technology. There is also a widely known Eureka program launched in 1985 for the purpose of financing the projects "close to market". According to the rules of Eureka, the feasible project should support the development of high-tech products and technologies, and involve the partnerships at least two companies in one of 24 member countries of the program (European Union and Eastern Europe), while the main advantage of the program is the free financing of up to 30% of the planned expenditures of research programs.

Indeed, the Eureka regional program of scientific and technical cooperation occupies a prominent place among international research programs. Its system contains the following separate projects: Eurocom - creation of new generations of communication and management systems, Euromatic - development and arrangement of manufacture of the electronic computer products and devices, Euromat - creation of new synthetic materials, polymers, etc. Eurorail - construction of high-speed railways. ESPRIT - European strategic program of research in the field of information technology systems, BRITE - Basic research in industrial technology, SPRINT - Strategic program of innovation and technology transfer, and RASE - Research and development in the field of advanced technologies for Europe are open for cooperation.

The dynamic development of scientific and technical potential of the economy can only be achieved subject to the active regulatory and stimulatory role of the state. The

experience of all major market states and dynamic countries of the South-East Asia shows this. It goes about the financial support of scientific technological development and organizational support, creation of the required legal framework.

It should be noted that the system of scientific and technical support of export production in the West generally has no expressed independence and is seamlessly incorporated into the national projects and R&D promotion programs, as well as the practical application of innovations. They are characterized by the cross-cutting nature of the cyclical process of "science - production-consumption."

The international cooperation in science and technology plays an active role in shaping the modern open economic system. Such a cooperation contributes to:

- improvement of national production and reproduction processes;
- promotion of increased research intensity of national production through technological specialization as well as attraction of foreign technology in the form of products, know-how etc.;
- well-being improvement, addressing the social problems by means of technological progress where possible;
- improvement of the environmental situation through the introduction of energy - and material-saving technologies, use of the more functional new chemical, biochemical, and ceramic materials alternative to the natural materials.

The nature of the current socio-economic development of individual countries and the whole civilization, the peculiarities of economic competition in international markets for goods and services clearly indicate that a required component of sustainable economic development today is the growth of intellectual potential, as well as scientific and technological innovation. This growth is a major priority of the state policy of stimulating the entrepreneurial activity in the key areas of technological production, partial redistribution of national income and direction of funds for the development of science and implementation of new technologies. Thus the competition acquires new features, primarily, it becomes not only economic, but also integrates the non-economic factors and components, and should be considered as a complex phenomenon of the social and economic life.

Recently, the relevance and significance of research devoted to the study of the mechanisms of state regulation of innovation increased. This is due to the increased research intensity of the economic progress and the need to create favorable conditions for raising funds for innovation projects. The extended reproduction has become unthinkable without the presence of a science factor therein, and the economic development acquired the innovative character. One of the central issues is encouragement of innovation and reasonable financing of R&D and innovation programs. Thus, we need the financial and economic mechanism as a set of conditions contributing to the revival and promotion of innovative activity in our country. The task is to conduct a scientific assessment of the causes of depression of innovative aspirations of participants of economic relations in Ukraine and to develop a basis for a holistic financial and economic mechanism to ensure the effective scientific technical progress and the mechanism of corporate innovation activity. The goal is to develop the proposals on strategy development and state support of an innovative enterprise.

In the area of innovation policy of Ukraine there are certain contradictions. They include:

- one of the most important current factors is the presence of the military conflict. As regards the forecast for the future, this factor should be considered temporary, but one should understand that the risks of such planning are related both to the time and global financial losses;
- there is no precondition for interest of transnational corporations and separate companies in scientific and technological enterprise search, inventions,

innovations; there is no system of cost-effective accumulation of resources for innovative entrepreneurial projects; the interest in investment in the production modernization is almost lost;

- underestimation of the decisive role of the state and regional authorities in the formation of innovative market infrastructure;
- shortage of highly skilled professionals;
- lack of economic doctrine of Ukraine's economic development aimed at attraction of investment from transnational corporations on the development of their subsidiaries in Ukraine. This is a very important area, since the TNCs are able to collect sufficient funds to implement innovation. It is extremely important for the economy of Ukraine to raise funds for production modernization.

An innovative type of economic development requires:

- the appearance of a clearly marked function of science with continuous intensification of social and individual production processes;
- conversion of new technologies into one of the decisive factors of competitive strategies of firms planning the long-term success in the domestic and foreign markets;
- high solidity of the most significant technological innovations based on economic studies;
- increased flexibility of organizational and economic forms that combine the efforts of researchers, developers, and marketers capable of generating the high commercial and socio-economic impact;
- availability of resource and financial environment having the high innovative readiness;
- significant institutional impact (national, regional etc.) on the science and technological development, as well as scientific and technological innovation mechanism.

The goal of innovation policy of Ukraine should be the creation of economic legal and organizational conditions for increased competitiveness of domestic products, effective use of scientific and technical research results, and addressing the other issues of socio-economic development. Activation of the innovation process and improvement of its effectiveness, including the widespread development of high-tech achievements and immediate updating of the active part of fixed assets is a primary way for economic recovery of the country. The formation and implementation of innovation policy is based on creation of such management, economic and financial system which will allow the highly efficient use of intellectual, scientific, technical and industrial potential in the real sector based on the new institutional and legal framework.

The state regulation of innovations includes the factors such as legal regulation of innovation; development of a long-term innovation strategy based on the long-term and medium-term socio-technical innovation and environmental predictions given the future changes in the domestic and international market conditions; as well as selection of innovation priorities. The resources, which can be allocated by the state and the private sector for innovative transformation of the economy, are limited. Therefore, it is important not to disperse them, but focus on a relatively narrow range of advanced technologies giving the greatest effect. This is achieved by identifying the priority areas of science, engineering and technology.

The current taxation strategy provides broad opportunities to attract foreign capital, including funds accumulated to implement innovations directly by transnational companies.

In 2011, the Tax Code of Ukraine was enacted, which contains the regulations which must stimulate the fundraising in production modernization. These regulations include, for example, Article 158 of the TC of Ukraine, "Features of corporate income taxation received in

connection with the introduction of energy efficient technologies." Article 158 of the TC of Ukraine provides tax exemption for 80% of the company profit that has equipment running on renewable energy sources, namely:

- the companies using materials, raw materials and components in the production of energy from renewable energy sources;
- the use of innovative technologies that will provide for savings and rational use of fuel and energy resources;
- manufacture of equipment for production of alternative fuels. [6]

Such exemptions must become interesting to TNCs having their production sites in Ukraine to finance their modernization.

In improving the tax mechanism one should consider a low sensitivity of companies to small tax incentives (e.g. reduction by 10 to 15%). The potent economic incentives are required. The current tax and customs policy does not stimulate the export of high technology products of domestic producers and deters the foreign investors wishing to invest in technological innovation of Ukrainian and joint ventures. Besides, there is no clear priority in the tax policy.

As a drawback, it should be noted, that the system of tax benefits equally applies to all sectors of the economy and does not prioritize the advanced high-tech areas. The right of regional public authorities to conduct an independent tax policy to encourage the companies to upgrade their production, products, and services provided are insufficient. Ukrainian companies require a special approach in building the tax mechanisms and tax policy. Low tax rates exercise a great stimulating effect on investment activity.

As for the value-added tax, it is required to exempt the specialized companies and organizations operating in the field of R&D, production, development, implementation and servicing of new products and services, as well as institutions and organizations with innovation infrastructure from tax at all. This privilege can be provided only if the volume of specified products and services is, say, at least 75% of the total; one may introduce the rules of repaying the cost of purchasing the new equipment, materials and components for manufacture of new products at the expense of tax payments for 1 to 2 years.

As regards income tax, it is advisable to completely abandon the collection of income tax from companies engaged in production modernization, buying the new domestic and imported equipment, raw materials, and accessories for products; the defense companies which are rebuilt to produce the civilian high-tech products must be exempt from income tax; for companies sending a part of profit for development of innovative infrastructure, implementation of innovative programs and regional innovation funds, the relevant part of income should be exempt from taxation. Meanwhile it is desirable to provide the regional public authorities with the right to impose the additional tax incentives to enterprises of all types of taxes within the amounts allocated to the respective budgets.

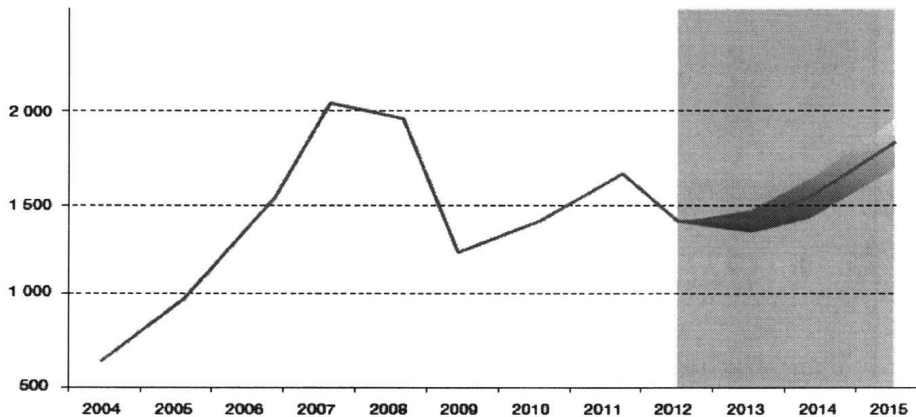
In terms of predicament of science and research activities, it is important to provide sufficient tax incentives to the relevant individuals, including the wages and other profits from research and management activities.

One must create conditions under which the TNCs are interested in attracting the innovation in development of joint ventures of innovation sector.

Under present conditions the state must have the tools to regulate the international scientific and technical cooperation, such as the selection and rationalization of priority areas of cooperation; financing the staff exchanges; connection to the world systems of scientific and technical information; inclusion in the global technology space by introduction of international standards and norms in the country; provision of legal, brokerage, consulting and other services to participants of cooperation; support of international contacts of small and medium business innovation; state encouragement of foreign investment in the innovation sector; foreign patenting at public expense; purchase of foreign scientific and

technical literature; attracting the foreign experts in assessment of large-scale programs and projects etc.

It is essential that the global processes of global market redistribution affect the different sectors dominated by transnational companies. UNCTAD notes that in 2013 the foreign investment remained at a level close to the level of 2012, with the upper limit of USD 1.45 trillion - this level is comparable with the average pre-crisis period of 2005 to 2007 (Figure 1). With the improvement in the macroeconomic situation and restoration of the investor's medium-term confidence, the TNCs will become able to convert their record volumes of cash reserves into the new investments. In this case, the FDI flows may reach USD 1.6 trillion in 2014 and USD 1.8 trillion in 2015. However, in this growth scenario there are still significant risks. The factors such as the structural vulnerabilities of the global financial system, eventual deterioration of macroeconomic conditions and considerable political uncertainty in the key areas affecting the investor's confidence may lead to the further reductions in flows.

Source [4] UNCTAD, *World Investment Report 2013*

Fig. 1 Global investment flows in 2004 to 2012 and forecasts for 2013 to 2015.

In addition, after Ukraine joined the WTO, much of the domestic enterprises faced the fact that it is not ready for competition growth in the domestic market with leading foreign companies. That is why today in Ukraine there is a pressing question: how to answer the TNCs' challenge not to be completely absorbed by them?

The answer may be only one, in order to interact with TNCs in Ukraine and in the world markets it is required to create our own, Ukrainian transnational structures, as it was done before by China, Russia, India, Indonesia, Mexico, Venezuela and others (excluding the industrialized countries, where there are hundreds of large TNCs). The experience of these countries shows that the national capital is able to compete with transnational corporations only if is structured into a powerful financial-industrial establishment adequate to the international counterparts and able to pursue an active foreign policy [5].

At the same time, Ukraine can create the complete closed loop corporations engaged in the extraction of raw materials, their processing, manufacturing and sale of products only in certain areas, and it will take considerable time. Some steps in this direction have already been made, though.

The powerful natural potential of our country provides Ukraine with broad opportunities to create the corporations with complete closed loop that would conduct the extraction of raw materials, processing, manufacture and sale of products in certain areas,

and some steps in this direction have already been made. Some financial-industrial groups that actually managed to create a complete production cycle and have their own companies abroad formally correspond to the TNC status, although they are inferior to the foreign transnational rivals by the value of their assets, available resources, the level of management, and value of the patented technology.

References

1. Arkhiyev S. Transaction architectonic // Economic theory, 2004 No. 1. - P. 69-83.
2. Geo-economic development scenarios and Ukraine: Monograph / M.Z. Zhurovskiy, Y.M. Pakhomov, A.S. Filipenko et al. - K.: Akademiya Publishing Center, 2010. - 328 p. (Monograph Series).
3. How to support innovation? Experience of the European Union // Tacis Programme of the European Union. - K.: Ukrainian-European Advice Centre (UEPLAC), 2001. - <http://www.ueplac.kiev.ua/papers/files/innovation.pdf>. - 14 p.
4. World Investment Report, 2013: Transnational Corporations and the Internalization of R & D / UNCTAD. - New York; Geneva: UN, 2013.- XXX.36 p.
5. Manevych V.M., Synov V.V., Tuchkov A.I. HR management in innovations. - SPb.: SPbUEF Publishing House, 1997. – 67 p.
6. Tax Code of Ukraine dated December 2, 2010 No. 2755-VI. – 568 p.

ვევლინა ვაკულენკო
უკრაინის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის
მსოფლიო ეკონომიკისა და საერთაშორისო ურთიერთობების
ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომელი

ინოვაციების ინვესტიციური მხარდაჭერის რეგულირება ანოტაცია

ამ ბოლო დროს გაიზარდა იმ კვლევის მნიშვნელობა, რომელიც მიეძღვნა ინოვაციის სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმების შესწავლას. ეს შესაძლებელი გახდა ეკონომიკური პროგრესის კვლევის გაზრდილი ინტენსიობის მეშვეობით. გაფართოებული კვლავწარმოება წარმოუდგენელია მასში მეცნიერული და ეკონომიკური ფაქტორის არსებობის გარეშე.

Е. В. Вакуленко
Научный сотрудник Института мировой экономики и международных
отношении Национальной Академии Наук Украины

РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОДДЕРЖКИ ИННОВАЦИЙ

Аннотация

С некоторых пор возросло значение исследования посвященного изучению механизма государственного регулирования инвестиций. Это может быть вызвано возросшей интенсивностью исследования экономического прогресса. Расширенное воспроизводство немислимо без присутствия внем научного фактора и экономического фактора.

**რეგიონული მმართველობითი ორგანოების ინფორმაციული სისტემის
აზრის შესახებ**

ლოკალური პროცესების ინფორმაციულ-უზრუნველყოფი სისტემის (ლპუს) ძირითად ელემენტებს მისი რეალიზაციის პირველ ეტაპზე უნდა წარმოადგენდეს:

- რეგიონების შესახებ მმართველი ორგანოების ინფორმაციული სისტემა;
- რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის სისტემა;
- რეგიონების შესახებ ბუნებრივი რესურსების ინფორმაციული სისტემა.

მმართველი ორგანოების ინფორმაციული სისტემა (მოს) – ეს არის გამანაწილებელი ინფორმაციულ-მმართველობითი სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს დასამუშავებელი და წარმოსადგენი ინფორმაციების ნაკრებს. განკუთვნილია სარწმუნო ინფორმაციულ-ანალიტიკური უზრუნველყოფისათვის საშემსრულებლო და საკანონმდებლო დარგების მიერ გადაწყვეტილების მიღებისას.

მოს-ის დანიშნულებაა ინფორმაციის კომპლექსური სისტემატიზაცია და ანალიტიკური დამუშავება, რომელიც მონაცემთა გადამუშავებისას იყენებს თანამედროვე ინფორმაციულ ტექნოლოგიებს და კომპიუტერულ საშუალებებს.

მოს-ის შექმნის მიზანია გადაწყვეტილებების შემუშავებისას, მიღებისას და კონტროლის პროცესში თანამედროვე ტელეკომუნიკაციური ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებით და ახალ ტექნოლოგიურ მმართველობაზე გადასვლით მმართველობის ეფექტიანობის ამაღლება; თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების საშუალებით მომხმარებლების (მმართველობითი ორგანოების ხელმძღვანელების და სპეციალისტების) უახლესი და სარწმუნო ინფორმაციით უზრუნველყოფა.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ მმართველობითი ორგანოების ინფორმაციული სტრუქტურის კონცეფციის შემუშავება, მისი ტექნოლოგიურ-ეკონომიკური დასაბუთება და საჭიროებების ფორმირება მნიშვნელოვანია, მაშინ მმართველობითი ორგანოების ინფორმაციული სისტემის ჩამოყალიბებისას ძირითადი ყურადღება უნდა დაეთმოს კონცეპტუალურ და მეთოდოლოგიურ ასპექტებს. მოს-ის ტექნიკური პროექტირების საფუძველი სამუშაოს წინსვლიდან მიღებული შედეგები უნდა გახდეს, ის უნდა იყოს ინსტრუმენტი მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღებისას და რეგიონებზე სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების ოპერატიული და ეფექტური მართვის ხელშემწყობი.

მოს-ის ტიპური პროექტის დამუშავების მიზანშეწონილობა განპირობებულია იმით, რომ სახელმწიფოებრივი მმართველობითი ფორმალიზებული პროცედურებით დამუშავებული ინფორმაციის გამოყენება გვაძლევს მხოლოდ მიღებული გადაწყვეტილების ტირაჟირებას მინიმალური დამუშავებით, ადგილზე მიღებით.

მოს-ის ტიპური პროექტის დამუშავება საშუალებას გვაძლევს, გამოვიყენოთ ერთიანი გადაწყვეტილება ინფორმაციული სისტემის არქიტექტურის ნაწილში, პროტოკოლით მონაცემთა გაცვლაში, ინფორმაციული სისტემის სერვისებში, მონაცემთა ფორმატში, მონაცემთა სისტემაში შესვლის მეთოდებში, იმისთვის რომ დაინტერესებულ პირებს ტერიტორიულად დაყოფილი ქვესისტემებიდან გაუადვილდეთ ინტეგრაცია ერთიანი მმართველობითი ორგანოების

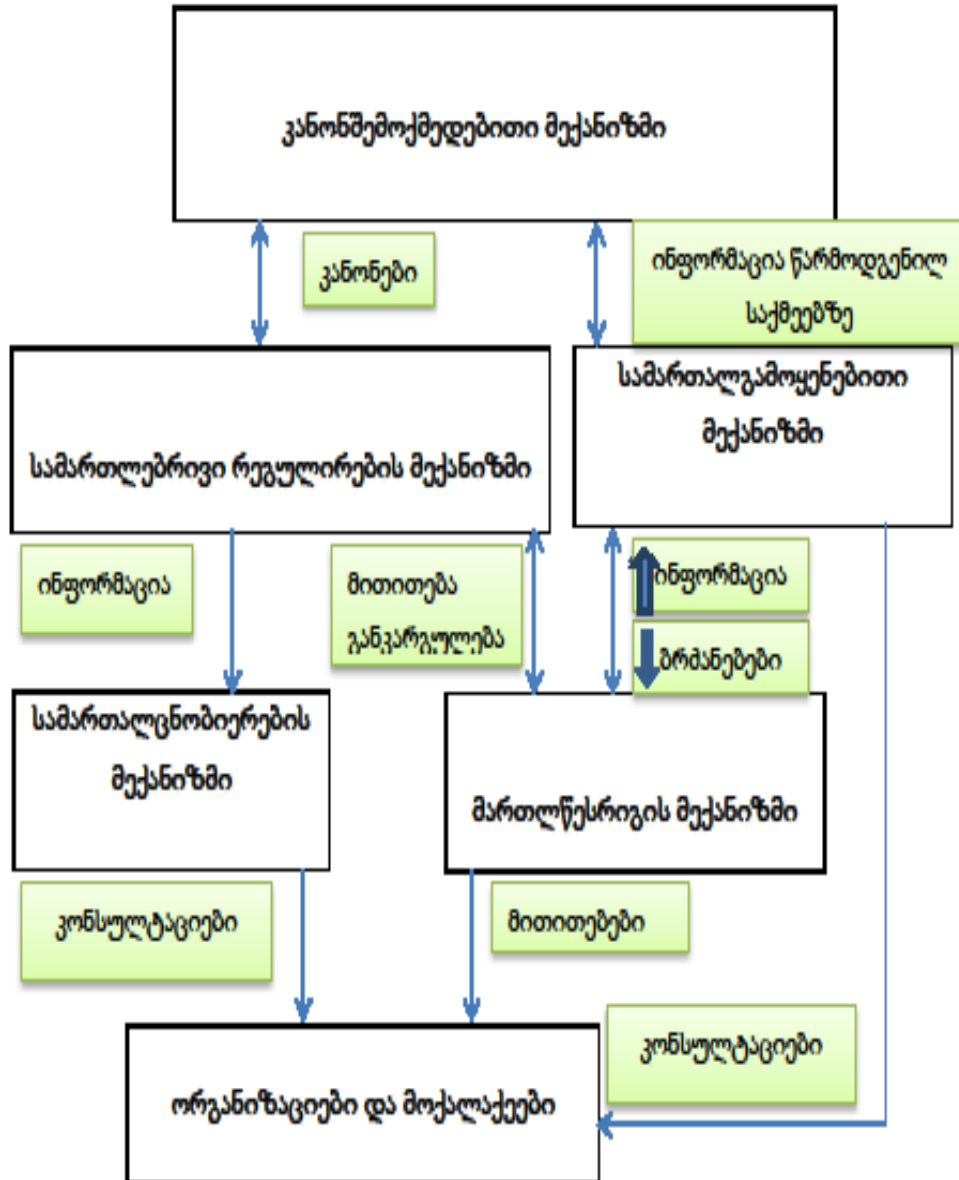
ინფორმაციულ სისტემაში. „განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში სისტემატურად იზრდება ინფორმაციული საქმიანობის ხვედრითი წილი.

ინფორმაციის განახლება და შევსება აადვილებს მიმწოდებლებისა და მომხმარებლების მოძიება-მოზიდვასა და ელექტრონული ფოსტის მეშვეობით მათთან საქმიანი კონტაქტების დამყარებას, რაც ინოვაციური ეკონომიკის განვითარების ფრიად მნიშვნელოვან ფაქტორად გვევლინება“ [6].

სამაუწყებლო ბარიერები, მმართველი პირების განსხვავებული ინფორმაციული საჭიროებები, მატერიალური და ფინანსური რესურსების შემოფარგვლა, მრავალდონიანი ხასიათის მქონე სტრუქტურების ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მმართველობა, ცენტრალიზებული მმართველობითი ფორმირებული ინფორმაციული ინფრასტრუქტურები რეგიონებზე, არ იძლევა საშუალებას, თანამედროვე პირობებით უზრუნველყოს ერთიანი ინფორმაციული სივრცის გამოყენება. გაანგარიშებებით შექმნილ პირობებში დაფუძნებული ერთიანი ინფორმაციული სისტემა მმართველობითი დონეებისთვის მნიშვნელოვანია, საიდანაც ინფორმაცია მმართველ სუბიექტებს (როგორც სახელმწიფო, ისე არასახელმწიფო) მიეცემათ თავიანთ ინფორმაციულ სისტემაში ერთიანი წესით, სტანდარტით, პროტოკოლით, რომელიც უნდა შეიქმნას რეგიონებში და რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ერთიანი ინფორმაციული სივრცის ფორმირება. აქ მნიშვნელოვანია ინფორმირებულობის პროცესის რეგულირების აუცილებლობა საკანონმდებლო-ნორმატიულ, საკრედიტო-საფინანსო, საგადასახადო, ტექნიკური პოლიტიკის და სხვა ინფორმაციული ნაკადების დამუშავებასა და რეალიზაციაში. „სახელმწიფო მართვაში ინფორმაციული ტექნოლოგიებით ტრანსფორმირდება სახელმწიფოს, ბიზნესისა და მოქალაქეებს შორის დამოკიდებულება, თანამშრომლობა, ურთიერთობების ტენდენციები, მართვის კონცეფცია, მომსახურების მიწოდების პირობები და სახეები“ [1]. ეს განაპირობებს „მოის“-ის ჩამოყალიბების კონცეფციის მხარდაჭერას, როგორც ქმედებების კომპლექსისა, რომელიც მიმართულია, დროულად და მთლიანობაში იყოს ხელმისაწვდომი სარწმუნო ინფორმაციით უზრუნველყოფა ყველა სფეროში. ორგანიზაციული სრულყოფილება პირდაპირ არის დამოკიდებული ინფორმაციული კავშირებისა და ნაკადების დონესა და ხარისხზე. მაგალითად, სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმში ეს არის ინფორმაციული კავშირები, დაფუძნებული სამოქალაქო, მმართველობით, საფინანსო და სხვა დარგებზე; ინფორმაციული ურთიერთობები სამართლებრივი რეგულირების და საკანონმდებლო, მართლწესრიგისა და სამართალცნობიერების მექანიზმებს შორის. საკანონმდებლო მექანიზმებს შორის ეს არის კავშირი სისტემის სუბიექტებს შორის, რომლებიც ასრულებენ სამართალშემოქმედებით ფუნქციას და, საერთო პრაქტიკიდან გამომდინარე, ობიექტის საქმიანობის მართვას. სამართალგამოყენებით მექანიზმში ეს არის ინფორმაციული კავშირები სამართალგამოყენებით ორგანოებსა და სახელმწიფო ხელისუფლების მქონე მმართველებს შორის. ეს ურთიერთობები გრაფიკულად გამოსახულია პირველ ნახაზზე.

სახელმწიფო სტრუქტურებს შორის ინფორმაციული კავშირები მოუწესრიგებელია, ურთიერთობები ფორმალურ ხასიათს ატარებს და ურთიერთდუბლირებას ახდენს. ამიტომაც, ინფორმაციული კავშირების სტრუქტურიზაციის სამართლებრივი კრიტერიუმები მმართველობით ინფორმაციულ სისტემაში ერთ-ერთ პირველად ამოცანას წარმოადგენს, რომელსაც სჭირდება თავისებური გადაწყვეტა. ისინი ინფორმაციული კავშირების ოპტიმალური სტრუქტურები უნდა იყვნენ სამართლებრივად ჩამოყალიბებული განსხვავებული დონეების, ქვესისტემების, რეგიონების, ტერიტორიულ, მუნიციპალურ მმართველობით ორგანოებში, ამასთან, თანამშრომლობაში გათვალისწინებული უნდა

იყოს ქვედა ეშელონები თავისი საშუალებებიდან. „ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (Иთ) გამოყენება სახელმწიფოს მართვაში ელექტრონული მართვის (ე-მართვა) კონცეფციით ხორციელდება, რომლითაც მიიღწევა სახელმწიფოს ეფექტიანი და ქმედუნარიანი მართვა. ...ელექტრონული მართვა ცვლის ძალაუფლების ბუნებას, ხდის მას უფრო გამჭვირვალეს, საჯაროსა და საზოგადოების მიერ კონტროლირებადს, უზრუნველყოფს მოქალაქეთა ჩართულობას მართვაში, მთავრობის დაქვემდებარებას მოქალაქეებისადმი, მოქალაქეების რეალურ მონაწილეობას პოლიტიკურ პროცესებში, არჩევნებში, კანონშემოქმედებაში“[8].

ნახაზი 1. მმართველობითი სისტემების ინფორმაციული კავშირები და ნაკადები

ძირითადი ფუნქციების შესრულებისას ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემამ უნდა გაითვალისწინოს მმართველობითი გადაწყვეტილების მიღების პროცესის და მმართველი სტრუქტურების განსხვავებული კატეგორიების სპეციფიკური სამუშაოებიდან გამომდინარე მიღებული გადაწყვეტილებების არაერთგვაროვნება. ამისთვის, ჩვენი შეხედულებით, სისტემამ უნდა უზრუნველყოფს:

- მმართველობითი ობიექტის მდგომარეობის მონიტორინგი;
- საშემსრულებლო მექანიზმების მიერ გადაწყვეტილებისა და ევექტურობის კონტროლი;

- შიდა და გარე პრობლემების სიტუაციური ანალიზი და განვითარების პროგნოზირების პროცესის განხორციელება;

- მმართველობითი გადაწყვეტილებების შინაარსობრივი ნაწილის მომზადება და მათი დოკუმენტური გაფორმება;

- ჯგუფური გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურის მხარდაჭერა;

- სახელმწიფო მმართველობითი და უფლებამოსილი ორგანოების საქმიანობის მართვა.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემის ფუნქციონალური სტრუქტურის წარმოდგენა სახელმწიფო ხელისუფლებასა და სამმართველოებში, ასევე ქვესისტემებთან თანამშრომლობით ერთიანობაში, რომელსაც გააჩნია შემდეგი დანიშნულება:

- დოკუმენტბრუნვის მართვა - საქმისწარმოების პროცესის მხარდაჭერა (რეგისტრაცია, დაგზავნა, დოკუმენტების დაარქივება და სხვ.), ადგილმდებარეობის კონტროლი, დოკუმენტების შესრულების მდგომარეობა, შესრულების კონტროლი, ინფორმაციით მონიტორინგის დახმარება დოკუმენტებში არსებულ პრობლემურ სიტუაციაში. „პრობლემა, რომელიც დღეისათვის საქართველოში მეწარმეებისა და ბიზნესმენების წინაშე დგას, მდგომარეობს იმაში, რომ ყოველი კონკრეტული შემთხვევისათვის მათ სჭირდებათ ხარისხიანი დოკუმენტის შედგენა. მან უნდა ასახოს კონკრეტული ბიზნესის სპეციფიკა, რომლის რეალიზაციაც ხდება საქართველოს პირობებში განსაზღვრულ რეგიონში. ამავდროულად უნდა მოიცავდეს სრულ და ამომწურავ ინფორმაციას, რომელიც საჭიროა ინვესტორისათვის, რათა დაინტერესდეს პროექტით და მიიღოს მის რეალიზაციაში მონაწილეობა“[4].

- ინფორმაციულ-დოკუმენტაციური მომსახურება – რაც გულისხმობს გადაწყვეტილების მიღებისას მაღალი ხარისხით უზრუნველყოფას:

- დოკუმენტების შეკრება, ანალიტიკური დამუშავების და ფაქტოგრაფიული ინფორმაციის წარდგენა სახელმწიფო აპარატზე როგორც მიმდინარე, ასევე სასურველი და პროგნოზირებული მდგომარეობის შესახებ ობიექტზე არსებულ შიდა და გარე საშუალებებზე.

- სახელმწიფო აპარატზე ანალიტიკური, იურიდიულ-სამართლებრივი და სამეცნიერო-მეთოდოლოგიური ხასიათის დოკუმენტების შეკრება და გადაცემა, ამასთან სპეციალურად ორგანიზებულ ფონდებში შემოსულ, არსებულ და გასულ დოკუმენტებზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

- სისტემური და სიტუაციური ანალიზი – ღრმად გაანალიზებული პროცედურები სახელმწიფო აპარატში მის გარე საშუალებებში არსებული სიტუაციური პროგნოზებით, ამასთან მანამდე მიღებული გადაწყვეტილებების შეფასების გათვალისწინებით და მაღალ დონეზე მიღებული გადაწყვეტილებებით უზრუნველყოფა.

- მმართველობითი გადაწყვეტილებების მომზადების პროცესის მხარდაჭერა – მმართველობითი ორგანოების და იმ ორგანიზაციების, რომლებსაც

ხელი მიუწვდებოდა შიდა და გარე ინფორმაციულ ფონდებზე, თანამშრომლური პირობების და კომუნიკაციური უზრუნველყოფა.

- გადაწყვეტილებების მიღებისა და მოლაპარაკებების პროცესების ხელშეწყობა – გააზრებულად და შეთანხმებულად მიღებული გადაწყვეტილებებით უზრუნველყოფა, ჯგუფურად შესათანხმებელ მოლაპარაკებებზე თანმდევი პროცედურისა და შემაფერხებელი ასპექტების დაძლევის ხელშეწყობა გადაწყვეტილების მიღებისას.

- სახელმწიფო მართვის ორგანოების კონკრეტული საქმიანობის მართვა – სტრუქტურების საქმიანობის საბოლოო მაჩვენებლების საჭირო დონეზე უზრუნველყოფა, შიდამმართველობითი პროცედურების (დაგეგმვა, რესურსების განაწილება, კონტროლი, ანალიზი და სხვ.) ავტომატიზებით და შიდა-მმართველობითი ფუნქციების ინფორმაციული უზრუნველყოფით უფრო მოქნილს და მიზნისაკენ ორიენტირებულს ხდის მმართველობითი ორგანოების საქმიანობას. „ელექტრონული მართვა მთავრობის ინსტრუმენტია საზოგადოების მშენებლობისთვის, მას დიდი მნიშვნელობა აქვს ელექტრონული მართვის სხვადასხვა კომპონენტის განსაზღვრისა და ურთიერთდამოკიდებულებაში“[9].

„იმისათვის, რომ სწორად განისაზღვროს ეფექტიანობის ამადლების გზები, ეკონომიკური განვითარების მიღწეული დონის ანალიზთან ერთად, საჭიროა ახალი გარემოებების (ფაქტორების) გათვალისწინება“[7].

სახელმწიფო ორგანოებსა და საჯარო სამსახურების შესაბამის სამმართველოებში ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემის ფუნქციონალური სტრუქტურების ელემენტების გაშლისას ჩვენს ამოცანას არ წარმოადგენდა მათი კონკრეტიზაცია. ძირითადი მიზანია - ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემის ჩამოყალიბების მიდგომის მეთოდების ჩვენება, რომელიც დაფუძნებულია ინფორმაციული საქმიანობის პირველად პრინციპებზე:

- მდგრადობა (ყველანაირი შესაძლო სიტუაციის მართვა, მათ შორის საგანგებო, როცა სამმართველოებს შორის კავშირი გარკვეული დროით ფერხდება);

- უწყვეტობა (მიზანშეწონილად, პერიოდული მმართველობითი ზემოქმედება);

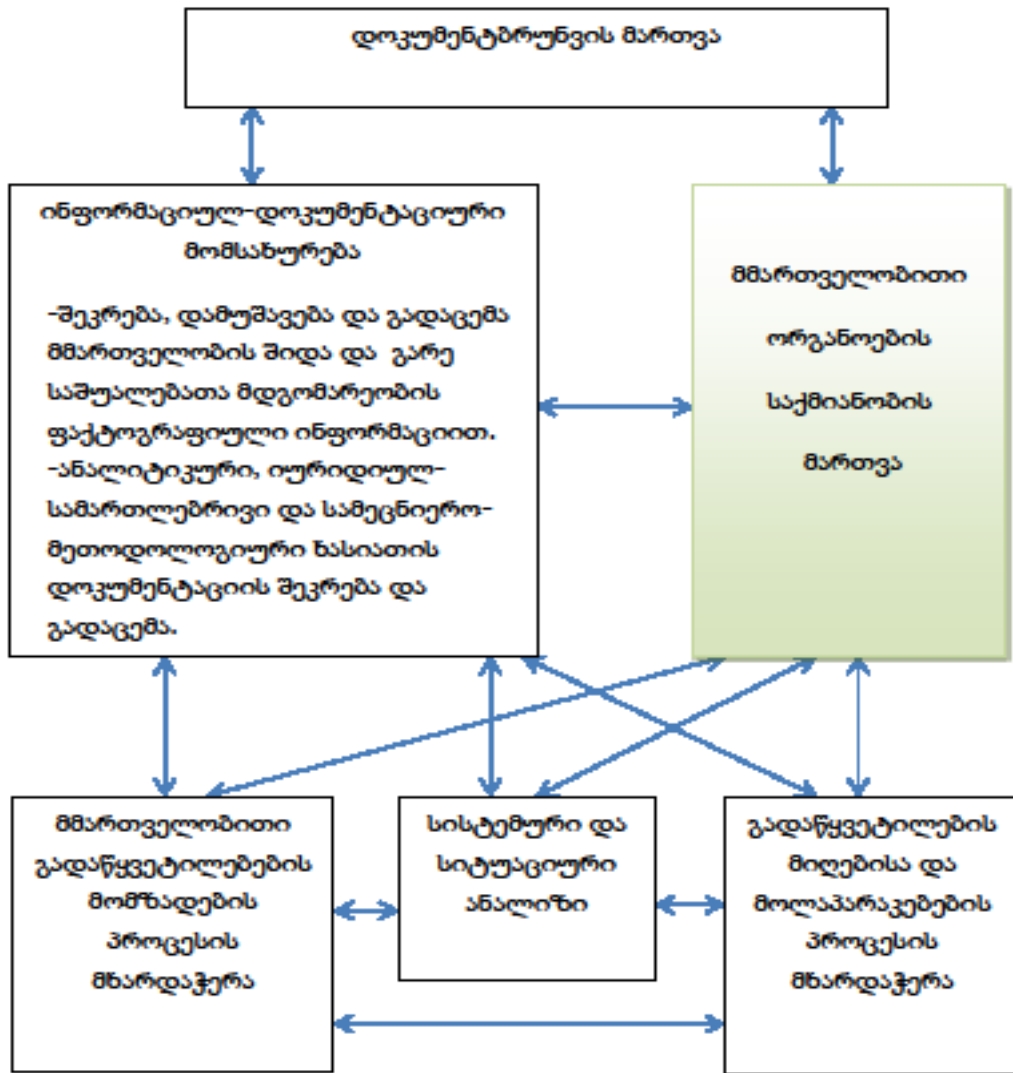
- მოქნილობა (მმართველობის ფორმის ცვლილებისას, რომელიც გამომდინარეობს ვითარებიდან და გრძელვადიანი ტენდენციების ცვლილებისას);

- კომპლექსურობა (ინფორმაციული ლოგისტიკის და სისტემის მეთოდოლოგიური თეორიის გამოყენება ორგანიზაციულ პროცესებსა და ინფორმაციულ ნაკადებს შორის ურთიერთკავშირის და ურთიერთდამოკიდებულების გამოსაყვანად);

- ოპერატიულობა (ვითარების ცვლილებებისას სწრაფი რეაგირება);

- ეფექტურობა (მართვისას ეკონომიურად შერჩეული გადაწყვეტილებები რესურსების მინიმალური დანახარჯებით).

მე-2ე ნახაზზე მოცემულია ინფორმაციულ-კომუნიკაციური საშუალებების გრაფიკული გამოსატყულება.

ნახაზი 2. სისტემის გეოინფორმაციული უზრუნველყოფის ფუნქციონალური სტრუქტურა

რაც მაღალია ზემოაღნიშნული მაჩვენებლები, მით უფრო დიდია საშემსრულებლო ორგანოების მმართველობითი საქმიანობის ეფექტურობა. ერთიანი ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემის ჩამოყალიბება სამეცნიერო ცოდნის გაერთიანების, ლოგისტიკური მეთოდოლოგიის და გეოანალიზის მეთოდის საფუძველზე ახალი ტექნოლოგიური საშუალებებით, შესაძლებლობას მოგვცემს, ძირეულად გავზარდოთ დასაბუთება და შეთანხმებულობა მმართველობითი სტრუქტურების ტაქტიკური და სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღებაში, მსვლელობისას და შესრულებისას გავაკეთოთ შესაძლო ოპერატიული ანალიზი, შევიმუშაოთ ალტერნატიული მიმართულებები და ვერსიები შესაძლო პრობლემების წარმოშობის, შეფასებისა და რეალიზაციის პროცესში.

ლოგისტიკური პროცესების ინფორმაციულ უზრუნველყოფი სისტემის დამხმარე ელემენტი უნდა გახდეს რეგიონებზე სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის ავტომატიზებული ინფორმაციული სისტემა, რომელიც გულისხმობს რეგიონებზე მუდმივი მეთვალყურეობის სისტემას, ძირითადი ბუნებრივი რესურსებისადმი, ეკონომიკისა და სოციალური მდგომარეობისადმი, მასში მოქცეული ტერიტორიებით (ქალაქებით, რაიონებით) იმ მიზნით, რომ ოპერატიულად მიიღონ მიმდინარე, ანალიტიკური და ანალიზური ინფორმაციები და შეფასებები ტერიტორიულ მართვაში გამოყენებისთვის როგორც მთლიანად რეგიონის მიხედვით ასევე მისი ცალკეული შემადგენლების – ქალაქების, რაიონების და დასახლებების მიხედვით.

ბუნებრივი რესურსების ძირითადი შემადგენლობის მიმართ შედარებით ნაკლები ყურადღებაა მიქცეული ეკონომიკური და სოციალური პარამეტრების მიხედვით სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის მიერ.

ბუნებრივი რესურსების პარამეტრები:

- ბუნებრივი რესურსების მარაგი კონკრეტული წარმოშობის ადგილით, ტყის მასივით და სხვა;
- მარაგების წლიური ცვლილება, რაც დგინდება კვლევის საფუძველზე, მარაგების გადაფასება;
- ბუნებრივი რესურსების მოპოვება წლიურად;
- ნიადაგის რესურსების მდგომარეობა წლის დასაწყისში - მიწის დანაწილების (განრიგადობის), მათი მოსარგებლის, რუკებზე მოცემული ცხრილების სახით (1:100000);
- მიწისქვეშა და მიწისზედა წყლების მარაგების მდგომარეობა აუზებზე, მდინარეებზე, წყალსაცავებზე, წარმოშობის ადგილებში.
- აღრიცხული ძირითადი ეკოლოგიური დაშვებები - ნორმები, განსაზღვრულ დონემდე დაშვებული კონცენტრაციები და გამონაბოლქვი ტერიტორიულ შემოსაზღვრულობით, შესაბამისი რუკით.

ცალკეული ეკოლოგიური მაჩვენებლები: დაბინძურების დონე, ბუნების დაცვის ღონისძიებების დანახარჯები, გადასახადები ბუნებრივ რესურსებსა და დაბინძურებაზე, ჯარიმები.

სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგისთვის გასათვალისწინებელია აგრეთვე ეკონომიკური პარამეტრები (ყოველთვიური და ყოველწლიური):

- მთლიანი პროდუქტის ბრუნვა, სოფლის მეურნეობასა და გადამუშავებაში;
- რეგიონებში ნაციონალური პროდუქტის ბრუნვა;
- წარმოების ცალკეული პროდუქციის ბრუნვა (გადამამუშავებელი, სასოფლო-სამეურნეო) - ღირებულებითი და რაოდენობრივი გამოხატვა;
- სამომხმარებლო (მათ შორის სასურსათო) საქონლის წარმოება;
- დარგობრივად, მთლიანი დანახარჯების, მოგების და რენტაბელურობის მაჩვენებლები;
- მოგების და შემოსავლების მაჩვენებლები მთლიანობაში;
- ტვირთგადაზიდვების ბრუნვა – რაოდენობრივი და ღირებულებითი მაჩვენებლები სატრანსპორტო სახეობების მიხედვით;
- სატრანსპორტო ტარიფები;
- სამეურნეო დარგების ძირითადი ტექნიკური ფონდები, მათი მდგომარეობები წლის დასაწყისში და ცვეთა;
- ტვირთგადაზიდვების ძირითადი მიმართულებები და ინტენსიურობა;
- სამეურნეო ობიექტების ძირითადი ფონდების მიმართულებები;
- დარგობრივი და საწყისი ეტაპის კაპიტალდაბანდება (ინვესტიციები);

- ენერგორესურსების წარმოება და გამოყენება - რაოდენობრივი და ღირებულებითი მაჩვენებლები;

- საქონელბრუნვა სასაქონლო ჯგუფების ასორტიმენტის მიხედვით;

- იმპორტი და ექსპორტი სახეობების და რეგიონების მიხედვით;

- ფინანსური რესურსები მთლიანად და რეგიონების მიხედვით: შემოსავალი სხვადასხვა საქმიანობებიდან და მათი გამოყენება;

- ფასები სხვადასხვა სახის საქონელსა და მზა პროდუქციაზე მთლიან მასშტაბში.

სოციალური პარამეტრები:

- მოსახლეობის აღრიცხვა რეგიონებში, ქალაქებსა და რაიონებში;

- მამრობითი სქესი;

- მდედრობითი სქესი;

- შობადობისა და სიკვდილიანობის მაჩვენებლები რეგიონების, ქალაქების და რაიონების მიხედვით;

- სიცოცხლის ხანგრძლივობა;

- ჯანდაცვის ობიექტებით და ექიმებით უზრუნველყოფის მაჩვენებლები ქალაქებსა და რაიონებში ყოველ 1000 ადამიანზე (მოსახლეზე, მცხოვრებზე);

- ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებით უზრუნველყოფის მაჩვენებლები ქალაქებსა და რაიონებში ყოველ 1000 ადამიანზე (მოსახლეზე);

- სკოლამდელი დაწესებულებებით უზრუნველყოფა;

- კულტურული და სპორტული დაწესებულებების აღჭურვილობით უზრუნველყოფა;

- მოსახლეობის საცხოვრებელი უზრუნველყოფა (1 ადამიანზე არსებული ფართობი კვ.მ რეგიონების მიხედვით);

მოსახლეობის შემოსავლები:

- შემოსავლების შემადგენლობა და გამოყენება;

- საშუალო ანაზღაურება - რეგიონების, ქალაქების, რაიონების ეკონომიკური დარგების მიხედვით;

- პენსიების საშუალო დონის მაჩვენებლები;

- საარსებო მინიმუმის დონე;

- სიღარიბის დონე რეგიონების მიხედვით;

- საშუალო ანაზღაურებითი შემოსავლების მსყიდველუნარიანობა;

- საკვები პროდუქტების მოხმარება ნორმატივებთან შედარებით.

ბაზარი და სამუშაო პირობები:

- შრომისუნარიანი მოსახლეობა რეგიონებში, ქალაქებსა და რაიონებში;

- დასაქმებული მოსახლეობა რეგიონებში, ქალაქებსა და რაიონებში;

- უმუშევრობის დონე რეგიონებში, ქალაქებსა და რაიონებში;

- დასაქმებულთა დანაწილება დარგების მიხედვით;

- უცხოელ მოქალაქეთა აღრიცხვა დასაქმების სფეროების მიხედვით რეგიონებში, ქალაქებსა და რაიონებში;

- საზღვარგარეთ გასული მოქალაქეების აღრიცხვა ქალაქებისა და რაიონების მიხედვით;

- დასაქმებულთა რაოდენობა, რომლებიც მუშაობენ საზიანო და საშიშ პირობებში რეგიონების, ქალაქების და რაიონების მიხედვით;

- ტრავმები და სხეულის დაზიანებები საწარმოებში;

სამომხმარებლო სასაქონლო ბაზარი და მომსახურება:

- საქონელბრუნვის მოცულობა ქალაქებსა და რაიონებში;

- ძირითადი სამომხმარებლო საქონლის გაყიდვის რაოდენობრივი მაჩვენებლები 1 სულ მოსახლეზე;

- ძირითადი სარეალიზაციოდ განკუთვნილი სამომხმარებლო საქონლის რაოდენობის მანუშენებლები (დეფიციტი ან ზედმეტობა);

- ადგილობრივი წარმოების საქონლის მოცულობა სამომხმარებლო ბაზარზე;

- შემოტანილი საქონლის მოცულობა სამომხმარებლო ბაზარზე;

- ფასების დონე ძირითად სამომხმარებლო საქონელზე;

- მოსახლეობაზე გაწეულ მომსახურებაზე გადასახადთა მოცულობა და სტრუქტურა;

- მოსახლეობაზე გადასახადთა ტარიფები;

- საკუთრების ფორმებზე გადასახადების მოცულობა;

- სამომხმარებლო კალათიდან საკვები პროდუქტების წილობრივი ღირებულება, შედარება გასულ წელთან;

- სამომხმარებლო კალათიდან სხვა პროდუქტის წილობრივი ღირებულება, შედარება გასულ წელთან.

შემოსული ინფორმაციის გამოყენება (მიღება, შეგროვება და გაანგარიშება), რომელიც მიიღება სტატისტიკური სამსახურებიდან, სხვადასხვა მმართველი ორგანოებიდან (მიწათმოწყობის, გეოლოგიური, სატყეო, სატრანსპორტო და სხვ.), ნორმატიული ორგანოებიდან, ანალიტიკური ორგანოებიდან და სხვა, რეკომენდებული სქემებით სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის ორგანიზების გაკეთების საშუალებას გვაძლევს. მეტწილად პრობლემები ჩნდება ეფექტური იერარქიული სისტემის მქონე ორგანიზაციების მონიტორინგისას და იმ ორგანიზაციებში, რომლებსაც სხვადასხვა უწყებებში მუდმივად უწევთ ინფორმაციის შეგროვება. საბაზრო პირობებში ინფორმაციათა კრებული წამყვან სტრუქტურებში შეიძლება იყოს ფასიანი, ეს კი მონიტორინგზე გადასახადს აძვირებს.

ასეთ პირობებში მმართველი სტრუქტურების მონიტორინგისთვის ინფორმაციის შეგროვების ამოცანის გადაწყვეტის ერთ-ერთ ვარიანტს წარმოადგენს დაწესებულებების, საწარმოების აუცილებელი ანგარიშსწორების სტატისტიკური ნუსხის შესატყვისი ინფორმაციის ჩართვა. სხვა ინფორმაციის შეგროვებისას, შესაბამისი დონის მონიტორინგის სამსახურში უნდა გააფორმონ გრძელვადიანი შეთანხმებები აუცილებელი ინფორმაციის მქონე უწყებებთან და სისტემის წარმომადგენლებთან, შესაძლოა სხვა ფორმებთანაც, მონიტორინგისთვის შესაგროვებელი აუცილებელი ინფორმაციების მოპოვებისას, რომელიც უზრუნველყოფს მათი მოპოვების სისტემატურობას.

გარდა ამისა, მოხდება მიზანმიმართულად განსაზღვრული კორექტირება სტატისტიკური ორგანოების მიერ გამოშვებულ სტატისტიკური ნაკრებების ნუსხაში, ბიულეტენებსა და ანალიტიკურ მასალებში სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის გათვალისწინებით.

მაგალითისთვის, სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის სისტემაში შეიძლება იყოს ჩართული ტექნიკურ-ეკონომიკური ინფორმაცია დარგობრივ ბაზაზე, რომელიც რეგიონებზე მთლიანი სამეურნეო კომპლექსების განსაზღვრულ ეფექტურ ფუნქციონირებას ასახავს. მაგ., სათბობ-ენერგეტიკულ კომპლექსზე, სატრანსპორტო კომპლექსზე და სხვ.

მონიტორინგის მიზნისთვის გამოიყენება რეგიონებზე (წარმოქმნილი მუნიციპალურ ჭრილში) არსებული ინფორმაციები სათბობ-ენერგეტიკულ მდგომარეობასა და მასთან დაკავშირებულ ფაქტორებზე (თვითღირებულება მოპოვებული ერთეულის, წარმოებული ელექტროენერჯის ერთეულზე დანახარჯები, ელექტროენერჯის მოხმარება მუნიციპალურ ჭრილებში, ელექტროენერჯის მოხმარებელთა დაკმაყოფილების დონე და სხვ.)

ყოველივე აქედან გამომდინარე, მონიტორინგის ეფექტური სისტემის გა-
მართვა-მოწესრიგებისთვის აუცილებელია რეგიონული ადმინისტრაციების, სტა-
ტისტიკის და შესაბამისი უწყებების შეთანხმებები, რომლის ამოსავალია
ინფორმაციის, ეკონომიკურ-სტატისტიკური ნუსხის, ბიულეტენის და კრებულე-
ბის მქონე კომიტეტები, ამასთანავე, აუცილებელია დამატებითი ინფორმაციები,
რომლებიც მიიღება კვლევების შედეგად.

„რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის სახელმწიფო რეგულირების
კარგად აპრობირებულ და მძლავრ ინსტრუმენტს წარმოადგენს სახელმწიფო
და რეგიონული მიზნობრივი პროგრამები. მათი შედგენა, როგორც წესი, ხდება
რეგიონის სტრატეგიული განვითარების კონცეფციის საფუძველზე“[5].

ამოცანების ძირითადი ტიპები, რომლებიც რეგიონულ სოციალურ-ეკო-
ნომიკური მონიტორინგის სისტემაში წყდება, განისაზღვრება რეალური ინფორ-
მაციული ბაზის არსებობით, ტერიტორიული მმართველობის, რეგიონული
ორგანოების და ადგილობრივი მმართველობის დახმარებით.

რეგიონული სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის შემდეგი ამოცანათა
ტიპები გამოიყოფა:

- ცალკეული განსხვავებული მაჩვენებლები და მათი შეთავსებადობა
(ჯგუფური მაჩვენებლები) რეგიონული და ტერიტორიული სოციალურ-ეკო-
ნომიკური განვითარების მდგომარეობის მიმდინარეობაზე სისტემატური
დაკვირვებით. თუ ინფორმაცია ფორმირდება ყოველთვიური ან ყოველკვირეული
პერიოდულობით, დაკვირვება შესაძლებელია დროის ამ ინტერვალითაც;

- ცალკეული ერთგვაროვანი პროცესების დახასიათება და მაჩვენებლების
შეფასება რეგიონებში და მათ ცალკეულ ტერიტორიებზე, მინიმალური და
მაქსიმალური მაჩვენებლების სხვაობების გამოყოფა. ერთგვაროვანი ხასიათის
სიდიდეებზე დაკვირვება რაიონებში, ქალაქებში, დასახლებებში, როგორცაა:
მოსახლეობის რაოდენობა, პროდუქციის წარმოება ერთ სულ მოსახლეზე და
სხვა მსგავსი მაჩვენებლები;

- სხვადასხვა სოციალურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების დინამიკის ცვლი-
ლებაზე დაკვირვება როგორც მთლიან რეგიონებზე, ასევე მათ შემადგენელ
ტერიტორიებზე: დასაქმებული და უმუშევარი მოსახლეობის აღწერა, პრო-
დუქციის წარმოება და მოთხოვნა, ფასები, ტარიფები და სხვა;

- სხვადასხვა მაჩვენებლების (გადახდების მაჩვენებლები) ცალკეულად
აღრიცხვა რეგიონებზე, ქალაქებსა და რაიონებში, შესატყვისი ცხრილების
აგება;

- ტერიტორიების დაჯგუფება (რაიონების, ქალაქების, დასახლებების)
ერთეული ერთგვაროვანი მაჩვენებლების დონის დინამიკით;

- გამოყოფილი მაჩვენებლების დინამიკის ეკონომიკური პროგნოზი-
რების შეფასება როგორც რეგიონებზე მთლიანობაში ასევე მის ცალკეულ
ტერიტორიებზე. მაგ., აღრიცხული მოსახლეობის დასაქმების შესაძლო დინა-
მიკის შეფასება, სხვადასხვა სახის პროდუქციის წარმოების, მათი მოხმარების,
ფასების და სხვა დინამიკის შეფასება;

- შესაძლო მოხმარების მოცულობის პროგნოზების შეფასება რეგიონებზე
მთლიანობაში და მის ცალკეულ ტერიტორიებზე, სატრანსპორტო მომსახურე-
ბაზე, ცალკეული ბუნებრივი რესურსების მოხმარებაზე, შრომით რესურსებზე,
სხვადასხვა სახის სოციალურ ინფრასტრუქტურაზე, ძირითად საქონელზე,
მოსახლეობის მომსახურებაზე და სხვა;

- დარგობრივი განვითარების შესაძლო ვარიანტების შესწავლა: ენერჯე-
ტიკა, ხე-ტყის დამზადება და დამუშავება, წარმოება და ტრანსპორტი და სხვ.
ურთიერთდაბაღანსების შეფასება: წარმოება-მოხმარების, მოთხოვნა-მიწოდე-

ბის, შემოსავალ-გასავლის, წარმოება-დანახარჯის ერთგვაროვან პროდუქციაზე რეგიონებში და ერთეულ ტერიტორიებზე;

- ერთგვარი დარგების განვითარების (მოცულობა, ვარდნა) ზოგიერთი კრიტიკული დონის გამოვლენა და აღრიცხვა, როდესაც შესაძლებლობის ამოწურვის შემდეგ შეინიშნება წარმოების ეფექტურობის დონის ვარდნა ან ეკოლოგიური პრობლემების გამწვავება, კრიზისული მოვლენები. მაგ., ენერჯის მკვეთრი ვარდნა, სამომხმარებელი საქონლის იმპორტის და გაყიდვების მოცულობის მკვეთრი ვარდნა მნიშვნელოვანი ცალკეული ბუნებრივი რესურსების (ტყის, წყლის და სხვ.) მოპოვების შემცირებისას. ასეთი კრიტიკული მაჩვენებლების აღრიცხვის შემდეგ შესაძლებელია ზოგიერთი მიმდინარე მაჩვენებლებზე გადაინაცვლოს, მიუახლოვდეს კრიტიკულს;

- ტარიფების კრიტიკული დონეების აღრიცხვა საბაზო დარგების პროდუქციაზე (ენერგეტიკული, სარკინიგზო-სატრანსპორტო და სხვ.). ამ დარგებში მაქსიმალური მოგების მიღწევის შემდეგ შეიძლება მოხდეს გადამუშავების და სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მასშტაბური შემცირება.

„ადრინდელმა კლასიკურმა სკოლამ ეკონომიკური ზრდის ამოსავალ ფაქტორად მიიჩნია შრომა, კაპიტალი და მოსახლეობა. თანამედროვე პირობებში მას ემატება განათლება, პროფესიული მომზადება და ტექნიკური პროგრესი“[3].

ჩამოთვლილი პრინციპების გამოყენებით ლპიუსის ჩამოყალიბება გვაძლევს საშუალებას, მივადწიოთ მაღალ ინტეგრაციას და ოპტიმიზაციას ინფორმაციულ, მატერიალურ, ფინანსურ და სამუშაო ძალის ნაკადებში, გამოვიყენოთ „ეკონომია მოცულობიდან“ და ავამაღლოთ პრინციპულად ახალი დონე რეგიონებზე მიმდინარე ლოგისტიკური პროცესების მართვასა და კონტროლში.

„რაციონალური პოლიტიკა მოითხოვს, რომ ცდომილების შესაძლებლობა თავიდანვე იყოს გათვალისწინებული. ეს იმ მოთხოვნის მართებულობასაც მოწმობს, რომლის მიხედვითაც მხოლოდ შეზღუდული, თანმიმდევრული ცვლილებებია გამართლებული. იგი საშუალებას გვაძლევს, რომ მარცხის შემთხვევაში მისი მიზეზების შესახებ სათანადო დასკვნები გამოვიტანოთ. ამგვარი ცოდნა აუცილებელია წარმატებული კორექტირების განსახორციელებლად. მისი შექმნა კი შესაძლებელია შედეგების მუდმივი და დაწვრილებითი კონტროლის საფუძველზე. ეს კი გულისხმობს მზადყოფნას იმისთვის, რომ შეცდომები ვეძებოთ და შეცდომებზე ვისწავლოთ. აქედან გამომდინარე, თანმიმდევრული რეფორმების სოციალური ტექნიკა ცდისა და შეცდომის გასწორების მეთოდთან მსგავსებას ადასტურებს“[2].

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბულაძე რ. „ელექტრონული მთავრობა“, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2013, 433 – 43 გვ.
2. გველეხიანი რ. ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“, №6 –19 გვ. მითითებული ლიტერატურა POPPER, K.R (1957a), The Poverty of Historicism, 6. Aufl., Neudruck, London 1999. Übersetzt in: KIESEWETTER, H. (Hrsg.), Gesammelte Werke 4, Das Elend des Historizismus, 7. durchges. u. erg. Aufl., Tuebingen 2003.–გვ.87.
3. კახნიაშვილი ჯ. „მაკროეკონომიკა“, საგამომცემლო ფირმა „სი-ახლე“. თბილისი, 1996, 496 – 276 გვ.
4. მაგრაქველიძე დ. „ფინანსური რისკები და მათი მართვის მეთოდები“, ISB 978-9941-0-4135-8 ელ. ვერსია. თბილისი 2012 წ. 282 – 125გვ.

5. მესხია ი., გველესიანი ე. „რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა“, საგამომცემლო სახლი „ინოვაცია“, 2010, 224 – 53 გვ.
6. ჩიქავა ლ. „ინოვაციური ეკონომიკა“, თბილისი, საგამომცემლო ფირმა „სიასლე“, 2006, 452 – 170 გვ.
7. ჭითანავა ნ. „გლობალიზაცია და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემები“, შრომები, მე-8 ტომი. საქართველოს ეკონომიკის მეცნიერებათა აკადემია, თბილისი, გამომცემლობა „სიასლე“, 2010, 356 – 117 გვ.
8. Durrant F. The World Wide Web enhancing e-government in the Caribbean. World Library and Information Congress: 71 th IFLA General Conference and Council “Libraries – A voyage of discovery” Oslo, Norway. August 14 th – 18 th 2005. <http://archive.ifla.org/IV/ifla 71/papers/167-e Durrant. pdf>.
9. Sangeeta Sh. E – Governance: An Approach to Manage Bureaucratic Impediments. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/-public/documents/un/unpan019250.pdf>.

დავით ხაჯომია

საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის დოქტორანტი.

რეგიონული მმართველობითი ორგანოების ინფორმაციული სისტემის არსის შესახებ ანოტაცია

რეგიონებზე მმართველობითი ორგანოების ერთიანი ინფორმაციული სისტემის დანიშნულებაა შედეგების ანალიტიკური განჭვრეტა, რომლის მიზანს წარმოადგენს მმართველობითი ეფექტიანობის ამაღლება. ის ხელს უწყობს რეგიონებზე სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების ოპერატიულ და ეფექტურ მართვას. სოციალურ-ეკონომიკური მონიტორინგის და ბუნებრივი რესურსების ინფორმაციულ სისტემასთან ერთად, ის ქმნის ლოგისტიკური პროცესების ინფორმაციული უზრუნველყოფის სისტემის ჩამოყალიბების საფუძველს, რომელიც საშუალებას გვაძლევს, მივაღწიოთ მაღალ ინტეგრაციას ინფორმაციულ, ფინანსურ და სამუშაო ძალის ნაკადების მართვასა და კონტროლში.

David Khazhomia

PhD Student

Saint andrew the First-Called Georgian University

ON THE ESSENCE OF INFORMATION SYSTEM OF GOVERNING BODIES

Annotation

The purpose of integrated information system of the governing bodies is analytical foresight of the results in order to ensure efficient management. It promotes the efficient and effective management of the social and economic processes in regions. Socio - economic monitoring along with information system of natural resources provides a basis for establishing a system which provides information of logistical processes, that allows us to achieve higher integration in managing and controlling informational, financial and workforce flows.

დავით ხაჯომია
დოქორანტი, უნივერსიტეტი გუჯიის იმ. სუათო ანდრეა
პერვოზვანოგო პრი პატრიარქიის გუჯიის

О СУТИ ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ РЕГИОНАЛЬНОГО ПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

Единая информационная система органов регионального правления предназначена для аналитического предвидения результатов, чтобы гарантировать повышение эффективности управления. Это способствует эффективному и оперативному управлению социально - экономических процессов в регионах. Вместе с социально - экономическим мониторингом и информационной системой природных ресурсов, обеспечивает основу для создания системы обеспечивающей информацией о логистических процессах, что позволяет нам достичь совершенства в интеграции информации, управлении и контроле финансовых потоков и рабочей силы.

ეკატერინე შაინიძე
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

**საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემის ფუნქციონირების მმართველობის
განვითარებაში**

განვითარებულ ქვეყნებში საგადასახადო ადმინისტრირების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკა ემსახურება ორ ძირითად მიზანს – უზრუნველყოს გადამხდელთა მიერ თავისი საგადასახადო ვალდებულებების დამოუკიდებლად განსაზღვრის მექანიზმის ფუნქციონირება და გამოავლინოს საგადასახადო სამართალდარღვევის ნებისმიერი შემთხვევა. საგადასახადო კონტროლის ამოცანაა, გაუწიოს კეთილსინდისიერ გადამხდელებს საინფორმაციო თუ სხვა სახის დახმარება, ხოლო საგადასახადო სამართალდარღვევის შემთხვევაში ამოქმედოს იძულებისა და დასჯის ინსტრუმენტები.

განვითარებულ ქვეყნებში საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემა ორიენტირებულია შეგნებული საგადასახადო დისციპლინის დამყარებასა და განვითარებაზე, გადამხდელებთან მეგობრული და პარტნიორული ურთიერთობების დამყარებაზე. ამ შემთხვევაში მიზანი უფრო მეტად სამართალდარღვევის თავიდან აცილებაა, ვიდრე სადამსჯელო ღონისძიებების გატარება.

ძოგადად, საგადასახადო ადმინისტრირების ფუნქციონირების ყველაზე დიდი შედეგი ბიუჯეტის ფორმირება და ამ გზით შემოსავლების გადანაწილების ფუნქციის შესრულებაა. თუმცა, არსებობს სხვა შედეგებიც, რომლებიც, გადასახადების ფისკალურ ფუნქციასთან ერთად, მასტიმულირებელი ფუნქციის ეფექტიან მოქმედებას განაპირობებს. განვიხილოთ ისინი ზოგიერთი ქვეყნის მაგალითზე.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში არსებობს საგადასახადო დოკუმენტების მომზადებასთან დაკავშირებული ინფორმაციისა და დახმარების სერვისის უფასოდ მიღების შესაძლებლობა. შემოსავლების სამსახური ყოველწლიურად გამოსცემს სპეციალურ ბროშურებს, რომელიც შეიცავს ინფორმაციას სხვადასხვა საგადასახადო საკითხებზე და იგი გადამხდელებს სრულიად უსასყიდლოდ მიეწოდება. ბევრ ბიბლიოთეკაში არსებობს გადამხდელისთვის ხელმისაწვდომი ვიდეოკასეტები, რომლებიც შეიცავს ვიდეოგანმარტებებს სხვადასხვა საკითხებზე.

შემოსავლების სამსახურში ფუნქციონირებს უფროსის სათათბირო ორგანო ე. წ. კონსულტანტთა ჯგუფის სახით, რომელშიც შედიან საგადასახადო პრაქტიკის მქონე ორგანიზაციების წარმომადგენლები, კორპორაციათა ხელმძღვანელები, სახელმწიფო სააგენტოების უფროსები, ცნობილი იურისტები და სხვები. აღნიშნული სამსახურის ფუნქციაა საჯარო ფორუმებზე საგადასახადო მართვის და ადმინისტრირების სხვადასხვა აქტუალური საკითხების განხილვა. კონსულტანტთა ჯგუფის წევრებს ნიშნავს შემოსავლების სამსახურის უფროსი. ისინი შეიმუშავენ რეკომენდაციებს მიმდინარე და დაგეგმილ საგადასახადო პოლიტიკასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა საკითხებზე, პროგრამებსა და პროცედურებზე და წარადგენენ წინადადებებს საგადასახადო ორგანოთა მუშაობის გაუმჯობესების მიზნით.

სახელმწიფო პოლიტიკა მიმართულია საგადასახადო კანონმდებლობის შესახებ გადამხდელთა მაქსიმალურად ინფორმირებისაკენ, რის შედეგადაც მიიღწევა უმთავრესი მიზანი – საგადასახადო ვალდებულებათა ნებაყოფლობით შესრულების მსოფლიოში უმაღლესი მაჩვენებელი (დაახლოებით 83%).

დიდ ბრიტანეთში შესამოწმებელ გადამხდელთა შერჩევა ხდება გარკვეული კრიტერიუმებით, რისთვისაც არსებობს შესაბამისი კლასიფიკატორთა სისტემა. რისკის ჯგუფების გამოყოფის შემდეგ შესამოწმებელი ობიექტები ჩასატარებელი სამუშაოების სირთულის შესაბამისად ნაწილდება საგადასახადო ორგანოთა მუშაკებზე მათი კვალიფიკაციის გათვალისწინებით. თუმცა, არსებობს ალტერნატიული მიდგომაც – მიმდინარე საგადასახადო აუდიტი იშვიათად ტარდება იმ მსხვილ კომპანიებში, რომლებსაც ჩატარებული აქვთ საგადასახადო შემოწმება დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ. თუ ასეთი შემოწმების შედეგად შედგენილია დადებითი დასკვნა, საგადასახადო ორგანოები მას დებულობენ როგორც მტკიცებულებას ამ გადამხდელთან სერიოზული საგადასახადო სამართალდარღვევის არარსებობის შესახებ. თუ დასკვნა უარყოფითია ან საერთოდ არ არსებობს, აღნიშნული ფაქტი შესაძლოა საგადასახადო აუდიტის დაწყების მიზეზი გახდეს.

გერმანიაში საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემის მიზანია „თანასწორი და სამართლიანი“ დაბეგურის პრინციპების რეალიზება, რისთვისაც შესაბამისი ორგანოები შეიმუშავებენ მოქნილ სტრატეგიას. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია რისკების ანალიზი, რაც ზრდის საგადასახადო მუშაკთა საქმიანობის ეფექტურობას და საშუალებას აძლევს მათ, ყურადღება გაამახვილონ მაღალი ფინანსური რისკების და დიდი ფინანსური შესაძლებლობების მქონე გადამხდელებზე. კანონმდებლობა მკაფიოდ განსაზღვრავს გადამხდელთა უფლებებსა და ვალდებულებებს, ამასთან, აწესებს მკაცრ კონტროლს მათ შესრულებაზე, რაშიც ჩართულია საგადასახადო სამსახურის საკმაოდ რთული ორგანიზაციული სტრუქტურა. გარდა ამისა, გერმანიაში არსებობენ ე. წ. საგადასახადო კონსულტანტები, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან საჯარო მოხელეებს, თუმცა, საქმიანობის განსახორციელებლად ისინი ფინანსთა სამინისტროსაგან დებულობენ ლიცენზიას და ეწევიან ფასიან საკონსულტაციო მომსახურებას.

ნიდერლანდებში საგადასახადო ორგანოთა ერთ-ერთი სტრატეგიული ამოცანაა, გადამხდელთა სტიმულირება და დახმარება საგადასახადო ვალდებულებების შესასრულებლად. საგადასახადო სამსახური გადამხდელთან ურთიერთობისას ეყრდნობა შემდეგ პრინციპებს: პრევენცია ნაცვლად რეპრესიისა, მუდმივი მონიტორინგი და შერჩევითი კონტროლი, გადამხდელთა შესახებ სანდო ინფორმაციის შეგროვება, საწყის ეტაპზე დახმარების გაწევა და ინფორმირება, რათა აღიკვეთოს დაბეგურისაგან თავის არიდება. პრევენციული ზომების დანიშნულებაა, მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი საგადასახადო ვალდებულებების შეუსრულებლობის ალბათობა. ამასთან, ინსპექტორებმა, შეძლებისდაგვარად, პატივი უნდა სცენ გადამხდელთა ინტერესებს, მით უფრო, როცა იგი საგადასახადო ადმინისტრაციის მიზნებსაც ემსახურება. საგადასახადო ადმინისტრაცია გადამხდელებს საგადასახადო ვალდებულებათა შესრულებაში დახმარების მიზნით სხვადასხვა სახის მომსახურებებს უწევს. მათ რიცხვს მიეკუთვნება: კონკრეტული გადამხდელისთვის თანამშრომლის მიმაგრება სხვადასხვა დახმარების აღმოჩენის მიზნით, მათი მოთხოვნებისა და საჩივრების განხილვის დაჩქარება, საგადასახადო დაეებზე გადაწყვეტილების მიღების ვადების შემცირება, საჭირო ინფორმაციის დროული მიწოდება, კონსტრუქციული ურთიერთობის დამყარება და ა.შ.

საფრანგეთში საგადასახადო კონტროლის ეფექტურობის მაჩვენებლად ითვლება ერთ საანგარიშო წელში ჩატარებული შემოწმებების რაოდენობა. ხარისხობრივი მაჩვენებელია, ერთი მხრივ, შემოწმების შედეგად დამატებით დარიცხული გადასახადების თანხა (ამასთან, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რა არის აღნიშნულის მიზეზი – გადასახადებისაგან შეგნებულად თავის არიდება,

გულგრილობა, დაეწევა) და მისი სრულად გადახდის მდგომარეობა და მეორე მხრივ, შემოწმებაზე გაწეულ ხარჯებსა და დამატებით დარიცხულ თანხებს (ანუ ძალისხმევასა და რეზულტატს) შორის თანაფარდობა.

საფრანგეთში გადამხდელთა უმეტესი ნაწილი დროულად და სრულად ასრულებს საგადასახადო ვალდებულებებს. ამიტომაც, საგადასახადო ორგანო ცდილობს, მათთან დაამყაროს კარგი ურთიერთობები. ამ ტიპის საწარმოთა საგადასახადო შემოწმებების ჩატარების ინტენსივობა საკმაოდ დაბალია. გარდა ამისა, არსებობს გადამხდელთა გარკვეული ნაწილი, რომლებიც კანონმდებლობით დადგენილი წესით და ვადებში არ ასრულებენ საგადასახადო ვალდებულებებს. აღნიშნული დარღვევები შესაძლოა გამოწვეული იყოს გადამხდელის მიერ დაშვებული უნებლიე შეცდომებით ან საგადასახადო ადმინისტრაციისადმი მტრული განწყობით. ამ შემთხვევაში საგადასახადო ორგანოს მუშაკთა საქმიანობა მიმართულია ამ ტიპის გადამხდელთა ქცევის შეცვლასა და მათთან კარგი ურთიერთობების დამყარებისაკენ. თუ საგადასახადო აუდიტის შედეგად გამოვლენილია სერიოზული სამართალდარღვევა და დანაშაულის ნიშნები, ამ შემთხვევაში მაკონტროლებელი ორგანო იყენებს რეპრესიულ ფუნქციას.

იტალიაში საგადასახადო პოლიტიკას ახორციელებს ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს საგადასახადო პოლიტიკის დეპარტამენტი, რომელიც აქტიურად მონაწილეობს საგადასახადო კანონმდებლობის შემუშავებასა და სრულყოფაში. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა გადამხდელთა ინფორმირებას სხვადასხვა საგადასახადო საკითხებზე, რაც მათი მხრიდან ვალდებულებათა ნებაყოფლობით შესრულებას უწყობს ხელს. საგადასახადო შემოსავლების სააგენტო ცდილობს, ორგანიზაციის ახალი მოდელის დანერგვით მოახდინოს გადასახადებისაგან თავის არიდების პრევენცია, რისთვისაც, ინფორმაციის გაცვლის მიზნით, მჭიდროდ თანამშრომლობს სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებებთან, როგორცაა სავაჭრო-სამრეწველო პალატა, აგრარული სექტორის დაწესებულებები, საგადასახადო პოლიცია, საგადასახადო არქივი, სატრანსპორტო საშუალებების რეესტრის მწარმოებელი უწყება.

იაპონიის საგადასახადო სამსახურები გადასახადების შეგროვების დროს ხელმძღვანელობენ სამი ძირითადი პრინციპით:

- 1) კანონმორჩილი გადამხდელების პატივისცემა;
- 2) საგადასახადო სისტემის სიმარტივე და ხელმისაწვდომობა;
- 3) დასჯასთან შედარებით უპირატესობა ენიჭება გადამხდელთა ნდობას.

პირველი პრინციპის შესაბამისად იაპონიის საგადასახადო ორგანოთა თანამშრომლები ფიქრობენ, რომ გადამხდელებმა გადასახადის გადახდის დროს არ უნდა იგრძნონ დისკომფორტი. მაგალითად, საშემოსავლო გადასახადის გადამხდელ ფიზიკურ პირებს საგადასახადო დეკლარაციები ეგზავნებათ წინასწარ მათი სახელისა და მისამართის მითითებით, რომელსაც თან ახლავს შევსების ინსტრუქცია შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების გათვალისწინებით. იქვე მითითებულია საგადასახადო ორგანოს თანამშრომლის ტელეფონის ნომერი, რომელიც, საჭიროების შემთხვევაში, გაუწევს კონსულტაციას.

საგადასახადო სისტემის სიმარტივე და ხელმისაწვდომობა მდგომარეობს იმაში, რომ კანონმდებლები იცავენ შემდეგ ძირითად პრინციპს – გონივრული გადასახადები, რომლებიც არ დააზარალებს გადამხდელებს და არ აიძულებს მათ, დამალონ შემოსავლები და, შესაბამისად, გადასახადები, საბოლოო ჯამში, მომგებიანია სახელმწიფოსათვისაც. ამიტომაც, იაპონიის საგადასახადო სისტემა აგებულია არა სასჯელის სიმკაცრეზე, არამედ გადამხდელთა კონტ-

როლის სრულყოფილ სისტემაზე, რომლის პირობებშიც პრაქტიკულად შეუძლებელია გადასახადებისაგან თავის არიდება.

იაპონიაში არსებობს საგადასახადო კონტროლის სხვადასხვა მეთოდები, რომლის შერჩევაც ხდება ბიზნესის ტიპისა და მასშტაბებიდან გამომდინარე. შემოწმება შეიძლება განხორციელდეს გადამხდელის საქმიანობის ადგილას ან საგადასახადო ორგანოში. შესამოწმებელ ობიექტთა სიაში, როგორც წესი, ხვდებიან მსხვილი კორპორაციები და მდიდრული ცხოვრების წესის მქონე ფიზიკური პირები.

კანადაში მოქმედებს გადამხდელთა საკონსულტაციო მომსახურების კარგად განვითარებული სისტემა, გადამხდელთა მიღების მოსახერხებელი პუნქტები, ერთიანი სატელეფონო ქსელი კონსულტაციების გასაწევად ერთიანი სატელეფონო ნომრით. ქვეყანაში სახელმწიფო სტრუქტურები რეგულარულად ატარებენ სოციოლოგიურ კვლევებს გადამხდელთა მომსახურების ხარისხის შესწავლის მიზნით, რა დროსაც ყურადღება მახვილდება აღნიშნულის ხელმისაწვდომობაზე, საიმედოობაზე, გადამხდელთა კეთილგანწყობაზე. თუმცა, გადამხდელთათვის შესაბამისი საგადასახადო გარემოს შექმნასთან ერთად, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საგადასახადო კონტროლსაც, რომელსაც კოორდინაციას უწევს საბაჟო საქმეებისა და შემოსავლების სააგენტო თავისი რთული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი სტრუქტურით.

ამრიგად, მეტ-ნაკლებად ყველა განვითარებული ქვეყნის მიდგომა საგადასახადო ადმინისტრირების განხორციელების თვალსაზრისით მდგომარეობს შემდეგში:

- გადამხდელთათვის შესაბამისი პირობების შექმნა, რათა კანონმდებლობის დაცვით შეასრულონ საგადასახადო ვალდებულებები. ამ მიზნით ხდება მათი ინფორმირება, კონსულტაციების გაწევა, ბროშურების დარიგება, ვალდებულებათა შესრულების დროის შეხსენება და სხვა მსგავსი ღონისძიებები;

- კეთილსინდისიერ გადამხდელთა „მოფრთხილება“, რათა მათ არ იგრძნონ დისკომფორტი სხვადასხვა საგადასახადო ურთიერთობების განხორციელებისას. საგადასახადო ორგანოების თანამშრომლებს კარგად აქვთ გაცნობიერებული, რომ ასეთი გადამხდელების არსებობა საგადასახადო სისტემის გამართულად მუშაობის უმთავრესი პირობაა;

- პირველ რიგში პრევენციის ღონისძიებების განხორციელება რეპრესიის ნაცვლად, ანუ საგადასახადო კონტროლის განმახორციელებელ თანამშრომელთა ქმედებების მიზანია, ჯერ სცადონ გადამხდელთა მიერ საგადასახადო სამართალდარღვევის ჩადენის აღკვეთა სხვადასხვა ფორმით, მხოლოდ უშედეგო მცდელობების შემდეგ მიმართონ რეპრესიულ ქმედებებს;

- საგადასახადო ადმინისტრირების გარკვეული ფუნქციების გადაცემა კერძო სტრუქტურებისთვის შესაბამისი ნებართვების საფუძველზე, რაც საგადასახადო სისტემის სამართლიანობის ფუნქციის რეალიზებას გულისხმობს;

- ერთიანი საინფორმაციო სისტემების შექმნა საგადასახადო კონტროლის ღონისძიებების შეზღუდული რესურსებითა და ეფექტურად განხორციელების მიზნით;

- ელექტრონული სერვისების განვითარება გადამხდელთა მიერ საგადასახადო ვალდებულებების შეზღუდულ ვადებში და ნაკლები დანახარჯებით განხორციელების მიზნით;

- საგადასახადო ადმინისტრირების განხორციელებისას სხვადასხვა მასტიმულირებელი ბერკეტების გამოყენება, რათა გადასახადების ფისკალურ ფუნქციასთან ერთად ამოქმედდეს მასტიმულირებელი ფუნქციაც.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ განვითარებული ქვეყნების საგადასახადო სისტემებმა წლების განმავლობაში განიცადეს ტრანსფორმაცია მისი სრულყოფისა და ეფექტურობის მიღწევის მიზნით. საბოლოოდ, დიდი ძალისხმევით შედეგად მიღწეის ქვეყნის საგადასახადო სისტემის განვითარების იმ დონეს, რასაც ჰქვია ჩრდილოვანი ეკონომიკის შემცირება, საგადასახადო კულტურის ამაღლება, ფისკალური ეფექტის მიღწევა, ეკონომიკის განვითარების სტიმულირება და ა.შ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Черник 2010: Черник Д.Г., Налоги, М., Изд. Финансы и статистика, 2010.
2. Мещерякова 2008: Мещерякова О.В., Налоговые системы развитых стран мира; М, Изд. Правовая культура, 2008.
3. Бутенко ... 2012: Бутенко Л.А., Курочкина И.П., Минашкин В.Г., Солярик М.А.,Шувалов А.Е., Шувалова Е.Б. Проблемы налогового администрирования в Российской Федерации: МЭСИ, 2012. ელ. მის.: <http://www.mesi.ru/upload/iblock/e81/978-5-7764-0724-6.pdf>; Internet.
4. Попова 2008: Попова Л.,Налоговые системы зарубежных стран, 2008;
- 5.Кугаенко... 1999: Кугаенко А.А., Белянин М.П. Теория налогообложения, Москва, 1999.
6. Цели и функции налогового администрирования; 2014, განთავსებულია 29 იანვრიდან , 2014) // ელ. მის.:<http://narodirossii.ru/?p=1639>; Internet.
7. Иванов 2005: Иванов, А. Г. Понятие администрирования налогов; Финансовое право, №9, 2005.
8. ელ. მის.: http://www.italia-point.com/busines/nalogovaja_sistema_italii.html; Internet.
9. ელ. მის.: http://prostor-nw.ru/nalogi_velikobritanii.html;Internet.
10. ელ. მის.: <http://mapkc.info/stati/ezhegodnyj-v-germanii.html>;Internet.
11. ელ. მის.: www.worldwide-tax.com ;Internet.
12. ელ. მის.: http://online.adviser.kg/Document/?doc_id=30303882; Internet.

კატერინე შაინიძე

*ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი*

საბაღასახადო ადმინისტრირების სისტემის ფუნქციონირების მმართველობის განვითარებულ ქვეყნებში ანოტაცია

სტატია ეძღვნება განვითარებულ ქვეყნებში საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემის მექანიზმების თავისებურებებს. სხვადასხვა ქვეყნების მაგალითებზე განხილულია აღნიშნული სისტემის ეფექტურობის ზრდის ბერკეტები, რომელთა გამოყენება ქართულ რეალობაშიც არ იქნება ურიგო. ძირითადი პრინციპი, რაც ხელს უწყობს გადასახადების ფისკალურ ფუნქციასთან ერთად, მასტიმულირებელი ფუნქციის ეფექტურად ამოქმედებას, მდგომარეობს შემდეგში – პრევენცია, ნაცვლად რეპრესიისა, რაც განსხვავებული ფორმებით ვლინდება სხვადასხვა ქვეყნებში.

Екатерина Шаинидзе

*Докторантка Батумского государственного
университета Шота Руставели*

**МЕХАНИЗМ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ НАЛОГОВОГО
АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В РАЗВИТЫХ СТРАНАХ**

Аннотация

Статья посвящена особенностям механизма функционирования системы налогового администрирования в развитых странах. На материале разных стран рассмотрены возможности роста эффективности указанной системы, которые могут быть использованы в современной Грузии. Основным принципом, способствующим эффективному взаимодействию фискальной функции на которую имеет своеобразные формы проявления в разных странах.

Ekaterine Shainidze

A doctoral student of Batumi Shota Rustaveli State University

**FUNCTIONING MECHANISMS OF REVENUE ADMINISTRATIVE
SYSTEM IN DEVELOPED COUNTRIES**

Annotation

This article discusses the peculiarities of Functioning mechanisms of Revenue Administrative system. The ways of increasing efficient working of this system is discussed on examples of different countries. Using these ways will be effective for Georgian reality too. The main principle, which will stimulate efficient working of fiscal function together with stimulating function is the following: Prevention instead of repression. This principle works differently in different countries.

მაია დიაკონიძე
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ბიზნესის სამართლისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
ეკონომიკის სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი
ტურიზმი, კანონმდებლობა და საქართველო

ადამიანებს ყოველთვის ჰქონდათ მისწრაფება დასვენებისა და მოგზაურობისაკენ. უძველესი დროიდან ორი მიზეზი აფერხებდა ტურიზმის განვითარებას - მოგზაურობისას არსებული საფრთხე და მოგზაურობასთან დაკავშირებული დანახარჯები. ეს უკანასკნელი ტურიზმის განვითარების დამაბრკოლებელი ყველაზე გავრცელებული მიზეზი იყო და დღემდე რჩება.

მოგზაურობისა და ტურიზმის ინდუსტრია, როგორც გლობალური საქმიანობის უდიდესი სექტორი, ისეთ რთულ პოლიტიკურ პრობლემებს ბადებს, როგორცაა: წონასწორობის მიღწევა განვითარებასა და კონსერვაციას შორის, დადებითი და უარყოფითი გარეგანი ეფექტების გადანაწილება, მასპინძლებს, აბორიგენულ კულტურებსა და სტუმრებს შორის ურთიერთობა და გრძელვადიანი სტაბილურობა - ყველა ეს საკითხი განიხილება გლობალურ, სახელმწიფო და ადგილობრივ დონეზე.

ტურიზმი საყოველთაოდ ითვლება მსოფლიოს უდიდეს ინდუსტრიად. ტურიზმს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სახელმწიფო და რეგიონულ ეკონომიკაში. ტურიზმი თავისუფალი დროისა და კულტურის ინდუსტრიაში მაღალი ორგანიზაციული პლურალიზმითა და ინსტიტუციური ფრაგმენტაციით ხასიათდება.

ტურიზმი, როგორც ქვეყნების ეკონომიკის, საერთაშორისო კავშირებისა თუ საქმიანი აქტივობის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი, საჭიროებს განსაკუთრებულ სამართლებრივ რეგულირებას. ჩამოყალიბდა განსაკუთრებული დარგი - ტურისტული სამართალი.

საერთაშორისო ტურიზმი რეგულირდება კონვენციების, საერთაშორისო ხელშეკრულებების და შეთანხმებების საფუძველზე. საერთაშორისო ტურისტული სამართლის ფორმირების ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას წარმოადგენდა შეთანხმების მიღწევა ტერმინოლოგიისა და განმარტებების საკითხებში, რომელზეც მუშაობდა ერთა ლიგის სტატისტიკის კომიტეტი. მათი მუშაობის შედეგად 1937 წელს პირველად გამოქვეყნდა საერთაშორისო ტურიზმის ტერმინთა განმარტებები. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში ტურისტული ტერმინოლოგია ოფიციალურად დაამუშავა ოფიციალური ტურისტული ორგანიზაციების საერთაშორისო კავშირმა (International Union of official Travel Organization-IUOTO). 1950 წელს პირველად იქნა შემოღებული ტერმინები ექსკურსანტი, ტრანზიტული მოგზაური, 1954 წელს კი გაეროს კომისიამ მიიღო ტურისტის ახალი განმარტება, რომელიც 1963 წელს დაზუსტდა გაეროს მიერ ტურიზმისა და მოგზაურობის თაობაზე ჩატარებულ საერთაშორისო კონფერენციაზე. 1976 წელს გაერომ პირველად გამოაქვეყნა ტურისტული ტერმინოლოგიის ჩამონათვალი, სადაც მოცემული იყო ყველა მნიშვნელოვანი ტერმინი ტურიზმის სტატისტიკის წესების უნიფიცირებისთვის (Provisional Guidelines on International Tourism UNCTAD) [2, გვ.1].

მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები ტურიზმის განვითარების მიმართულებით მიღებულ იქნა ჰელსინკის შეთანხმებებში, რომელსაც ხელი მოეწერა 1975 წლის 1 აგვისტოს (ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის თათბირის ფინალური აქტი). გაეროს ეგიდით დაფუძნდა მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია (United Nations World Tourism Organization-UNWTO), რომლის მიზანს წარმოადგენს ისეთი ნორმებისა და წესების შემუშავება, რომელიც გაამარტივებს ტურისტების გაცვლას საერთაშორისო საზოგადოებაში. მსოფლიო

ტურიზმის ორგანიზაცია ხელს უწყობს გონივრული, სიცოცხლისუნარიანი და ყველასათვის ხელმისაწვდომი ტურიზმის განვითარებას, განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს განვითარებად ქვეყნებს. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია ცდილობს ტურიზმისთვის ეთიკის საყოველთაო კოდექსის (Global Code of Ethics) უზრუნველყოფას წვერი-ქვეყნების დარწმუნებით იმაში, რომ ტურისტული დესტინაციები დაბინძვნი იწვევს ტურიზმის ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული შედეგების დადებითი მხარეების მაქსიმალიზაციას და, ამავე დროს, ამცირებს მის უარყოფით სოციალურ გარემოზე გავლენებს.

1985 წელს მსოფლიო ტურისტული ასამბლეის მე-6 სესიაზე მიღებულ იქნა „ტურიზმის ქარტია და ტურისტის კოდექსი“, შემუშავდა ტურიზმის ტერმინოლოგია და ზოგადი ცნებები, ტურიზმის სტატისტიკის პრინციპები, ეროვნული კანონმდებლობისთვის აუცილებელი ნორმები და რეკომენდაციები, პრევენციის სისტემები ტურისტებისათვის, განისაზღვრა ტურისტული განათლების სისტემები.

„ტურიზმის ქარტია“ და „ტურისტის კოდექსი“

საერთაშორისო სამართალში „ტურიზმის ქარტია“ წარმოადგენს ძირითად ნორმატიულ დოკუმენტს, რომელიც არეგულირებს ტურისტულ საქმიანობას. ეს დოკუმენტი თავისთავში ასახავს ტურისტების უფლება-მოვალეობებს მოგზაურობისას. არეგულირებს ქვეყნის პოლიტიკას, განავითაროს როგორც შიდა ასევე გაშვანი ტურიზმი[3].

ქარტიის თანახმად, მთელ მსოფლიოში აღიარებულია ადამიანის უფლება დასვენების შესახებ. ამ უფლების მიხედვით თითოეული სახელმწიფო მოვალეა, შეიმუშაოს და განახორციელოს შიდასაქვეყნო და საერთაშორისო ტურიზმის განვითარების ჰარმონიული უზრუნველყოფისაკენ მიმართული პოლიტიკა. ამ მიზნით თითოეული სახელმწიფო მოვალეა: იზრუნოს ტურიზმის მოწესრიგებული განვითარებისთვის როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე საერთაშორისო მიმართულებით. შეუფარდოს ტურიზმის პოლიტიკა საერთო განვითარების პოლიტიკას. იზრუნოს ღონისძიებათა გატარებისთვის იმ მიზნით, რომ თითოეულ ადამიანს მიეცეს საშუალება, მონაწილეობდეს შიდასაქვეყნო და საერთაშორისო ტურიზმში, განსაკუთრებით სამუშაო და თავისუფალი დროის რეგულირებით. სახელმწიფო ასევე ვალდებულია, დაიცვას დღევანდელი და მომავალი თაობებისთვის ტურისტული გარემო, რომელიც აერთიანებს ადამიანს, ბუნებას, საზოგადოებრივ ურთიერთობებსა და კულტურას და მთელი კაცობრიობის კუთვნილებაა.

ამავე ქარტიის თანახმად, სახელმწიფოები მოვალენი არიან, ხელი შეუწყონ ტურისტული შეგნების ამაღლებას, უზრუნველყონ დამთვალიერებელთა და მათი ქონების უსაფრთხოება პრევენციული და დაცვითი ღონისძიებების მეშვეობით. აღკვეთონ ტურიზმის გამოყენების ყოველგვარი შესაძლებლობა პროსტიტუციის მიზნით სხვა პირთა ექსპლუატაციისთვის, გააძლიერონ ღონისძიებანი ნარკოტიკების არალეგალური გამოყენების თავიდან ასაცილებლად ტურისტებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის დაცვის მიზნით.

დოკუმენტის მიხედვით, აუცილებელია ტურიზმის სფეროს მუშაკებსა და მოგზაურობებისას მომსახურების გამწვევთა პერსონალს შეუქმნან სათანადო პირობები შესაბამისი ეროვნული და საერთაშორისო კანონმდებლობების მეშვეობით.

რაც შეეხება „ტურისტის კოდექს“, მასში განსაზღვრულია ტურისტების უფლებები და მოვალეობები ტურისტული გადაადგილებების დროს. კოდექსის თანახმად ტურისტები თავიანთი ქცევით უნდა განამტკიცებდნენ ხალხთა შორის მეგობრულ ურთიერთობებს როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე, რითაც ხელს შეუწყობენ მშვიდობის შენარჩუნებას. ტურისტები ასევე მოვალენი არიან: განსაკუთრებული ყურადღებით მოეკიდონ ადგილობრივი მოსახლეობის

ადათ-წესებს. თავი შეიკავონ მათსა და ადგილობრივებს შორის არსებული სოციალური-ეკონომიკური თუ კულტურული სხვაობების საზღვარსგან. განსაკუთრებული გულისყურით მოეკიდონ ადგილობრივ კულტურას, არ დაუშვან სხვა პირთა ექსპლუატაცია, თავი შეიკავონ ნარკოტიკებით თუ სხვა აკრძალული ნივთიერებებით ვაჭრობისაგან. რაც შეეხება ტურისტების უფლებებს, მათ უნდა მიეცეთ საშუალება თავისუფლად მოინახულონ მათთვის საინტერესო ადგილები. ტურისტები უზრუნველყოფილი უნდა იყვნენ ობიექტური, ზუსტი ინფორმაციით. დაცული უნდა იყოს მათი პირადი ხელშეუხებლობა და ქონების უსაფრთხოება. მათი უფლებების დასაცავად აუცილებელია იურიდიული თუ ადმინისტრაციული პროცედურების არსებობა. ასევე დაცული უნდა იყოს საკუთარი აღმსარებლობის გამოხატვის უფლება. 1999 წლის 1 ოქტომბერს მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალურ ასამბლეაზე, ქ. სანტ-იაგოში (ჩილე) მიღებულ იქნა „ტურიზმის გლობალური ეთიკური კოდექსი“ [5].

დღეისათვის ტურიზმის სფეროში სახელმწიფოები ხელმძღვანელობენ ტურიზმის ძირითადი საერთაშორისო შეთანხმებებით (1989 წ. ჰააგა, ნიდერლანდები) და მანილას რეკომენდაციებით (1994 წ. ოსაკა, იაპონია). ბევრ ქვეყანაში შემოღებულია ტურიზმის მარეგულირებელი ნაციონალური კანონები, რომლებშიც განსაზღვრულია ტურიზმის განვითარების ძირითადი კონცეფციები და პრინციპები, ასევე ტურისტული საქმიანობის ნორმები რეზიდენტებისა არარეზიდენტი კომპანიებისათვის. სხვადასხვა ქვეყანაში ტურიზმის მარეგულირებელი იურიდიული ბაზა პრინციპულად ერთმანეთისგან განსხვავებული არ არის, ვინაიდან იგი ეყრდნობა საერთაშორისოდ აღიარებულ ნორმებსა და რეგულაციებს, თუმცა, ამის მიუხედავად, არსებობს განსხვავებები ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური, კულტურული, ტრადიციული თუ სხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე. მოკლედ განვიხილოთ რამდენიმე მათგანი.

გაერთიანებული სამეფო. ამ ქვეყანას საკმაოდ მოწესრიგებული საკანონმდებლო ბაზა აქვს ტურიზმის სფეროში, ბრიტანეთი ითვლება ტურიზმის სამშობლოდ და შესაბამისად არ არის გასაკვირი ის ფაქტი, რომ ამ სფეროში არსებული ნიუანსები უფრო სიღრმისეულად არის გამოხატული კანონმდებლობაში. აქ კანონები იქმნება ქვეყნის პარლამენტის მიერ და ძალაში შედის შესაბამისი აქტის საფუძველზე. განსაკუთრებით აღნიშვნის ღირსია ლიცენზირების სისტემა, რომლის გარეშეც არც ერთ ტურისტულ ობიექტს მუშაობის უფლება არ აქვს [Lგვ. 210-214].

ლიტვა. ლიტვის საკანონმდებლო ბაზაც გულისხმობს ლიცენზიის აუცილებლობას და იგი ასევე დეტალურად აწესრიგებს ურთიერთობას ტურისტსა და ფირმას შორის, შესაბამისად თითოეული ტურისტის განხორციელებისას იგი მოითხოვს გაიცეს დოკუმენტი, სადაც დაწვრილებით იქნება ასახული ტურისტული მომსახურები და ამ ღონისძიებაზე პასუხისმგებელი პირის შესახებ.

საბერძნეთი. ამ ქვეყანაში ტურისტული საკითხები რეგულირდება კანონით „სასტუმროს მეპატრონეებისა და მომხმარებლების ურთიერთობების რეგულირების შესახებ“, რომელიც შესაბამისად მოიცავს სასტუმროს მეპატრონეებისა და ტურისტების უფლებებსა და მოვალეობებს [Lგვ.214-221].

საქართველო. რაც შეეხება საქართველოს, დარგის სამართლებრივი უზრუნველყოფის მიზნით 1997-1999 წლებში მიღებულ იქნა კანონები და ნორმატიული აქტები.

1996 წლის 6 მარტიდან ძალაში შევიდა საქართველოს კანონი „ტურიზმისა და კურორტების შესახებ“. ეს არის ფუძემდებლური აქტი ტურიზმისა და კურორტების სფეროში. შესაბამისად იგი არეგულირებს ტურიზმის, როგორც დარგის და ტურისტების უფლება მოვალეობებს.

კანონში მოცემულია ტურიზმის ძირითადი განმარტებანი, ისეთები, როგორცაა ტურიზმი, ტურისტი, ტური, ექსკურსია, ტუროპერატორი, ტურაგენტი, ტურისტული ვაუნერი და სხვა. ასევე მოცემულია განისაზღვრება საქართველოს ტურისტული რესურსების, მათი მართვისა და ექსპლუატაციის შესახებ.

განსაკუთრებით მინდა გამოვყო ის ნაწილი, სადაც მითითებულია, რომ საქართველო აღიარებს ტურიზმისა და კურორტების დარგს ეროვნული კულტურისა და ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად და ხელსაყრელ პირობებს ქმნის ტურისტული და საკურორტო საქმიანობისათვის.

საქართველოს ტურიზმისა და კურორტების დარგში მიმართველობით ფუნქციას ასრულებს ტურიზმისა და კურორტების დარგის მართვის აღმასრულებელი ხელისუფლების უფლებამოსილი ორგანო, რომელიც მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად ახორციელებს დარგში ერთიან სახელმწიფო პოლიტიკას, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში გამოსცემს შესაბამის ნორმატიულ აქტებს და კონტროლს უწევს ამ კანონის შესრულებას. ტურიზმისა და კურორტების დარგის მართვის შეუადგური რგოლებია რეგიონული (სამხარეო) სამმართველოები, რომელთა სტრუქტურა და ფუნქციები განისაზღვრება ამ კანონით, აგრეთვე ტურიზმისა და კურორტების მართვის სახელმწიფო ორგანოს მიერ დამტკიცებული შესაბამისი დებულებით.

რაც შეეხება ლიცენზირების სისტემას, საქართველოს კანონი მას განიხილავს, როგორც ტურისტული და საკურორტო საქმიანობის სტანდარტიზაციას, სერტიფიკაციას და ლიცენზირებას რომელიც რეგულირდება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით. კერძოდ, ამ კანონის მე-8 მუხლი „ტურისტული და საკურორტო საქმიანობის სუბიექტების სახელმწიფო რეესტრი“ მოიცავს ისეთ პარაგრაფებს, როგორცაა – „ტურისტული და საკურორტო საქმიანობის ლიცენზირებული სუბიექტების აღრიცხვის მიზნით იქმნება სახელმწიფო რეესტრი“ და „სახელმწიფო რეესტრს აწარმოებს დარგის მართვის უფლებამოსილი ორგანო [საქართველოს კანონი ტურიზმისა და კურორტების შესახებ“ [4].

როგორც ვხედავთ, ეს კანონი საკმაოდ მწირია. იგი ვერ იძლევა ზუსტ და დეტალურ ინფორმაციას დარგში არსებული მდგომარეობის შესახებ. 1997–2000 წლებში კანონში ოთხჯერ იქნა შეტანილი ცვლილებები, თუმცა დღევანდელი მდგომარეობით იგი მოძველებულად ითვლება და ვერ პასუხობს ტურიზმის დარგში არსებულ თანამედროვე მოთხოვნებს. ტურიზმი მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფად განვითარებადი დარგია, შესაბამისად, მასში მუდმივად ხორციელდება სხვადასხვა სახის ცვლილებები, იქმნება ახალი მიმართულებები, რაც, თავის მხრივ, იმ ქვეყნებს, რომელთაც გააჩნიათ ტურისტული პოტენციალი და აღიარებენ ტურიზმს, როგორც ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებას, აუცილებელია ჰქონდეთ კარგად გამართული საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც უზრუნველყოფს ტურისტული ობიექტების და ტურისტების მრავალმხრივი ურთიერთობების რეგულირებასა და უფლება-მოვალეობების დაცვას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მ. მეტრეველი, ტურიზმისა და სტუმარმასპინძლობის საფუძვლები, თბილისი, 2008.
2. Tourism services law, 5736-1976, <http://www.tourizm-law.co.il/touris.htm>
3. ტურიზმის ქარტია და ტურისტის კოდექსი <http://geshdoc.files.wordpress.com/2011/12/touris-qartia1.pd>

4. საქართველოს კანონი ტურიზმისა და კურორტების შესახებ,
http://www.economy.ge/uploads/kanonmdebloba/turizmi/turizmis_kanoni.pdf
5. <http://www2.unwto.org/>
6. Франческо Франжиалли, Глобальный этический кодекс туризма http://www.orexca.com/rus/global_ethic_code_tourism.php

Maia Diakonidze
Doctorant

ТУРИЗМ, ЗАКОДАТЕЛЬСТВО И ГРУЗИЯ

Аннотация

Развитие туризма неотделимо от необходимости законодательного регулирования этой сферы. Такая форма деятельности, как туризм, включает в себя развитие и регулирование таких направлений как здравоохранение, санитарно-гигиенические нормы, обеспечение свободы передвижения, развитие транспортных услуг, развитие курортов и использования их потенциала. Особое значение должно быть уделено развитию правовой базы туризма, в частности, экологическому законодательству, охраняемым территориям и национальным паркам. Для устойчивого развития туризма особое внимание должно быть уделено местной нормативной базе и ее дальнейшей гармонизации с законодательством ЕС.

Maia Diakonidze
Phd student

TOURISM, LEGISLATION AND GEORGIA

Annotation

A legislative regulation is very important for the tourism development. The legislative regulations includes different directions of regulation such as health, hygiene standards, ensuring, freedom of movement and expression, transportation, resorts and use their potential etc. The legal framework such as environmental legislation, protected areas and national parks, also becomes very important. Today the problems of regulation of framework and further harmonization with EU legislation are very important for the sustainable tourism development.

ტურიზმის როლი საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში

საქართველო გამოირჩევა მაღალი ტურისტული და რეკრეაციული პოტენციალით. ქვეყნისადმი ინტერესი ბოლო ათი წლის განმავლობაში განსაკუთრებულად გაიზარდა, რასაც ადასტურებს საერთაშორისო ვიზიტორთა ზრდის დინამიკა ქვეყანაში, ეს კი ტურიზმის სექტორის განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინდიკატორია. შამომავლოდ, აღნიშნული ტენდენციის შესანარჩუნებლად, ასევე აღნიშნული სექტორის თვისებრივი გაჯანსაღებისთვის, აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი პოლიტიკის შემუშავება, რაც უნდა გამოიხატოს ინვესტიციების მოზიდვისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნაში, ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებაში, შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის მომზადებაში, რაც სტიმულს მისცემს ქვეყანაში ეკონომიკური აქტივობების ზრდას.

ტურიზმის განვითარებისათვის აუცილებელია პოლიტიკის შემუშავება როგორც საერთაშორისო ჩამოსვლების, ასევე შიდა ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობის თვალსაზრისით. თანამედროვე ტენდენციების გათვალისწინებით, საქართველოს, როგორც ქვეყანას, გააჩნია გარკვეული ძლიერი მხარეები, ასეთებია:

- გეოგრაფიული მდებარეობა;
- მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობა;
- ბუნებრივი ლანდშაფტები და ეკოსისტემა;
- მინერალური, სამკურნალო წყლები და ა.შ.;
- ფოლკლორული და ეროვნული ტრადიციები;

ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაში განსაკუთრებული როლის შესრულება შეუძლია როგორც მატერიალური, ისე არამატერიალური ფასეულობების სიუხვეს, რითაც საქართველო მართლაც მდიდარია, აქ არსებობს მსოფლიო მნიშვნელობის სანახაობები. მათ დაცვაზე საერთაშორისო ორგანიზაციები ზრუნავენ. მსოფლიოში ცნობილი და უნიკალური ძეგლების დაცვა და რეაბილიტაციას ემსახურება გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია - იუნესკო (UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) [18].

საქართველოს კულტურული ტურიზმი ძირითადად დაკავშირებულია კულტურულ ძეგლებთან, თითქმის ყველა კულტურული ტური ისტორიულ ძეგლს უკავშირდება, რადგან ეს უკანასკნელი ყველა მიმართულებით უამრავია. ქვეყანაში აღრიცხულია 12 ათასი ძეგლი, მათგან სახელმწიფო იცავ 5 ათასს [19].

ტურიზმის პოტენციალის განსაზღვრისათვის ადაპტირებულია ფაქტორული ანალიზის მეთოდები. მათი გათვალისწინებით, ტურისტული მიმზიდველობის განმაპირობებელი ფაქტორები, რომელთა მიხედვითაც საქართველოს გარკვეული ძლიერი მხარეები გააჩნია, შესაძლოა ჩამოვაცალიბოთ შემდეგი სახით (ცხრ. 1) [13].

ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებს ტურისტულ მიმზიდველობას	საქართველო
ბუნებრივ-რეკრეაციული	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ხელსაყრელი ეკოლოგიური ფაქტორები; ➤ საინტერესო ბუნებრივი ლანდშაფტები; ➤ ბალნეოლოგიური და სამკურნალო კურორტები; ➤ მდიდარი ფლორა და ფაუნა;
ისტორიულ-კულტურული	<ul style="list-style-type: none"> ➤ დაცული ტერიტორიები; ➤ ისტორიულ-კულტურული ძეგლები; ➤ არქიტექტურული და არქეოლოგიური ძეგლები; ➤ სახალხო დღესასწაულები; ➤ მუსიკალური ფოლკლორული ფესტივალები; ➤ მუზეუმები, საგამოფენო სივრცე; ➤ ავთენტური ადგილობრივი ტრადიციები; ➤ უძველესი ეკლესიები, მონასტრები; ➤ რელიგიურ-კულტურული ღონისძიებები;
ეკონომიკური ფაქტორები	<ul style="list-style-type: none"> ➤ დარგის განვითარებისათვის სამთავრობო პოლიტიკის ჩამოყალიბება; ➤ თანამედროვე ტურისტული ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბების აუცილებლობა; ➤ ტურიზმის განვითარებისათვის მცირე მეწარმეების დაინტერესების აუცილებლობა; ➤ მიმზიდველი საინვესტიციო გარემოს შექმნა; ➤ განთავსების საშუალებების (სხვადასხვა ტიპის) აუცილებლობა; ➤ ტურისტების მომსახურებისათვის შესაბამისი კვალიფიკაციის პერსონალის მომზადება. ➤ სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის სრულყოფა. ➤ ტურიზმის სფეროში ერთიანი საინფორმაციო ბაზის ჩამოყალიბება;
სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფაქტორები	<ul style="list-style-type: none"> ➤ სტაბილური პოლიტიკური და ეკონომიკური ფაქტორების აუცილებლობა; ➤ ტურისტული პროდუქტების დიფერენცირება (ასაკის, სქესის, სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინებით). ➤ ადგილობრივი რეზიდენტების კეთილგანწყობა ტურისტების მიმართ; ➤ გარკვეული გარანტიები უსაფრთხოების, კომფორტული პირობების შესაქმნელად.

საქართველოს პოტენციული გამოიხატება იმ ბუნებრივ სიმდიდრეებში, რომელიც გააჩნია ქვეყანას. მ.შ. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისტორიულ-კულტურული ძეგლები, დაცული ტერიტორიები, ბუნებრივი რესურსები.

● **ისტორიულ-კულტურული ძეგლები** – ტურიზმის განვითარების კუთხით განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ისტორიულ-კულტურულ მემკვიდე-

რობას, დასახლებათა ტრადიციულ არქიტექტურას და რეგიონის განსახლების სისტემას. საქართველოს ნებისმიერი კუთხე აღნიშნული თვალსაზრისით მდიდარია და მას იმის შესაძლებლობას აძლევს, რომ კულტურული ტურიზმი ერთ-ერთი მოწინავე მიმართულება გახდეს. ქვეყანაში არსებული 12000 ისტორიის, ხუროთმოძღვრების და არქიტექტურის ძეგლი, მათგან 4 შეტანილი იუნესკოს მსოფლიო მნიშვნელობის ძეგლთა ნუსხაში და სხვა უამრავი ისტორიულ-კულტურული ღირსშესანიშნაობა – ეს ყოველივე ამის საწინდარია. აღსანიშნავია მუზეუმების და თეატრების რაოდენობა. 188 მუზეუმი, მათ შორის – ისტორიული (მხარეთმცოდნეობის) 61; მემორიალური 78; ხელოვნების და ლიტერატურის 20; მუზეუმ-ნაკრძალი 11 და 44 თეატრი. კულტურული ტურიზმის როლი უმნიშვნელოვანესია მსოფლიო მემკვიდრეობის დაცვა-შენახვისათვის. იგი მოიცავს ტურიზმის ყველა იმ მიმართულებას, რომლებიც დაკავშირებულია ერის ისტორიის, კულტურის, ეთნოგრაფიის, მატერიალური და სულიერი მემკვიდრეობის პოპულარიზაციასთან. კულტურულ მემკვიდრეობაში შედის არა მარტო ძეგლები, არამედ ფესტივალები, მუზეუმები, ხელოვნების შემოქმედებითი დარგები, კულტურული მოვლენები, კუსტარული მრეწველობის ნაკეთობები, კულინარია. კულტურული ტურიზმი ხელს უწყობს თვითშეგნების ამაღლებას ადგილობრივ მოსახლეობაში.

საქართველოში კულტურული ტურიზმის განვითარება უნდა დაიგეგმოს ისტორიული ძეგლების ისტორიულ-ხუროთმოძღვრული ღირსებებისა და მათ გარშემო არსებული ინფრასტრუქტურის გათვალისწინებით.

საქართველო კულტურული მრავალფეროვნების თვალსაზრისით ძალზე საინტერესო ქვეყანაა და სამწუხაროა, რომ დღეს უამრავი უმნიშვნელოვანესი ობიექტი რჩება ყურადღების გარეშე, მრავალი მათგანი პასუხობს იმ სპეციფიკურ კრიტერიუმებს, რომელთა მიხედვითაც მსოფლიო მემკვიდრეობის სამთავრობოთაშორისო კომიტეტი ცნობს, რომ ძეგლს გააჩნია განსაკუთრებული, ზოგადსაკაცობრიო ღირებულება. საერთოდ, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელობას, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა თვითონ ერი უფრთხილდებოდეს, იცავდეს და ზრუნავდეს მის გადარჩენაზე.

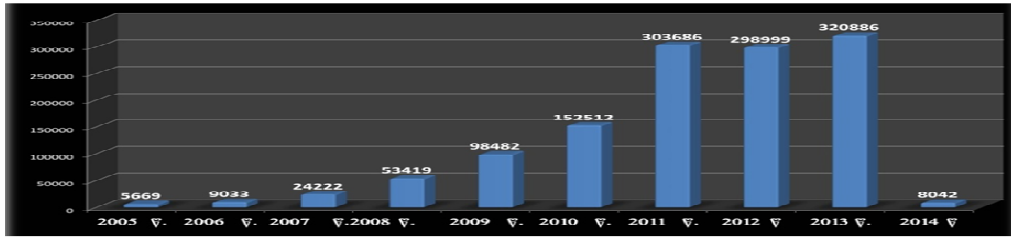
საქართველოში დაცული ტერიტორიების დაარსებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. პირველი დაცული ტერიტორია დღაგოდუხის სახემწიფო ნაკრძალი შეიქმნა ჯერ კიდევ 1912 წელს. ამჟამად საქართველოს დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობია 520 273 ჰა, რაც ქვეყნის ტერიტორიის დაახლოებით 7,46 %-ია. დაცული ტერიტორიების დაახლოებით 75% ტყით არის დაფარული. დაცული ტერიტორიების უპირველესი დანიშნულება უნიკალური ბიომრავალფეროვნების, დამახასიათებელი ეკოსისტემების დაცვა-შენარჩუნებაა [5].

საქართველოში IUCN-ის⁶ კრიტერიუმების მიხედვით არსებობს 68 სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორია, მათ შორის:

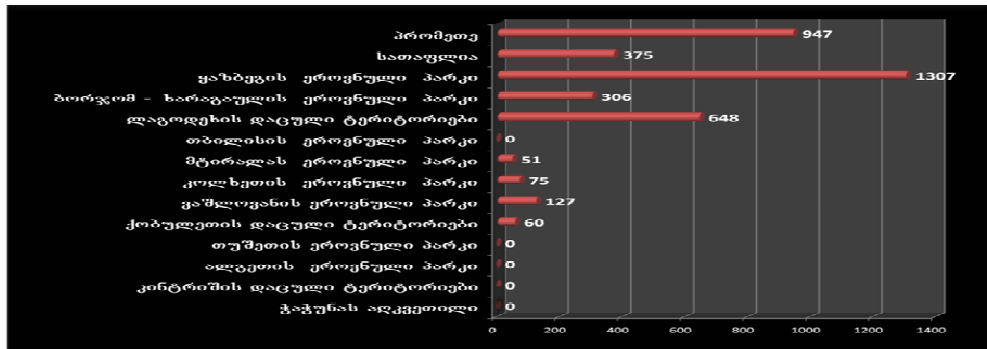
- 14 სახელმწიფო ნაკრძალი;
- 10 ეროვნული პარკი;
- 18 აღკვეთილი;
- 24 ბუნების ძეგლი;
- 2 დაცული ლანდშაფტი;

საინტერესოა ვიზიტორთა სტატისტიკა დაცულ ტერიტორიებზე და ვიზიტორთა სტატისტიკა დაცული ტერიტორიების მიხედვით (იხ დიაგრამა 1 და 2) [22].

⁶International Union for Conservation of Nature,
<http://www.iucn.org/about/>

დიაგრამა 1. ვიზიტორთა დინამიკა

დიაგრამა 2. ვიზიტორთა სტატისტიკა დაცული ტერიტორიების მიხედვით

ტურისტულ პარკებში მრავალფეროვანი ინტერესია ჩადებული: სპორტი, ველური ბუნება, ადგილობრივი წეს-ჩვეულებანი და კულტურა, რაც მთავარია, წყალი, მთები, მდინარეები, ტყეები და ა.შ. ყველაფერი ეს წარმოადგენს რეკრეაციულ ღირებულებას, განსაკუთრებით შიდა ტურიზმისათვის. ბოლო დროს განვითარებულ ქვეყნებში სულ უფრო მეტი ადამიანი იჩენს ინტერესს სპეციალური ტურებისადმი, რომლებიც ორიენტირებულია ბუნებრივ, “ეგზოტიკურ” და კულტურულ ღირებულებებზე. აქედან გამომდინარე, სწორედმათი გადართობა ხდება ტურიზმისათვის აქამდე აუთვისებელ ტერიტორიაზე.

დღეს თანდათანობით ნათლად გამოიკვეთა ჩვენში დაცული ტერიტორიების სახალი, უფრო მოქნილი, რაც მთავარია, რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან მჭიდროდ დაკავშირებული სისტემის ჩამოყალიბების აუცილებლობა. საქართველოს დაცულ ტერიტორიებზე დიდი შესაძლებლობებია ტურიზმის არაერთი სახეობის დასაწარმოებლად, მათ შორის მნიშვნელოვანია:

- ტურიზმი ბუნების გაცნობის მიზნით;
- საოჯახო ტურიზმი;
- აგროტურიზმი;
- ახალგაზრდული და საბავშვო ტურიზმი;
- ზღვისპირა და მდინარისპირა ტურიზმი;

- სპორტული ტურიზმი;
- სათავგადასავლო;
- საშვებულებო ტურიზმი;
- ზოოლოგიური და ბოტანიკური შემეცნებითი ტურიზმი და ფოტონადირობა;
- კულტურული და შემეცნებითი ტურიზმი;
- ტრეკინგი და ლაშქრობები;
- სამკურნალო და გამაჯანსაღებელი ტურიზმი.

ტურიზმის სექტორის პოტენციალს მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ბუნებრივი რესურსები. საქართველო მდიდარია მინერალური წყლის, ტყის, რესურსებით.

საქართველო მდიდარია ტყის რესურსით. საქართველოს კონსტიტუცია ავალდებულებს მის მოქალაქეებს, დაიცვან, გაუფრთხილდნენ და იზრუნონ ბუნებაზე. ქვეყანაში ტყის მდგრადი მართვის კონცეფცია ითვალისწინებს ტყის ეკოლოგიურ, ეკონომიკურ და სოციალურ განვითარებას. ტყის მენეჯმენტის ეკოლოგიური, ეკონომიკური და პოლიტიკური ასპექტები ქვეყნის ეროვნული განვითარების სტრატეგიის ნაწილია. ტყის მდგრადი განვითარების მიზანია, დააკმაყოფილოს საზოგადოების ძირითადი მოთხოვნები ტყის რესურსების სფეროში. ყოველივე ზემოთ აღნიშნული კი ხელს უწყობს ქვეყანაში ტურიზმის განვითარებას და ხდის უფრო მიმზიდველს. საქართველოს ტერიტორიის საერთო ფართობის (6.95 მლნ ჰექტარი) 40%-ს შეადგენს სახელმწიფო ტყის ფონდი (3 007 600 ჰა). საქართველოში არის 103 კურორტი; 167 საკურორტო ადგილი; 688 მყინვარი; 2000-ზე მეტი სამკურნალო წყალი, შავი ზღვის სანაპირო სიგრძე 330 კმ; ტერიტორიული წყლების (შავი ზღვის) ფართობი – 679,0, (8,9%) ათასი ჰექტარი. ქვეყნის მიწის ფართობია 6949,4 ათასი ჰექტარი. 2002 წელს „წყლის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, არის 17,1 ათასი ჰექტარი ჭაობი; კლდეებით დაკავებულია 18,4 ათასი ჰექტარი (0,2%). საქართველო მდიდარია წყლის რესურსებით. მის ტერიტორიაზე მიედინება 26060 მდინარე, რომელთა საერთო სიგრძე 26 ათას კმ-ს აღწევს. საქართველოში 860-მდე ტბაა, უმეტესობა ძალიან პატარაა, ამიტომაც ტბების საერთო ფართობი 170 კვ.კმ-ს არ აღემატება (ქვეყნის ტერიტორიის 0.24%), მათი უმეტესობა მტკანარია. ტურიზმის განვითარების თვალსაზრისით ასევე მნიშვნელოვანია არსებული ჭაობები. ჭაობებს საქართველოში განსაკუთრებით დიდი ფართობი (225 ათასი ჰა) უკავია კოლხეთის დაბლობზე [20].

რეგიონში ტურიზმის განვითარებისათვის აუცილებელია გარკვეული თეორიული და პრაქტიკული ასპექტების გაანალიზება, რომელიც მნიშვნელოვანი წინაპირობაა საქართველოს გლობალურ ბაზართან ინტეგრირების, საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების დამყარების თვალსაზრისით;

შეინიშნება საერთაშორისო ჩამოსვლების თვალსაზრისით ზრდის დინამიკა, რაც ბოლო ათწლეულის მნიშვნელოვანი ტენდენციაა. თუმცა სექტორის სრულფასოვანი განვითარებისათვის ასევე აუცილებელია შიდა ტურიზმის განვითარება და ხელშეწყობა;

საქართველოში საერთაშორისო ტურიზმი კატალიზატორის როლს ასრულებს საქონლისა და მომსახურების წარმოების თვალსაზრისით და სტიმულს აძლევს ეკონომიკის სხვა სექტორებს. საერთაშორისო ტურიზმი ასევე გავლენას ახდენს როგორც ქვეყნის, ასევე რეგიონების საგადასახდელო ბალანსის სტრუქტურაზე. საქართველოს საგადასახდელო ბალანსში ზრდის ტენდენციით გამოირჩევა ტურისტული მომსახურება;

მნიშვნელოვანი სარგებელი, რომელიც უნდა მოიტანოს ტურიზმმა, არის ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, რაც აუცილებელია ქვეყანაში სიღარიბის დაძლევის, შემოსავლების ზრდის, ცხოვრების დონის ამაღლების თვალსაზრისით. დღეისათვის დასაქმებაში ტურიზმის წვლილი შეადგენს 14,2%-ს, მაგრამ სექტორის პოტენციალი გაცილებით დიდია.

ტურიზმის სექტორის განვითარებისათვის აუცილებელია, შემუშავდეს შესაბამისი პოლიტიკა, სადაც გათვალისწინებული იქნება ტურიზმის განვითარების როგორც ნეგატიური, ასევე პოზიტიური ფაქტორები.

ტურიზმის განვითარების ფაქტორების ანალიზისას იკვეთება აუცილებლობა, შესაწავლილ იქნეს სექტორში ცვლილებების მამოძრავებელი ძალების გამოვლენა და მათზე ზემოქმედებით მოხდეს ინდუსტრიის განვითარების სტიმულირება. აღნიშნულს მიეკუთვნება პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, ტექნოლოგიური სამართლებრივი ფაქტორები.

ხელშემწყობი საკანონმდებლო რეგულაციები წარმოადგენს ტურიზმის განვითარების მნიშვნელოვან წინაპირობას, აღნიშნული მიმართულებით საქართველოში იკვეთება გარკვეული პრობლემები, მაგალითად, “საქართველოს კანონი ტურიზმისა და კურორტების შესახებ”, მიღებულია 1997 წელს, ხასიათდება რიგი ნაკლოვანებებით და მასში ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები არ შესულა [6].

საქართველოში, ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარების თვალსაზრისით, არსებობს როგორც მატერიალური, ასევე არამატერიალური ფასეულობები. ქვეყანას გააჩნია მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობა, ბუნებრივი ლანდშაფტები და ეკოსისტემა; მინერალური, სამკურნალო წყლები, ფოლკლორული და ეროვნული ტრადიციები და ა.შ.

ტურიზმის სექტორის მომავალი წარმატებები, მისი განვითარება მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესებაზე, ეს კი შესაძლებელია შესაბამისი კვალიფიკაციის ადამიანური რესურსების არსებობის შემთხვევაში. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ ამ მიმართულებით დახმარებისათვის მზობა გამოითქვა ევროკავშირის მხრიდან, რაც გამოიხატა ევროკავშირის საქართველოს ასოცირების ხელშეკრულების პარაფირებით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, საქართველოს ტურიზმის ინდუსტრიის მიმოხილვა, 2012.
2. ტურიზმის სტატისტიკური ანგარიში, ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, 2013.
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული 2012.
4. საქართველოს ეროვნული ბანკი, საქართველოს საგადასხდელო ბალანსი, 2011.
5. ტურიზმის სტატისტიკური ანგარიში, ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, 2013.
6. საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული 2013.
7. საქართველოს ტურიზმის სტატისტიკური მიმოხილვა, 2013.
8. Tourism, Principles, Practices, Philosophies, Charles R. Goeldner, J.R. Brent Ritchie, John Wiley, 2012.
9. WTTC Travel & Tourism Economic Impact 2013, Georgia.

10. Tourism Management – John Beech and Simon Chadwick, FT Prentice Hall, 2006.
11. A Tourism and Environment Publication. World Tourism Organization 1998. Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism.
12. Управление развитием туризма в регионе, институт экономики российской академии наук, 2008.
13. http://geostat.ge/?action=page&p_id=118&lang=geo
14. <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e>
15. http://moe.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=44
16. http://moe.gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=43
17. <http://apa.gov.ge/>
18. http://eeas.europa.eu/georgia/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm
19. <http://police.ge/ge/useful-information/statistics/sazghvris-kvetis-statistika>
20. <http://www.nbg.gov.ge/index.php?m=488>
21. http://www.economy.ge/uploads/meniu_publicaciebi/ouer/turizmis_statistikuri_mimoxilva_2013.pdf

ვალერი არღუთაშვილი

თსუ ახისტიკენტ პროფესორი

**ტურიზმის როლი საქართველოს ეკონომიკის განვითარებაში
ანოტაცია**

სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია ტურიზმის განვითარებისათვის აუცილებელი პოლიტიკის შემუშავებაზე. შესასწავლია როგორც საერთაშორისო ჩამოსვლების, ასევე შიდა ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობის თანამედროვე ტენდენციები. განსაკუთრებით გამახვილებულია ყურადღება საქართველოს, როგორც ქვეყნის, ძლიერი მხარეების შესწავლაზე. ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა, როგორც ცნობილია, მატერიალური და არამატერიალური ფასეულობების სიუხვეს შეუძლია, რითაც საქართველო მართლაც საკმაოდ მდიდარია.

ტურიზმის პოტენციალის განსაზღვრისათვის შესწავლილია ადაპტირებული ფაქტორული ანალიზის მეთოდები. მათი გათვალისწინებით გაანალიზებულია ტურისტული მიმზიდველობის განმაპირობებელი ფაქტორები, რომელთა მიხედვითაც საქართველოს გარკვეული ძლიერი მხარეები გააჩნია.

Valeri Arghutashvili

Assistant professor of TSU

**THE ROLE OF TOURISM IN THE DEVELOPMENT OF GEORGIAN ECONOMY
Annotation**

The article deals with the elaboration of policy necessary for the development of tourism. Modern tendencies to support the development of international entrance as well as of home tourism should be studied. A special attention is paid to the analysis of strong points of Georgia as of a country. As it is known the abundance of material and non-material values is of great importance in the development of tourism industry and Georgia is rich enough.

Are studied the methods of adapted factorial analysis. With regard for them the factors conditioning the tourist attractiveness are analyzed and according to those factors Georgia has certain strong points.

Валери Арзуташиვი
Асистент профессор, ТГУ

РОЛЬ ТУРИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ ГРУЗИИ

Аннотация

В статье уделяется внимание разработке политики, необходимой для развития туризма. Должны быть изучены современные методы поддержки развития как международных заездов так и внутреннего туризма. Особое внимание уделяется анализу сильных сторон Грузии, как страны. Общеизвестно, что обилие материальных и нематериальных ценностей имеет большое значение, а этим Грузия действительно богата. Для определения потенциала туризма изучены методы адаптированного факторного анализа. С их учетом проанализированы факторы обуславливающие туристическую привлекательность, по этим факторам Грузия имеет определенные сильные стороны.

სიახლე

რეცენზია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ რამაზ აბესაძის მონოგრაფიაზე: „ეკონომიკური განვითარება და ეკონომიკური რეგრესი“. თბილისი, „პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამოცემომცემლობა“, 2015

ეკონომიკური განვითარების სპეციფიკური პრობლემების დამუშავებას საზღვრგარეთ საკმაოდ დიდი ყურადღება ექცევა, განსაკუთრებით, XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან, მაშინ როდესაც წამყვანი ქვეყნების ეკონომიკამ პოსტინდუსტრიულ ეტაპზე გადასვლა დაიწყო. მანამდე ამ პრობლემებს, გამო-ნაკლისის გარდა (მაგალითად ჯ. შუმპეტერის ნაშრომები), ნაკლები ყურადღება ექცეოდა, აქცენტი ეკონომიკური ზრდის თემატიკაზე იყო გადატანილი, ვინაი-დან სწრაფი თვისებრივი ცვლილებები ამ ქვეყნების ეკონომიკაში სწორედ ამ პერიოდიდან იწყება. საქართველოში აღნიშნულ პრობლემატიკაზე სერიოზული მუშაობა მხოლოდ 2000 წლიდან დაიწყო პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტში და 2004 წლიდან რეგულარულად ქვეყნდება ნაშრომები ძირითადად პროფესორ რამაზ აბესაძის ავტორობით. ამჟამად, დღის სინათლე-ზე გამოვიდა მისი კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა – **“ეკონომიკური განვითარება და ეკონომიკური რეგრესი“**.

აღნიშნული ნაშრომი წარმოადგენს მონოგრაფიას, მაგრამ, ამავე დროს, იგი წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული, როგორც სახელმძღვანელო სტუდენტებისათვის, რომლებიც შეისწავლიან დისციპლინებს – **“ეკონომიკური განვითარება“** და **“ეკონომიკური განვითარების თეორია“**. მას აქვს როგორც თეორიული, ისე გამოყენებითი მნიშვნელობა. ამაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ გამოცემიდან რამოდენიმე თვეში მისი ყველა ეგზემპლარი გაყიდულია და მასზე მოთხოვნა კვლავ არსებობს.

ნაშრომის პირველ თავში გადმოცემულია ეკონომიკური განვითარების არსი, ნაჩვენებია დამოკიდებულება ეკონომიკურ განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდას შორის და დაზუსტებულია აღნიშნულ ტერმინთა განმარტებები, დახასიათებულია კავშირი ეკონომიკურ განვითარებასა და ეკონომიკური სისტემას ელემენტებს შორის, გაანალიზებულია ეკონომიკური განვითარების შესახებ არსებული ძირითადი თეორიები.

მეორე თავში კომპლექსურადაა განხილული ეკონომიკურ განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორები, ისეთები როგორებიცაა: ქვეყნის ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი, ფიზიკური კაპიტალი, მეწარმეობა, მეცნიერება, ტექნოლოგია და ტექნოლოგიური ცოდნა, მაღალი ტექნოლოგიები, გამოგონება, ინოვაცია, განათლება, სტრუქტურული ცვლილებები, უმუშევრობა, სიღარიბე, მდგრადი განვითარება, მოსახლეობის რიცხოვნობა და ცხოვრების დონე, კორუფცია, ენერგეტიკა, საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობები, გლობალიზაცია, ეკოლოგია, და სხვ. ნაშრომის მესამე თავში შესწავლილია ეკონომიკური განვითარების სოციალურ-დემოგრაფიული ფაქტორები და სხვ.

მეოთხე თავში გაანალიზებულია მდგრადი ეკონომიკური განვითარების პრობლემები, შემოთავაზებულია ეკონომიკურ-ეკოლოგიური ეფექტიანობის გასაანგარიშებელი ფორმულები.

მეხუთე თავში ავტორი განიხილავს ეკონომიკურ განვითარებაზე გლობალიზაციის გავლენის პრობლემებს. შემოაქვს „სამართლიანი გლობალიზაციის“ ცნება.

მეექვსე თავში შემოთავაზებულია ეკონომიკური განვითარების ინდიკატორთა სისტემა, გამოიყოფა ინდიკატორთა სამი ჯგუფი: ეკონომიკური, სოციალური და თვისებრივი მანკენებლები.

ნაშრომის მეშვიდე თავი ეძღვნება ეკონომიკურ ლიტერატურაში პირველად შემოტანილი “ეკონომიკური რეგრესის” პრობლემათა განხილვას.

ბოლო, მეჩვიე თავში, განიხილება ეკონომიკური განვითარების თავისებურებები განვითარებად, განვითარებულ და პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში. ამავე თავში დიდი ადგილი ეთმობა პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციის პრობლემების განხილვას საქართველოში.

ნაშრომის გაცნობის შემდეგ შესაძლებელია გამოიყოს ის მომენტები, რომლებიც ორიგინალობითა და სამეცნიერო სიახლეებით ხასიათდება:

1. აღსანიშნავი, რომ საქართველოს სინამდვილეში წინამდებარე ნაშრომის ანალოგი არ მოიპოვება

2. ასევე, უნდა აღინიშნოს, პრობლემისადმი ორიგინალური მიდგომის შესახებ. მსოფლიოში ანალოგიურ ნაშრომთა უმრავლესობაში ყურადღება გამახვილებულია მხოლოდ განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკაზე, რაც, შეცდომაა, ვინაიდან ეკონომიკურ განვითარებას ადგილი აქვს არა მხოლოდ განვითარებად ქვეყნებში, არამედ ნებისმიერ ეკონომიკურ სისტემაში. წინამდებარე წიგნი სწორედ ასეთი მიდგომით გამოირჩევა

3. ნაშრომში დაზუსტებულია ტერმინთა (“ეკონომიკური განვითარება”, “ეკონომიკური ზრდა”) განმარტებები და ნაჩვენებია დამოკიდებულება ეკონომიკურ განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდას შორის. სამართლიანია დებულებები იმის შესახებ, რომ ეკონომიკურ განვითარებასა და ეკონომიკურ ზრდას შორის სიღრმისეული კავშირი არსებობს, მაგრამ მოკლევადიან პერიოდში ეკონომიკურ ზრდას შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს ეკონომიკური განვითარების გარეშე, ეკონომიკური განვითარების არსებობაც შესაძლებელია ეკონომიკური ზრდის გარეშე, უფრო მეტიც, ეკონომიკური დაქვეითების პირობებშიც კი.

4. გაკეთებულია დასკვნა იმის შესახებ, რომ ეკონომიკური განვითარება შესაძლებელია ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელებისკენაც იყოს მიმართული, თანამედროვე უახლესი ტექნოლოგიების გამოყენების შედეგად მასალა- და ენერგოტევადობის შემცირების, პროდუქციის სამომხმარებლო თვისებების გაუმჯობესებისა და სხვა თვისებრივი ცვლილებების ხარჯზე, მოსახლეობის კეთილდღეობის (კომფორტის) და ქვეყნის სიძლიერის ზრდის პირობებში. ეს პროცესი მომავალში კიდევ უფრო გაძლიერდება, ახალი ტექნოლოგიების შექმნის ბაზაზე, ვინაიდან რესურსები იწურება და ეკოლოგიური მდგომარეობა უარესდება და მდგრადი განვითარების შენარჩუნება მოითხოვს ეკონომიკური ზრდის ტემპების შეთანაწყოებას ბუნების კვლავწარმოების პროცესებთან.

5. გაკეთებულია დასკვნა იმის შესახებ, რომ გრძელვადიან პერიოდში ეკონომიკა განსაზღვრავს პოლიტიკას და სახელმწიფო წყობას, მაგრამ მოკლევადიან პერიოდში პოლიტიკა (სახელმწიფო წყობა) განსაზღვრავს ეკონომიკის თამაშის წესებს, მოწყობის ფორმას (საბაზრო, მბრძანებლური, ტრადიციული, შერეული), მათ შესაბამის მოდულებს (იაპონური, გერმანული და ა. შ.) და ა.შ.

6. ნაშრომში დასაბუთებულია, რომ ტერმინები “მეწარმეობა” და “ბიზნესი” არაიდენტური ცნებებია და მათ შორის არაერთი განსხვავებაა.

მართებულად მიგვაჩნია ავტორის შეხედულება იმის შესახებ, რომ დღეისათვის ბიზნესის უამრავი განმარტება არსებობს (მაგალითად, ოქსფორდის ინგლისური ლექსიკონის მიხედვით ბიზნესი განმარტებულია, როგორც: 1. ამოცანა, მოვალეობა, დავალება და დღის წესრიგი; 2. სერიოზული საქმიანობა, სამუშაო, ჩვეული საქმიანობა, პროფესია, ვაჭრობა, კომერციული საქმიანობა (კომერციული სახლი, ფირმა), რომელთა მიხედვითაც ამ ცნებების შედარება საერთოდ შეუძლებელია. ჩვენი აზრით, მართებულია ავტორის მსჯელობა იმის შესახებ, რომ ამ ორ ტერმინს შორის განსხვავება მდგომარეობს შემდეგში:

1. თავისი არსით, ბიზნესი, როგორც ტერმინი, რომელიც სამეცნიერო ბრუნვაში გამოიყენება და რეალურად აღიქმება, არის ნებისმიერი სამეურნეო საქმიანობა ან საქმიანობის სფერო. ბიზნესის სახეობა და სფერო კი განისაზღვრება იმისდა მიხედვით, თუ რა სახის ბიზნესთან გვაქვს საქმე. მაგალითად, ღვინის ბიზნესი (**ჭინე უსინესს, Винный бизнес**) არის სამეურნეო საქმიანობის სახეობა და სფერო, სადაც ხდება ღვინის წარმოება და რეალიზაცია. მეწარმეობა კი არის სამეურნეო საქმიანობის სახეობა (და არა სფერო). მაგალითად, არ შეიძლება ითქვას „ღვინის მეწარმეობა“; შეიძლება ითქვას – მუსიკის ბიზნესი (**უსიც უსინესს, Музыкальный бизнес**), მაგრამ არა „მუსიკის მეწარმეობა“ და სხვ.

2. ბიზნესი არის საქმიანობა მოგების (მაგალითად, ფირმების, ბანკების) ან შემოსავლის მიღების მიზნით, მაგალითად, საჯარო სკოლები და სავადმყოფოები, მეწარმეობა კი ყოველთვის დაკავშირებულია მოგებასთან.

3. ბიზნესი შეიძლება იყოს უკანონო საქმიანობაც, მაშინ, როდესაც მეწარმეობა არის მხოლოდ კანონიერი სამეურნეო საქმიანობის სახეობა. მაგალითად, შეიძლება ითქვას – **ნარკობიზნესი(დრუგ ბუსინესს, наркобизнес), ჩრდილოვანი ბიზნესი (shady business, теневой бизнес)**, მაგრამ არა „ნარკომეწარმეობა“, „ჩრდილოვანი მეწარმეობა“ და ა.შ.

4. როგორც აღინიშნა, მეწარმეობა ყოველთვის დაკავშირებულია ნოვატორობასთან, ბიზნესი კი – არა. მაგალითად, ბიზნესი, რომელიც ერთსა და იმავე წრებრუნვას ასრულებს. ნოვატორული არ შეიძლება იყოს ჩრდილოვანი ბიზნესი, ნარკობიზნესი და სხვ.

5. ბიზნესი, როგორც წესი, დაკავშირებულია საკუთრებასთან, მეწარმეობა კი ყოველთვის არა.

7. მართებულია ავტორის დასკვნა, რომ შუმპეტერის შემდეგ ეკონომიკურმა თეორიამ და პრაქტიკამ დიდი ცვლილებები განიცადა, ამიტომ მის „ახალ კომბინაციებს“ უნდა დაემატოს შემდეგი კომბინაციები: 6. ინსტიტუციების სრულყოფა (მიკროდონეზე); 7. ადამიანისეული კაპიტალის სრულყოფა; 8. მაღალი ტექნოლოგიების შექმნა (ან ათვისება); 9. ინფორმაციის სრულყოფა.

8. შემოთავაზებულია ეკონომიკური განვითარების ინდიკატორთა სისტემა, სადაც გამოყოფილია განვითარების ეკონომიკური, სოციალური და თვისებრივი მაჩვენებლები

9. დაზუსტებულია ტერმინის – “მაღალი ტექნოლოგიები” განმარტება, ამასთან, მაღალ ტექნოლოგიებთან დაკავშირებით, საინტერესოა ავტორის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ დღეისთვის განვითარებულ ქვეყნებში,

“ინფორმაციზაციის ეპოქა” მთავრდება და იწყება “მოაზროვნე ტექნოსფეროს” (“თბინკინგ თეცნოსპჰერე”) ეპოქა. თანამედროვე ეტაპზე ტექნოსფეროში მთავარ როლს ასრულებენ ინფორმაციულ-ტელესაკომუნიკაციო ტექნოლოგიები, მოაზროვნე ტექნოსფეროს დროს მათთან ერთად მთავარი როლი დაეკისრებათ მოაზროვნე ტექნოლოგიებს. მოაზროვნე ტექნოსფერო ისარგებლებს გაცილებით დიდი შესაძლებლობებით, ვიდრე ცალკეული ინტელექტუალური თუ მოაზროვნე მანქანა, ვინაიდან იგი იქნება ასეთი მანქანების მოწესრიგებული ერთიანობა საერთო ხელოვნური “გონის” გარშემო. ასეთ პირობებში მნიშვნელოვნად შეიცვლება ადამიანთა მდგომარეობა მათ უკვე ყოველდღიურ ცხოვრებაში საქმე ექნებათ მოაზროვნე ხელოვნურ ინტელექტუალურ მანქანებთან, რომელთაც შეეძლება საუბარი გარკვეულ თემაზე და გადაწყვეტილებების მიღება სიტუაციიდან გამომდინარე. ძირეულად შეიცვლება წარმოების ორგანიზაციისა და სახელმწიფო მართვის ფორმები და ა. შ.

10. შემოთავაზებული და დახასიათებულია ადამიანისეული კაპიტალის ძირითადი ელემენტები: ფიზიკური და სულიერი სიჯანსაღე; გონებრივი და ფიზიკური უნარი; ჩვევები (პროფესიული და ინსტიტუციური); გამოცდილება (პროფესიული და ცხოვრებისეული); ცოდნა (პროფესიული და ზოგადი); მოტივაცია და სხვა.

11. ავტორი დიდ ყურადღებას უთმობს უმუშევრობის პრობლემებს. მისი აზრით, უმუშევრობის გაგენა ეკონომიკურ განვითარებაზე გამოიხატება შემდეგში: უმუშევრობა (განსაკუთრებით ხანგრძლივადიანი) ამცირებს საზოგადოების ქვეყნის ადამიანისეული კაპიტალის სიდიდეს; ამცირებს დანახოების მოცულობას და შესაბამისად ინვესტიციებს, მათ შორის, ინვესტიციებს ინოვაციებზე. მცირდება სამეცნიერო-კვლევითი პროექტების დაფინანსება როგორც სახელმწიფოს, ისე კერძო სექტორის მხრიდან; აძლიერებს რა შემოსავლების უთანაბრობას, გარდა რესურსების გამოუყენებლობით გამოწვეული დანაკარგებისა, იწვევს დამატებით დანაკარგებს (ინვესტიციების შემცირებას), რომელიც დაკავშირებულია პოლიტიკური, სოციალური, ფსიქოლოგიური და კრიმინოგენური დამახულობის ზრდასთან.

12. დასაბუთებულია, რომ უმუშევრობის აღმოსაფხვრელად სახელმწიფომ უნდა გაატაროს არა ინფლაციური პროცესების მაპროვოცირებელი პოლიტიკა, არამედ იმ ინოვაციების მასტიმულირებელი პოლიტიკა, რომელიც გაზრდის წარმოების მოცულობას ძველის გაფართოებისა და ახალი ეკონომიკური სფეროების ათვისების მეშვეობით. მას ეკონომიკის ინოვაციური რეგულირება შეეძლება ეწოდოს.

13. ავტორი სწორად მიუთითებს, რომ უმუშევრობის პრობლემის განხილვა, უპირველეს ყოვლისა, დაკავშირებულია წლების განმავლობაში დამკვიდრებული, უმუშევრობასთან დაკავშირებული განსაზღვრებების ახლებურ გააზრებასა და მათში გარკვეული დაზუსტებების შეტანასთან. მაგალითად, “უმუშევრის” არსებულ განმარტებებში ძირითადი აქცენტი გადაიტანება ადამიანის გადაწყვეტილებაზე – სურს თუ არა მას მუშაობა. თუ ვიმსჯელებთ საერთო ეკონომიკური ინტერესებიდან გამომდინარე, მაშინ, ბუნებრივია, ქვეყნის ყველაზე ძვირფასი რესურსის – შრომითი რესურსის გამოყენების ხარისხის დადგენისას მილიონობით შრომისუნარიან დაუსაქმებელ ადამიანთა არ-

ჩათვლა უმუშევართა რაოდენობაში და მათი ჩრდილში დატოვება სახსრებით გაუმართლებელია. იგი ხელოვნურად ამცირებს უმუშევართა რაოდენობას და უმუშევრობის მიმართულებით განხორციელებული სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტიანობას. მართალია, კანონმდებლობის მიხედვით, ადამიანს აქვს შრომის თავისუფლება, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ფიზიკურად და გონებრივად ჯანსაღი ადამიანი, რომელსაც მუშაობის სურვილი არა აქვს (გამოწვეულია იგი პიროვნების თუ სახელმწიფოს მიზეზით), არ აზარალებს საზოგადოებას. აქედან გამომდინარე, ავტორი გვთავაზობს, რომ იმისდა მიხედვით, აქვს თუ არა სურვილი უმუშევარს იმუშაოს, ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ **აქტიური** (რომელიც დაეძებს სამუშაოს) და **პასიური** (რომელიც არ დაეძებს სამუშაოს) უმუშევარი. ასევე ეკონომიკურ ლიტერატურაში არაერთგვაროვანია გაგება ტერმინისა – **”სამუშაო ძალა”**, იგი პრაქტიკაში თითქმის არ გამოიყენება, ხოლო ზოგს მიაჩნია, რომ ის არის განსაკუთრებული საქონელი, ზოგის აზრით, იგი საზოგადოების ის ნაწილია, რომლებიც მუშაობენ ან ეძებენ სამუშაოს, ე.ი. ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა. ავტორს მიაჩნია, რომ სამუშაო ძალის (გაგებული, როგორც ადამიანის ფიზიკურ და გონებრივ უნართა ერთობლიობა) ჩათვლა საქონლად არასწორია, ვინაიდან საქონელი არის პროდუქტი, რომელსაც აქვს ფიზიკური სახე, დამზადებულია გასაყიდად და გაყიდვის შემდეგ იგი იცვლის მესაკუთრეს. წარმოების პროცესში ადგილი აქვს არა პიროვნების უნარის გაყიდვას, არამედ მის დაქირავებას, ვინაიდან უნარის მესაკუთრედ კვლავ ეს პიროვნება რჩება და მისი უნარი არათუ მცირდება, არამედ, უმეტეს შემთხვევაში, იზრდება კიდევაც. ადამიანის უნარი რომ გაიყიდოს, მაშინ მისი მესაკუთრე ადამიანიც უნდა გაიყიდოს. ასეთ ურთიერთობებს ადგილი ჰქონდა მონათმფლობელური წყობილების დროს. თანამედროვე პირობებში კი, ცხადია, ასეთი ურთიერთობების წარმოდგენაც კი მიუღებელია. მაშასადამე, მუშაკი კი არ ყიდის თავის უნარს, არამედ იყენებს მას წარმოების პროცესში (შრომობს) მესაკუთრის მიერ მისი დაქირავების დროს, რისთვისაც იღებს გასამრჯელოს. ვინაიდან ადამიანის უნარის გამოსახატავად თანამედროვე ეკონომიკურ ლიტერატურაში არსებობს ტერმინი – “ადამიანისუფელი კაპიტალი”, ამდენად უფრო გამართლებულია სამუშაო ძალა ვისმართო მხოლოდ მეორე გაგებით, ანუ, როგორც დასაქმებულთა და უმუშევართა რაოდენობა.

უმუშევრობის **ბუნებრივი დონე** ლიტერატურაში გაიგივებულია სტრუქტურული და ფრიქციული უმუშევრობის დონესთან. ავტორის აზრით, უმუშევრობის ბუნებრივი დონე არის უმუშევრობის ის დონე, როდესაც ეკონომიკა იმყოფება ბუნებრივ მდგომარეობაში და, მისი სახელმწიფო რეგულირების გაძლიერების შემთხვევაშიც კი, უმუშევრობის დონის უფრო ნაკლები მნიშვნელობის მიღწევა შეუძლებელია. მართალია, ბუნებრივი უმუშევრობის მიზეზი სტრუქტურული და ფრიქციული უმუშევრობაა, მაგრამ ხშირად, შესაძლოა, სტრუქტურული და ფრიქციული უმუშევრობის დონე არ ემთხვეოდეს უმუშევრობის ბუნებრივ დონეს (ანუ უმუშევრობის მაქსიმალურად შესაძლო დაბალ დონეს), ანუ მეტი იყო მასზე. მართალია, რიგ შემთხვევაში ინოვაციები იწვევს უმუშევრობას, მაგრამ ისტორიულ ჭრილში სწორედ ინოვაციების მეშვეობით ხდება უმუშევრობის დონის შემცირება, მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ზრდის პირობებშიც კი, ზრდის რა იგი შრომის ზღვრულ პროდუქტს. ინოვაციას თან

უნდა მოჰყვეს წარმოების გაფართოება, რაც ისევ ინოვაციების გზით მიიღწევა, იწვევს რა წარმოების ძველი სფეროების გაფართოებას და ახლის ათვისებას, მოთხოვნის გაზრდას და ა. შ.

14. შემოთავაზებულია მრუდი, რომლის მიხედვითაც ჯინის კოეფიციენტის შემცირება ოპტიმალურ მნიშვნელობამდე ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას, ხოლო შემდეგ, ეკონომიკური სტიმულების შემცირების შედეგად – მის შემცირებას. ავტორი მასრთავს როდესაც მიუთითებს, რომ შემოსავლების ოპტიმალური განაწილება, ეკონომიკური განვითარების და, აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. კვლევაში დეტალურადაა ახსნილი ამის მიზეზები.

15. საინტერესოა ავტორის მსჯელობა გლობალიზაციასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. ავტორი აღნიშნავს, რომ გლობალიზაცია მოიცავს როგორც ადამიანთა საზოგადოების განვითარების, ისე მისი არსებობის საფრთხის არნახულ შესაძლებლობებს. ამდენად, აუცილებელი ხდება გლობალიზაციის პროცესის სწორად წარმართვა, ანუ სამართლიანი გლობალიზაციის განხორციელება. ეს მიიღწევა მაშინ, როდესაც გამოირიცხება ძალადობის ნებისმიერი გამოვლინება და ყველა გადაწყვეტილება მიღებული იქნება საერთო თანხმობის შედეგად. სხვა მიმართულება გლობალიზაციისა კატასტროფით შეიძლება დასრულდეს. ამაში უდიდესი წვლილი ეკუთვნით დიდერ (დიდ) სახელმწიფოებს. სწორედ მათ გადაწყვეტილებებზეა დამოკიდებული გლობალიზაციის ბედი. გასათვალისწინებელია, რომ გლობალიზაცია არის მსოფლიო ბაზრის სუბიექტებსა და სახელმწიფოებს შორის დიდი კონკურენციის, მაგრამ ამავე დროს დიდი ურთიერთდახმარების პროცესი. ამიტომ, საჭიროა არა გლობალიზაციის საერთოდ უარყოფა, არამედ თითოეული სახელმწიფოს მისწრაფება გამარჯვებისათვის ამ დიდ კონკურენციულ ბრძოლაში. რასაკვირველია, არა ძალით, არამედ ცოდნით, მეცნიერების განვითარებით, უმაღლესი ტექნოლოგიების შექმნით, კულტურის სრულყოფით, ინტელექტის ამაღლებით და ა.შ. მართალია, გლობალიზაციის პირობებში სახელმწიფოს ზოგიერთი ფუნქცია იზღუდება, მაგრამ იგი იძენს უფრო დიდ, საერთაშორისო ფუნქციას, რომელიც მიმართული უნდა იყოს გლობალიზაციის ნეგატიური ზემოქმედების განეიტრალების, დახმარებების ეფექტიანი გამოყენების, კონკურენტუნარიანობის ამაღლების, საუკეთესო ეროვნული ტრადიციების შენარჩუნებისა და მისი შემდგომი სრულყოფისაკენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში ქვეყანა შესაძლებელია აღმოჩნდეს ეკონომიკური კოლაფსის საშიშროების წინაშე, რასაც ასევე მოჰყვება მეცნიერების, კულტურის, ტრადიციებისა და ა.შ. დეგრადაცია.

16. შემოღებულია ახალი ტერმინი – “კონსოლიდირებული ეკონომიკა”. ავტორის აზრით კონსოლიდირებული ეკონომიკა არის ისეთი ეკონომიკა, რომელზეც მოქმედ ფაქტორთა ერთობლიობა ხელს უწყობს ეკონომიკურ განვითარებას, ანუ ეკონომიკის თვისებრივად ახალ, უფრო სრულყოფილ მდგომარეობაში გადასვლას. კონსოლიდირებული ეკონომიკა არის მრავალფაქტორიან ეკონომიკურ განვითარებაზე ორიენტირებული, საბაზრო მექანიზმზე დაფუძნებული ეკონომიკა, რომლის კონსოლიდაციის მაღალ ხარისხს უზრუნველყოფს სახელმწიფო. ასეთ ეკონომიკაში განსაკუთრებით დიდია სახელმწიფოს როლი, ვინაიდან ეკონომიკა იმდენად ფაქიზია ყველა მასზე მოქმედ ფაქტორთა მი-

მართ, რომ აუცილებელია არა მხოლოდ უშუალოდ ეკონომიკის რეგულირება, არამედ ისეთი საშინაო და საგარეო პოლიტიკის განხორციელება, რომელიც გაზრდის ეკონომიკის კონსოლიდაციის ხარისხს.

17. შემოღებულია ახალი ტერმინი – “ეკონომიკური რეგრესი”. ავტორის აზრით ისეთი იდეალური მდგომარეობის მიღწევა, როდესაც ყველა ფაქტორი მიმართული იქნება ეკონომიკური განვითარებისაკენ, პრაქტიკულად შეუძლებელია. ამდენად, ეკონომიკაში ერთდროულად ადგილი აქვს მასზე მოქმედ ფაქტორთა როგორც დადებით, ისე უარყოფით გავლენას. მაშინ, როდესაც ჭარბობს პირველი, საქმე გვაქვს ეკონომიკურ განვითარებასთან, ხოლო საწინააღმდეგო შემთხვევაში ეკონომიკა თვისებრივი თვალსაზრისით განიცდის უკუსვლას, ანუ მასში ვითარდება განვითარების საწინააღმდეგო პროცესები, რასაც **ეკონომიკური რეგრესი** შეიძლება ეწოდოს. ასეთი ეკონომიკა არ არის კონსოლიდირებული, რადგან ეკონომიკაში მასზე მოქმედ ფაქტორთა ჯამური მოქმედება იწვევს ეკონომიკის თვისებრივად უფრო დაბალ მდგომარეობაში გადასვლას.

18. ეკონომიკურ რეგრესთან დაკავშირებით ასევე საინტერესო და სიახლის მატარებელია ავტორის შემდეგი მსჯელობები:

1. ეკონომიკური კრიზისი და ეკონომიკური რეგრესი განსხვავებული მოვლენებია. ეკონომიკურ კრიზისს განაპირობებს ეკონომიკური რეგრესი, მაგრამ ეკონომიკური რეგრესი შესაძლებელია არ გადაიზარდოს ეკონომიკურ კრიზისში, თუ დროულად იქნება გატარებული შესაბამისი ღონისძიებები.

2. ეკონომიკურ რეგრესსა და ეკონომიკურ ზრდას შორის დამოკიდებულების განხილვისას შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს შემდეგ შემთხვევებს:

ა) ეკონომიკურ რეგრესს მოჰყვება ეკონომიკური ზრდა. ამის მიზეზი ძირითადად ქვეყანაში კრიზისული მოვლენების დიდი ხნით გაგრძელებაა (რასაც ხელს უწყობს გარე და შიგა ომები, სოციალური დაძაბულობა, მთავრობის უუნარობა და ა.შ.), რასაც მოჰყვება სახელმწიფოს ხელში ყველა სადავის აღება, რაც შესაძლებლობას აძლევს მას, დაძლიოს საზოგადოებაში არსებული წინააღმდეგობები და მიაღწიოს ეკონომიკური ზრდის მაღალ ტემპებს. თუმცა, ამავდროულად, ძლიერდება ეკონომიკური რეგრესი და, საბოლოოდ, ხდება ისევ საბაზრო სისტემაზე გადასვლა ევოლუციური ან რევოლუციური გზით. გამოცდილება აჩვენებს, რომ ეკონომიკური რეგრესი გარკვეული დროის განმავლობაში, სიტუაციიდან გამომდინარე, შესაძლებელია მიზანშეწონილად მოგვეჩვენოს. მაგრამ თუ რეგრესის გამომწვევი მიზეზები აღმოფხვრილი არ იქნა, ეკონომიკური ზრდა შენელებულია და, საბოლოოდ, კრიზისით დასრულდება.

ბ) ეკონომიკურმა რეგრესმა მაშინვე გამოიწვიოს ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელება და საბოლოოდ ეკონომიკური დაქვეითება. მაგალითად, პოლიტიკური და კრიმინოგენური სიტუაციის გაუარესებას მოჰყვება ინვესტიციებისა და, მაშასადამე, ზრდის ტემპების შემცირება და შესაბამისი ღონისძიებების გატარების გარეშე, საბოლოოდ, ეკონომიკური კრიზისი.

გ) ეკონომიკური რეგრესი გარკვეული დროის განმავლობაში არავითარ გავლენას არ ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე (ან აშკარად არ ჩანს), მაგრამ თანდათან მზადდება პირობები, ჯერ ზრდის ტემპების შესამცირებლად, ხოლო შემდეგ ეკონომიკური დაქვეითებისა და კრიზისისათვის. მაგალითად, საგარეო

და საშინაო ვალების ზრდა და მათი არადანიშნულებისამებრ გამოყენება, საბოლოოდ განაპირობებს ინვესტიციების შეკვეცას და სხვა უარყოფით მოვლენებს. მთავრობის არაეკონომიკურ ჩარევებს ბიზნესში ასევე შესაძლებელია, მაშინვე არ მოჰყვეს შესამჩნევი უარყოფითი შედეგები, მაგრამ თანდათან იგი გახდება მრავალი ნეგატიური პროცესის საფუძველი (რესურსების არარაციონალური განაწილება, კორუფცია, ნეპოტიზმი და სხვ.) და ეკონომიკური განვითარების შემაფერხებელი.

3. შეიძლება განჩნდეს მოსაზრება, რომ ეკონომიკური რეგრესი გამოწვეულია ინოვაციების განხორციელების წყვეტადობით ეკონომიკაში, რაზეც საუბარია შუმპეტერთან და რაზეც მიუთითებს საშუალოვადიანი (ვან გოლდერენის, კლიმენტ ჟუგლიარის, სეიმონ კუზნეცის, ჯოზეფ კიტჩინის) და გრძელვადიანი (ნიკალაი კონდრატევის) ციკლების არსებობა. ეს ციკლები არავითარ კავშირში არაა ეკონომიკურ რეგრესთან. ეკონომიკურ რეგრესს ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც არსებობს ეკონომიკური რეგრესის წარმოშობის სხვადასხვა მიზეზი, დაკავშირებული როგორც ეკონომიკასა და საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესებსა და საბაზრო ჩავარდნებთან, ისე მთავრობის მიერ დაშვებულ უნებლიე თუ ნებისით შეცდომებთან.

19. დასახელებული და დახასიათებულია ეკონომიკური რეგრესის წყაროები: მიძიმე სოციალური პირობები, საბაზრო ეკონომიკის ძალდატანებითი შეცვლა ან სხვა ეკონომიკური სისტემის ტრანსპლანტაცია, არასწორი ეკონომიკური პოლიტიკა, ეკონომიკის სოციალიზაცია, არასწორი საგადასახადო პოლიტიკა, გარე სამყაროსგან იზოლაცია, მკაცრი პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარება, არასრულყოფილი ინსტიტუციები, გლობალიზაცია, საბაზრო ეკონომიკის ჩავარდნები, ეკონომიკის ქაოსური ხასიათი, ბუნებრივი პირობების ცვლილება, არასწორი საგარეო პოლიტიკა.

20. საინტერესოა ასევე ავტორის მოსაზრება იმის შესახებ, იყო თუ არა საბჭოთა კავშირის დროს ბაზარი. ავტორის აზრით, თქმა იმისა, რომ სოციალიზმის დროს საერთოდ არ არსებობდა ბაზარი, არასწორია. იქ, სადაც არსებობს საქონელგაცვლა, გარკვეული ფორმით არსებობს ბაზარიც. მაგრამ ის საბჭოთა კავშირში არსებობდა უკიდურესად შეზღუდული ფორმით. შეიძლება ითქვას, რომ **საბჭოთა კავშირის ეკონომიკა იყო უკიდურესად შეზღუდული საბაზრო ეკონომიკა**, რის გამოც მას ეწოდა არასაბაზრო – “მბრძანებლურ-ადმინისტრაციული ეკონომიკა”.

21. წამოყენებულია სახელმწიფოს, როგორც ეკონომიკის “მესაჭის” კონცეფცია. ავტორი მიუთითებს, რომ კონსოლიდირებული ეკონომიკის შესანარჩუნებლად აუცილებელია მისი არა მხოლოდ უშუალო რეგულირება, არამედ გაძღვლა, ყველა იმ ფაქტორის გათვალისწინება, რომელიც მასზე მოქმედებს, ანუ სახელმწიფომ უნდა შეასრულოს ეკონომიკის “მესაჭის” როლი. ამისათვის იგი ყოველმხრივ უნდა ცდილობდეს, თავიდან იქნეს აცილებული ეკონომიკური რეგრესი შესაბამისი დეტერმინანტების თითქმის ყოველდღიური ანალიზის შედეგად, რომელშიც ჩართული უნდა იყვნენ მეცნიერები და მაღალკვალიფიციური პერსონალი. მთავარია არა მხოლოდ ეკონომიკურ განვითარებაზე, არამედ ეკონომიკური რეგრესის თავიდან აცილებაზე ზრუნვა, ვინაიდან ეს ორი პრო-

ცესი ყოველთვის ცხადად არ ჩანს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეკონომიკურ განვითარებაში მნიშვნელოვანი შეფერხებები იქნება.

22. მკვლევარს ყურადღების გარეშე არ რჩება ასევე ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების პრობლემები. იგი გამოყოფს საქართველოს პოსტ-კომუნისტური ტრანსფორმაციის 7 ეტაპს (ეკონომიკური დაცემა; სტაბილიზაცია და ეკონომიკური ზრდის დასაწყისი; დაჩქარებული ეკონომიკური ზრდა; ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელება და სოციალური პირობების გაუარესება. სატრანზიტო ქვეყნის ფუნქციის შექმნა; სოციალური პირობების გაუმჯობესება და ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარება. საქართველოს მიერ სატრანზიტო ქვეყნის ფუნქციის გაძლიერება; ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელება და ეკონომიკური ვარდნა; ეკონომიკური დაქვეითების დაძლევა და ზრდის ტენდენციის აღდგენა), რომლის შესაბამისად გამოკვლეულია იმ წარმატებებისა და წარუმატებლობების მიზეზები, რომელთაც ადგილი ჰქონდა რეფორმების განხორციელების დროს. გამოვლენილია ის შეცდომები, რომელიც ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით, რეფორმების გზაზე იქნა დაშვებული საქართველოში და რამაც წარმოშვა რეგრესული პროცესები ეკონომიკაში. შემოთავაზებულია საქართველოს ეკონომიკის შემდგომი განვითარების ძირითადი მიმართულებები და გზები.

დაბოლოს, დაგასკენით, რომ მონოგრაფიული გამოკვლევა – „ეკონომიკური განვითარება და ეკონომიკური რეგრესი“ შესრულებულია მაღალ მეცნიერულ დონეზე, გამოირჩევა ორიგინალურობით და მეცნიერული სიახლეებით, ნაშრომში იგრძნობა ავტორისეული ხედვები და განსწავლულობა, თანამედროვე პრობლემებისადმი ახლებური მიდგომა.

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

რ. ასათიანი
04.05.15

ინფორმაცია

ჟურნალ ეკონომისტის რედაქცია აცხადებს კონკურსს პრემიის მოსაპოვებლად 2013 წელს ჟურნალში გამოქვეყნებული საუკეთესო სტატიისათვის. პრემია მიეკუთვნება სტატიას, რომელსაც გამოავლენს მაღალკვალიფიციური ჟიური, სამეცნიერო სტატიისათვის წაყენებული მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

პრემიის მფლობელს გადაეცემა შესაბამისი დიპლომი და ფულადი პრემია 300 ლარის ოდენობით.

2008 წლიდან დაარსდა პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, რომელიც გამოდის პერიოდულად.

შრომების კრებულში დაიბეჭდება მეცნიერ ეკონომისტთა (მეცნიერებათა დოქტორები, აკადემიური დოქტორები) შრომები, ასევე, ბაკალავრების, მაგისტრების, დოქტორანტებისა და პრაქტიკოს ეკონომისტთა სათანადო მეცნიერული დონის სტატიები.

ავტორთათვის კრებულში სტატიების გამოსაქვეყნებლად მოქმედებს შემდეგი წესები:

1. კრებულში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალით, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური – TIMES NEW ROMAN).
4. ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economics_institute@yahoo.com, nbibilashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და კრებულის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

ღამათაპითი ცნობებისათვის დაგვიკავშირდით შემდეგ მისამართზე:
ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ტ.: 299-68-53.

**პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის
გამომცემლობა**

ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე

შედავითიან ფასებში

გთავაზობთ ნებისმიერ საგამომცემლო საქმიანობას:

- მასალის აკრეფა, დაკაბადონება, რედაქტირება

გამოცემა:

- სამეცნიერო წიგნები და ნაშრომები, ენციკლოპედიები, ლექსიკონები, ცნობარები
- პერიოდული გამოცემები (სამეცნიერო შრომათა კრებული, სამეცნიერო ჟურნალები, კონფერენციის მასალები)
- ორიგინალური და ნათარგმნი მხატვრული ლიტერატურა, სახელმძღვანელოები, საბავშვო წიგნები, ალბომები და გზამკვლევები
- ელექტრონული დარგობრივი ჟურნალები

მისამართი: თბილისი, გერონტი ქიქოძის ქ. №14

293 22 60; 551 10 07 04.

ელ.ფოსტა: economics_institute@yahoo.com

ჟურნალ "ეკონომისტი" სტატიების წარმოდგენის წესები

1. ჟურნალში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალით, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური და რუსული TIMES NEW ROMAN).
4. ჟურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შემოსვლის რიგის მიხედვით. რედაქციის მიერ სტატიის წარმოდგენის თარიღად ჩაითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი.
5. სტატია, რომელიც სრულად არ პასუხობს ზემოთ მოყვანილ მოთხოვნებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება.
6. ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economics_institute@yahoo.com, tealazarashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და ჟურნალის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

დამატებითი ცნობებისათვის დაგვიკავშირდით შემდეგ მისამართზე:

ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ტ.: 293-34-44; 599 97 01 03.

ლარის ანგარიში

სსიპ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი 204864548
მიმღების დასახელება – ხაზინის ერთიანი ანგარიში
მიმღების ბანკი – სახელმწიფო ხაზინა
ბანკის კოდი – TRESGE22
მიმღების ანგარიში /სახაზინო კოდი 708967254

**THE RULES OF HANDING IN SUBMISSION THE REPORTS TO THE
JOURNAL "ECONOMIST"**

1. Scientific works sent to publish should be the result of independent research. The work should guarantee copyrights and should not be published in other organs.
2. An original paper sent to editorial board must be signed by the author, and in case of coauthorship – by all authors, providing names, first names, position, degrees, titles, full address, telephone, fax and e-mail.
3. The paper should be printed by computer with 1,5 spacing, A4 format, 12 font. The articles should be sent to editorial board in two printed copies together with electronic version (MS WORD, Georgian text font - AcadNusx, English text font - Times New Roman).
4. Articles are published in succession of their receiving by the editorial staff. If an article is sent back to the author for revision the data of receiving the final text is regarded as date of submission for consideration.
5. Price of a page – 10 \$.

The paper not meeting these requirements is not taken for consideration.

The articles should be sent by e-mail to the address: **economics_institute@yahoo.com, tealazarashvili@rambler.ru**

Institute managers and editorial staff is ready for collaboration.

For additional information, please, connect to the address: Tbilisi, 14 Kikodze str., tel: 293 34 44

USD

Intermediary:
FEDERAL RESERVE BANK OF NEW YORK, USA
SWIFT CODE FRNYUS33
ACC: 021087992 GEORGIA
Beneficiary's bank:
NATIONAL BANK OF GEORGIA, TBILISI
SWIFT CODE: BNLNGE22
beneficiary organizatio name
IBAN: GE65NB0331100001150207

ჟურნალი “ეკონომისტი”

მისამართი: თბილისი, 0105, გ. კიკოდის ქ. 14; ტელ.: 293 34 44; 599 970103.
E-mail: economics_institute@yahoo.com

Journal “**Economisti**”

Edress: Tbilisi, 0105, Kikodze street, tel. (+995 32) 293 34 44; 599 970103
E-mail: economics_institute@yahoo.com

თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა
რედაქტორი **ნატო აბესაძე**

Publishing House of Paata Gugushvili Institute of Economics of TSU

Redactor **Nato Abesadze**